

gemeente
Het Hogeland

Programma van Eisen

Gemeentelijke Huisvesting

15-10-2024

Colofon

Datum:	15 oktober 2024
Projectnaam:	Gemeentelijke Huisvestiging
Projectnummer:	230268
Auteurs:	Bertina Seffinga
	Patrick Regterschot
Akkoord:	

Versie:	Omschrijving:
9 juli 2024	1 ^{ste} Concept BS
4 sept 2024	2 ^{de} Concept BS
30 sept 2024	Versie 3
3 okt 2024	Versie 4
15 okt 2024	Definitief PvE

Inhoudsopgave

Introductie

Uitgangpunten en Kaders

Ambitie

Organisatie

Functioneel
Programma van Eisen

Ruimtelijk
Programma van Eisen

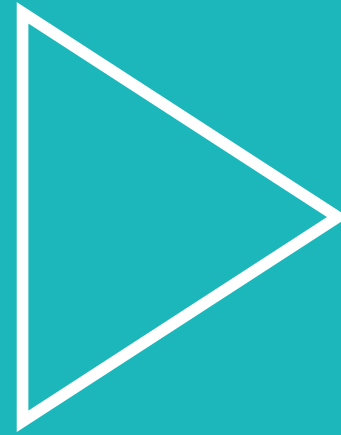

Beeldverwachting

Technische prestaties

Introductie

Aanleiding en situatie

Introductie

Voor u ligt het Programma van Eisen voor het nieuwe gemeentehuis van Het Hogeland. Hierin worden de eisen en wensen beschreven waaraan het gebouw moet voldoen. Het Programma van Eisen wordt gebruikt als essentieel referentiedocument en dient als leidraad en toetsingskader voor het ontwerp en de uitvoering van het project.

Het Programma van Eisen heeft verschillende functies en doelgroepen:

Bestuur en Raad Directie	Besluitvormend Basis voor investering en exploitatiekosten
Ontwerpteam	Leidraad
Projectmanager	Toetsing of ontwerp voldoet aan eisen en wensen
Medewerkers	Verwachtingen helder maken
Inwoners/ derden	Informerend

Aanleiding

Na een zorgvuldige verkenningsfase waarin verschillende mogelijkheden en behoeften zijn geanalyseerd, is de gemeente Het Hogeland tot de conclusie gekomen dat de realisatie van een nieuw gemeentehuis een essentiële stap is om haar ambities en uitdagingen voor de toekomst het hoofd te bieden. Op 1 februari 2023 heeft de gemeenteraad besloten om het nieuwe gemeentehuis te realiseren op de lijn Winsum – Baflo – Warffum.

Situatie

De gebouwen van de huidige drie gemeentehuizen in Winsum, Leens en Uithuizen voldoen niet meer aan de eisen van deze tijd. Bijvoorbeeld als het gaat om duurzaamheid. Veel medewerkers werken zowel vanuit huis als op kantoor. Hun werkplekken moeten hier zo goed mogelijk op worden ingericht.

Ook gaat er door de afstand tussen de bestaande locaties veel reistijd en informatie verloren. Daarmee wordt de benodigde integrale aanpak van de hedendaagse vraagstukken, beleidsontwikkeling en dienstverlening van de gemeente lastiger.

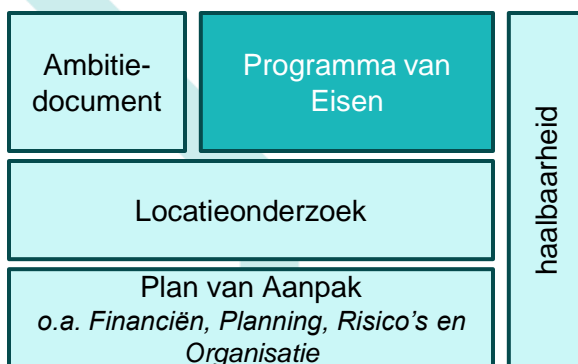
Met het nieuwe gemeentehuis kan de gemeente op een efficiënte manier haar ambities en taken in de toekomst uitvoeren.

Verantwoording en Leeswijzer

Verantwoording aanpak

Het programma van Eisen maakt deel uit van de definitiefase van het project zoals hieronder visueel is weergegeven:

Om dit Programma van Eisen op te stellen zijn een groot aantal werksessies, interviews en reviewsessies georganiseerd. Dit heeft plaats gevonden in werkgroepen, gemeenteraad, projectgroep en stuurgroep, maar ook door soepsessies met medewerkers, inloopbijeenkomsten voor inwoners en informatiebijeenkomsten voor de gemeenteraad. Met verschillende maatschappelijke organisaties zijn interviews gehouden.

In bijlage 1 is aangegeven welke workshops en gesprekken er plaats hebben gevonden.

Leeswijzer

- Dit Programma van Eisen start met de kaders en uitgangspunten. Hierin wordt de context nader toegelicht.
- In het tweede hoofdstuk staat de ambitie die de gemeente met dit gebouw heeft centraal. Dit is een verkorte weergave van het al eerder vastgestelde Ambitiedocument.
- In het hoofdstuk Organisatie kijken we naar de bewoners van het gebouw. Hoe ziet de organisatie eruit, maar ook wie zijn de gebruikers. Hierbij wordt ook ingegaan op de omvang van de organisatie en prognoses en ontwikkelingen in de organisatie.
- In het Functioneel Programma van Eisen beschrijven we de functie die het gebouw heeft. We doen dit onder andere door een beschrijving te geven van de werkzaamheden die de gebruikers op een gemiddelde dag uitvoeren.
- In het Ruimtelijk Programma van Eisen beschrijven we welke ruimten gerealiseerd moeten worden en welke relaties deze ruimten onderling hebben. In de ruimtestaat staan ook de afmetingen van de ruimten aangegeven.
- In het hoofdstuk beeldkwaliteit wordt een aantal randvoorwaarden aangegeven voor de esthetische kwaliteit.
- Het Programma van Eisen eindigt met de Technische prestaties die van het gebouw verwacht worden

Uitgangspunten en Kaders

Hoofdstuk 1

Scope

Het gemeentehuis biedt huisvesting voor:

- Medewerkers van de binnendienst
- Bezoekende inwoners
- Democratisch proces van bestuur en raad

Het gemeentehuis biedt geen huisvesting voor:

- Huisvesting buitendienst (beheer/IBOR). Hiervoor is een separaat project lopende. Wanneer zich koppelkansen voor doen, wordt dit vanuit de beide projecten gezamenlijk aangegeven.
- Huisvesting Productielocatie Ontwikkelplein Het Hogeland. Dit is ook een apart project/opgave.
- Er moet nog een keus worden gemaakt hoe de Integrale Sociale teams (IST's) in de toekomst worden gehuisvest. Deze teams zijn nu als proef grotendeels gehuisvest buiten de gemeentehuizen. Deze proef moet worden afgesloten met een oordeel over de gewenste toekomstige situatie. De te maken keuze is het wel of niet meenemen in de centrale huisvesting. Wanneer definitief gekozen wordt voor niet centrale huisvesting dan valt de uitwerking hiervan buiten de scope van de definitiefase voor het nieuwe gemeentehuis. In het PvE gaan we ervanuit dat 1 IST wordt meegenomen in de huisvesting van het gemeentehuis.

Gedeelde huisvesting met maatschappelijke organisaties.

Voorwaarden combineren van Functies

Ontmoeten en levendigheid zijn belangrijke onderdelen van het gedroomde gemeentehuis. Om dit te versterken kan gedacht worden aan het combineren van het gemeentehuis met andere functies. Hierbij zijn de voorwaarden:

- De locatiekeuze is gericht op een goede plek voor het gemeentehuis. Op voorhand wordt geen locatie gezocht waar andere functies gehuisvest kunnen worden.
- Het project beperkt zich tot het bouwen voor de gemeentelijke organisatie (Zie scope). Wanneer andere organisaties willen bouwen op of nabij de gekozen locatie dan staat de gemeente open voor gezamenlijk gebruik van faciliteiten met de toekomstige burens. Denk aan medegebruik van ontvangst, restaurant, vergaderruimten of buitenruimte.
- De gemeente bouwt in regel niet voor derden, behalve wanneer dit volgens het vastgestelde vastgoedkader (2021) bijdraagt aan de gemeentelijke beleidsdoelen.
- Wanneer andere organisaties gebruik kunnen en willen maken van de ruimten in het nieuwe gemeentehuis op momenten dat deze niet door de ambtelijke organisatie/ bestuur/ raad worden gebruikt, dan kan dat. Het gebouw is open voor deze organisaties. In toegankelijkheid en reserveringssystemen wordt rekening gehouden met dit multifunctioneel gebruik.

Inhoudelijke voorwaarden vanuit eerdere besluitvorming

Besluiten en aangenomen moties raadsvergadering d.d. 1 februari 2023

- Het gemeentehuis wordt op een nieuwe locatie gerealiseerd.
- De toekomstige huisvesting komt geografisch gezien centraal in de gemeente te liggen; op de lijn Winsum - Baflo - Warffum.

Voorwaarden huisvestingsscenario's, raadsvergadering 9 juni 2021

- Locaties moeten goed bereikbaar zijn met zowel de auto als het openbaar vervoer.
- Afhankelijk van de uitwerking van de bestuursopdracht Dienstverlening kan de fysieke uitwerking hiervan (o.a. balieconcept) aan elk scenario worden toegevoegd; er volgt vanuit dienstverlening dus geen voorkeur.
- Het werkplekconcept gaat uit van tijd- en plaats onafhankelijk werken. De werkplekfactor bij nieuwbouw is 0,7 – 0,8 werkplek per medewerker. Per huisvestingsscenario wordt tevens een sub-variant uitgewerkt met een werkplekratio van 0,5 (1 werkplek per 2 medewerkers).
 - De exploitatiekosten van het nieuwe gemeentehuis mogen niet hoger zijn dan de kosten van de gebouwen die de gemeente momenteel (red. juni 2021) in gebruik heeft. De kosten voor een nieuw, duurzaam gemeentehuis dat lang meegaat passen daar binnen.

Vaststelling beleidsstuk Duurzame ontwikkeling in het Hogeland 5 juli 2021

- Hiermee committeert de gemeente zich aan de duurzame ontwikkelingsdoelen ('sustainable development goals') van de Verenigde Naties. Onderdeel daarvan is het verduurzamen van maatschappelijk vastgoed. In de definitiefase dient het criterium 'duurzaamheid' dus ook prominent te worden meegenomen in de ambities en afweging.

Financiële voorwaarden vanuit eerdere besluitvorming

Voorwaarden Plan Van Aanpak, Raadsvergadering 13 december 2023

We houden er in deze definitiefase rekening mee dat vele omstandigheden al zijn gewijzigd (*ten opzichte van raadsbesluit 2021, redactie*) en nog zullen wijzigen als het gaat om de financiële haalbaarheid van de gewenste gemeentelijke huisvesting. Het prijspeil van 2021 is natuurlijk niet meer actueel. Stijging van bouw- en materiaalkosten, de eisen op het gebied van circulariteit en duurzaamheid, de ontwikkeling van de energieprijzen en overige marktontwikkelingen zijn medebepalend voor de financiële haalbaarheid van de realisatie van een gebouw in 2027/28, zoals nu de planning lijkt. Ook nieuwe wensen of organisatiewijzigingen kunnen gedurende de lange doorlooptijd van dit project tot aanpassingen leiden. In deze context is het meegegeven financiële kader uit 2021 nog maar in beperkte mate richtinggevend. Daar staat tegenover dat we wellicht minder investeren in onze huidige gebouwen als het gaat om vervangingsinvesteringen, verduurzaming en meerjarig onderhoud. De structurele reservering voor de verduurzaming van al onze huidige gemeentelijke gebouwen biedt tegen die tijd dan mogelijk ook ruimte voor realisatie van ons nieuwe gemeentehuis

Locatie

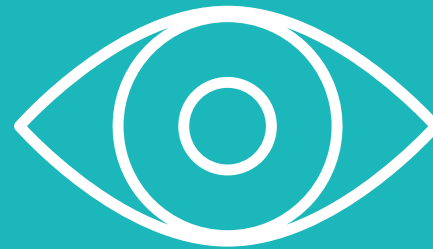
Afhankelijk van de locatiekeuze kunnen er locatie specifieke voorwaarden gesteld worden aan het ontwerp. Deze worden op een later moment toegevoegd aan het Programma van Eisen.

Ambitie

Hoofdstuk 2

Vastgesteld in de raad van 3 Juli 2024

Ambitiedocument

Op 3 juli 2024 heeft de gemeenteraad het Ambitiedocument vastgesteld. Het Ambitiedocument vormt de basis voor dit Programma van Eisen. De eisen zoals genoemd in het Ambitiedocument zijn onverminderd van kracht en worden in het Programma van Eisen waar nodig verder uitgewerkt.

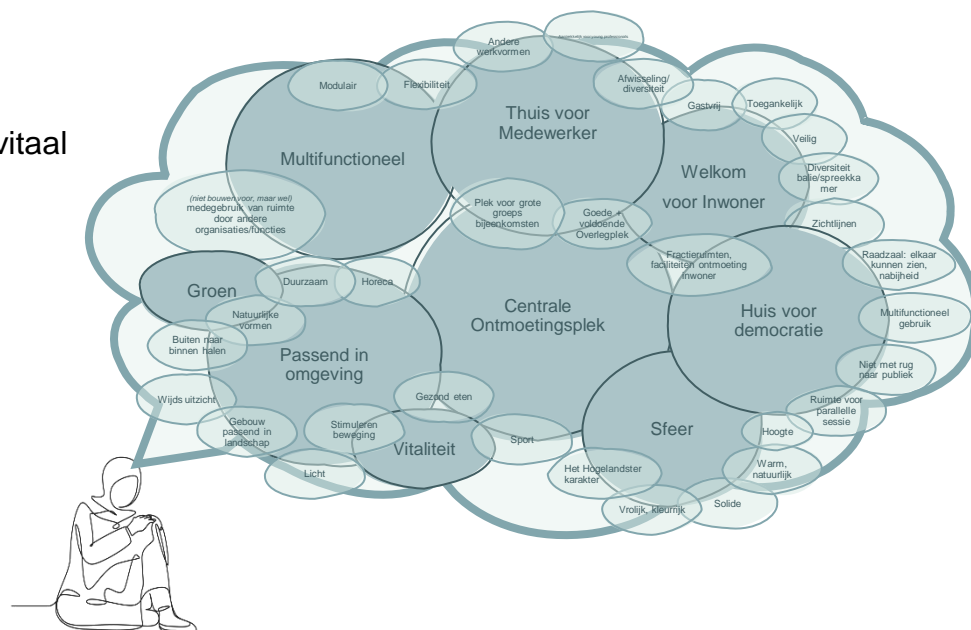
Op de volgende pagina's zijn de ambities en doelstellingen uit het Ambitiedocument overgenomen. Het integrale Ambitiedocument is als bijlage bijgevoegd.

Gedroomde gemeentehuis

Het gedroomde gemeentehuis kent een aantal thema's die aansluiten bij het beschreven doel:

- Thuis voor medewerker
- Welkom voor inwoner
- Huis voor democratie
- Centrale ontmoetingsplek
- Multifunctioneel
- Passend in de omgeving, groen en vitaal
- Sfeer

Deze thema's zijn op de volgende pagina's verder uitgewerkt.

Gedroomde gemeentehuis

Thuis voor Medewerkers

Eén van de belangrijkste dromen voor het nieuwe gemeentehuis is die als 'thuis voor de medewerker'. Misschien wel de functie waar het nieuwe gemeentehuis het meeste voor wordt gebruikt, is die van werkplek. Het gebouw moet voor hen de fijnst mogelijke werkplek worden. Enkele belangrijke dromen hierin zijn:

- Een plek voor werken, samenwerken en ontmoeten
- Goede mix aan ruimtes in functie en grootte
- De werkplek moet aantrekkelijk zijn voor de professional van nu, maar vooral ook voor de professional van de toekomst

Welkom voor Inwoners

Met het nieuwe gemeentehuis wordt ook een 'Welkom voor inwoners' gedroomd. Hierbij staat de service aan de inwoners centraal. Uiteindelijk zijn het de inwoners waar de gemeente het voor doet. De contactmomenten met de inwoners dienen zo prettig mogelijk te verlopen.

Belangrijke onderdelen hierin zijn:

- Goede digitale voorzieningen voor groeiend digitaal contact.
- Een gastvrij balieconcept met daarin:
 - Ontmoeten op hetzelfde niveau
 - Open en zichtbaar
 - Voldoende ruimte voor privacy
 - Balie ook op rolstoelhoogte
- Ontvangstruimte, geschikt voor representatieve ontmoetingen met bestuurders.
- Bereikbaarheid en Toegankelijk voor iedereen
- Een (sociaal) veilige plek voor iedereen

Huis voor Democratie

Een andere functie die het gemeentehuis moet bieden is die van 'het huis voor de democratie'. Hierbij gaat het om het goed huisvesten van het democratisch proces rekening houdend met 4jaarlijkse wisselingen op basis van verkiezingsuitslagen. Hierin is er behoefte aan:

- Een passende en prettige raadzaal. Hierin is belangrijk dat:
 - De raadsleden elkaar kunnen aankijken
 - (indien mogelijk, ook zoveel mogelijk) de raadsleden niet met de rug naar het publiek zitten
 - De raadzaal kent een prettige sfeer
 - De raadzaal multifunctioneel is en ook ingezet kan worden voor andere doeleinden dan de raadsvergadering.
 - Het is goed dat de raadzaal een zekere transparantie heeft waardoor er voor raadsleden zicht is op het leven buiten de raadzaal en voor inwoners zicht is op het democratisch proces.
- Er ruimte is voor meerdere sessies tegelijk, bijvoorbeeld twee commissievergaderingen over een verschillend onderwerp die op hetzelfde moment plaats vinden.
- Er ruimtes zijn die ook gebruikt kunnen worden door de fracties, voor fractieoverleg of om inwoners en organisaties te ontmoeten.

Gedroomde gemeentehuis

Centrale Ontmoetingsplek

Het nieuwe gemeentehuis moet een 'centrale ontmoetingsplek' worden. Hierbij gaat het om de ontmoeting tussen de werknemers onderling, tussen werknemers en inwoners en de ontmoeting van inwoners onderling. Zeker sinds de coronaperiode is de behoefte aan ontmoeting sterk gegroeid. Voor werknemers is thuiswerken een optie. Wanneer ze naar het gemeentehuis komen, doen zij dit onder andere voor de ontmoeting. Belangrijk voor het nieuwe gemeentehuis hierin is:

- Een goede mix aan (digitale) overleg- en ontmoetingsplekken
- Fijne zithoekjes met goede koffie
- Een plek voor grote bijeenkomsten
- Passende invulling aan de horeca

Multifunctionaliteit

Een belangrijk aspect van het nieuwe gemeentehuis is 'multifunctionaliteit', met ruimten die geschikt zijn voor verschillende activiteiten. Hierbij gaat het om het gebouw, de ruimtes, de functies en een eventuele toekomstige bestemming. De toekomst laat zich niet voorspellen. Door een flexibel en multifunctioneel gebouw neer te zetten, kan er gereageerd worden op de veranderende behoefte. Deze multifunctionaliteit uit zich onder andere in de volgende zaken:

- Een makkelijk aanpasbaar gebouw
- Het gebouw moet kunnen meebewegen met groei of krimp van het werknemersaantal of veranderingen in uren, werkplekfactor of spreiding van aanwezigheid over de week.
- Een modulair en (voor minimaal 50%) demontabel gebouw
- Medegebruik van ruimtes door andere organisaties moet mogelijk zijn (hier worden geen extra vierkante meters extra voor gebouwd)
- Nadenken over de mogelijkheid tot herbestemming
- Gebruikmaken van Circulariteit, waar mogelijk

Gedroomde gemeentehuis

Passend in de omgeving, Groen en Vitaal

Gemeente Het Hogeland kent een prachtige, 'groene omgeving'. Het nieuwe gemeentehuis zou hierbij moeten aansluiten. Dit laten we zien in de volgende onderdelen:

- Een duurzaam gebouw, als voorbeeld voor de omgeving
- De mooie groene omgeving wordt naar binnen gehaald
- Een gezond en prettig klimaat in het gebouw
- Het gebouw sluit aan bij de omgeving. Het past in het beeld en heeft een natuurlijke vorm
- Er wordt gebruik gemaakt van natuurlijke materialen, waar mogelijk in de regio gemaakt

gebouw. Hierbij gaat het om de buitenkant, maar mogelijk nog belangrijker is de binnenkant van het gebouw. Deze sfeer moet zorgen voor herkenbaarheid, maar ook voor een prettige verblijfs- en werkomgeving. Hierin zijn de volgende zaken belangrijk:

- Het Hogelandster karakter is terug te zien in het gebouw
- Het gebouw is kleurrijk, vrolijk en fris
- Het heeft een warme en natuurlijke indruk
- In het gebouw is hoogte aanwezig voor een ruimtelijk en open karakter
- Keuzes worden gemaakt o.b.v. kwaliteit. Het gebouw en de inrichting voelt stevig.

Ambities en doelen

Onderstaande ambities en doelen zijn beschreven in het ambitiedocument. Deze zijn concreet gemaakt in dit Programma van Eisen, met name in het hoofdstuk Technische prestaties.

Aantrekkelijk werkgeverschap

Met faciliteiten die aansluiten op de behoeften van medewerkers om zo een aantrekkelijke werkgever te zijn.

Technologie en Slim gebouw

Verkennen van een manier waarop technologieën, zoals slimme energienetwerken, Internet of Things en data-analyse, kunnen worden opgenomen in het gebouw; Enerzijds ter verbetering van de dagelijkse gebruikskwaliteit en om een efficiënte en moderne werkomgeving te creëren. Inzet van innovatieve technologieën in de nieuwbouwlocatie maar ook om duurzame energie op te wekken.

Biophilic Design

Toepassen van ontwerpelementen die de connectie tussen mensen en natuurlijke omgevingen bevorderen, zoals het gebruik van natuurlijke materialen en veel daglicht.

Flexibiliteit en aanpasbaarheid

Nadenken over ontwerpen, waarin ruimtes kunnen worden aangepast aan veranderende behoeften en ontwikkelingen in de toekomst.

Bereikbaarheid en (deel)mobiliteit

Nadenken over goede infrastructuur en vervoersopties.

Duurzaamheid en milieuvriendelijkheid

Aanmoedigen van duurzame bouwmethoden, energie-efficiëntie, groene ruimtes, en het verminderen van de

ecologische voetafdruk van de nieuwe huisvesting.

Gezondheid en Welzijn

Verbeteren van gezondheid en welzijn van de gebruikers.

Sociale cohesie en gemeenschapsvorming

Manieren om sociale interactie en gemeenschapsvorming via de nieuwe huisvesting te bevorderen.

Geluid en Licht

Bespreken van maatregelen om geluids- en lichtvervuiling te beperken en een aangename leefomgeving te maken.

Beheer en onderhoud

Bespreken van het beheer en onderhoud van de nieuwbouwlocatie op de lange termijn in relatie tot slimme ontwerpkeuzes.

Inclusiviteit en Toegankelijkheid

Ervoor zorgen dat de huisvesting geschikt is voor alle bevolkingsgroepen, inclusief ouderen en mensen met een beperking.

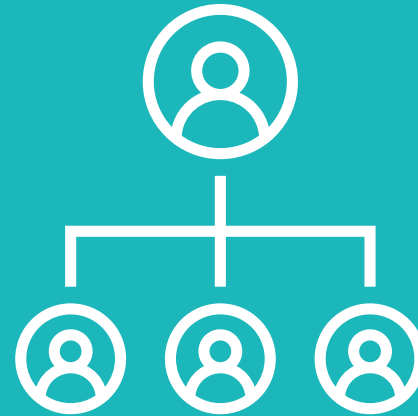
Circulariteit

Toepassen van circulaire principes in het ontwerp en gebruik van de huisvesting

Organisatie

Hoofdstuk 3

Organisatiestructuur en -beschrijving

Gemeente Het Hogeland heeft ruim 48.000 inwoners en is gelegen in het noorden van de provincie Groningen. De gemeente ontstond op 1 januari 2019 door een fusie van de gemeenten Bedum, Eemsum, De Marne en Winsum.

De gemeente maakt eigen keuzes in gemeentelijk beleid en voert landelijk en eigen beleid uit. Een groot gedeelte van dit werk vindt plaats door medewerkers op kantoor. Maar er zijn ook teams die direct en veelvuldig contact hebben met inwoners. Dit gaat dan om bijvoorbeeld burgerzaken, maar ook om de Integrale Sociale Teams (IST). Deze IST's zijn actief en zichtbaar in de kernen. Een aantal teams is werkzaam in de buitendienst in het onderhoud aan wegen, infra, groen en civiele werken. Ook het Ontwikkelplein met verschillende leersporen, detachering en productielijnen maakt onderdeel uit van de gemeentelijke organisatie.

In de organisaties zijn lijnteam actief, maar ook opgaveteams. Deze opgaveteams bestaan uit medewerkers uit verschillende disciplines die gezamenlijk een opgave op pakken. Deze opgaves kunnen soms ook gemeente overstijgend zijn.

De hele organisatie wordt aangestuurd door 3 directeuren onder leiding van de gemeentesecretaris. Zij stellen in opdracht van het college beleidsvoorstellen op en voeren het goedgekeurde beleid uit. Het college bestaat naast de burgemeester uit 5 wethouders.

Het beleid wordt vastgesteld en gecontroleerd door de gemeenteraad. De gemeenteraad van het Hogeland telt 29 raadsleden.

Aantallen en Prognoses

De gemeentelijke organisatie heeft 947 ambtenaren in dienst. Deze medewerkers zijn niet allemaal werkzaam in het nieuwe gemeentehuis. In onderstaande tabel staan de aantallen waarop het Programma van Eisen gebaseerd is. Hierbij is rekening gehouden met een groeiprognoze van 15%.

In het gemeentehuis is er voor elke medewerker op piekmomenten een plek om te werken. Dit kan een plek zijn waar medewerkers kortdurend (maximaal 2 uur aaneengesloten), werkplekken voor een specifieke activiteit (zoals bellen of overleggen) of een ARBO werkplek voor de hele werkdag zijn. Voor elke twee medewerkers is er 1 ARBO werkplek beschikbaar

Voor een uitgebreidere onderbouwing van deze aantallen en de werkplekfactor zie bijlage 6

Werkplekken	Aantal	FTE	Werkplek Factor / medewerker	ARBO werkplekken
<i>Ambtenaren in Dienst</i>	945	815,5		
<i>-/- Ontwikkelplein</i>	-347	-293,4		
<i>-/- Buitendienst</i>	-85	-82,7	0,5	236
<i>-/- IST andere locaties</i>	-41	-34,5		
Totaal ambtenaren:	472	405		
Groeiprognoze 15%	72	61,5	0,5	36
Inhuur medewerkers 20%	96	82	0,5	48
Stagiaires	10	10	0,5	5
Derden (o.a. mensenwerk)	5		1,0	5
Collegeleden	6	6	1,0	6
Bezoekers (gelijktijdig)	16			

Functioneel Programma van Eisen

Hoofdstuk 4

Functionaliteiten

Welke functionaliteiten moet het gebouw bieden?

Om dit te bepalen hebben we opgeschreven welke activiteiten er plaatsvinden aan de hand van de dagboeken van de eerder aangegeven persona's (bijlage 3). Deze beschrijvingen kunnen als toetsingskader van het ontwerp gehanteerd worden, om zo te onderzoeken of het voor deze verschillende persona's logisch in gebruik is.

Op de volgende pagina's is aangegeven welke activiteiten er in elk domein plaatsvinden en per domein zijn ook een aantal succesfactoren benoemd. Dit kunnen ruimtelijke of technische eisen zijn (verwerkt in dit Programma van Eisen), maar ook organisatorische voorwaarden voor het goed kunnen functioneren in het gebouw.

A large, light blue stylized house icon is positioned on the left side of the slide. It has a simple outline with a chimney on the left side of the roof.

Activiteiten in thema Thuis voor medewerkers

De volgende activiteiten vinden plaats in het thema Thuis voor Medewerkers

- Geconcentreerd werken
- Bellen
- Samenwerken
- Aanlanden/ mail checken
- Bilateraal overleg (2-4 personen)
- Overleggen kleine groep (4-10 personen)
- Overleggen middelgrote groepen (10 – 25 personen)
- Geluid/ film opnemen/ bewerken
- Callcenter
- Specifieke ICT werkzaamheden

Succesfactoren voor dit thema:

- Voldoende beschikbaarheid werkplekken
- ICT-voorzieningen
- Fijne Meubels
- Klimaat + Akoestiek
- Weinig prikkels
- Dicht bij de koffie en toilet
- Uit het raam kunnen kijken
- Prettig licht
- Veel groen
- Hoog/ ruimtelijk
- Kluisjes

Activiteiten in thema Welkom voor inwoners [1/2]

De volgende activiteiten vinden plaats in het thema Welkom voor inwoners

Ontvangen

Iedereen die het gebouw als bezoeker binnenkomt wordt ontvangen door een gastheer/ gastvrouw. De gastheer/ gastvrouw:

- Ontvangt en registreert bezoekers en verwijst ze naar de juiste plek,.
- Geeft dagpassen uit.
- Brengt bezoekers naar de juiste plek.
- Zorgt voor koffie/ thee voor bezoekers.
- Houdt toezicht op de entreehal en de balies.
- Kan een functie hebben in het interventieteam.
- Kan een functie hebben in de beveiliging en heeft zicht op bewakingsbeelden.
- Kan een functie hebben in het afhandelen van kortdurende activiteiten voor burgerzaken, zoals uitgifte van al eerder aangevraagde documenten. (snelbalie).

Afhandelen van vragen/ diensten

In het thema worden vragen van inwoners en bezoekers beantwoord en diensten uitgevoerd. Dat zijn:

- Diensten vanuit burgerzaken zoals het verstrekken

van een paspoort, rijbewijs of uittreksel burgerlijke stand.

- Diensten vanuit het fysiek domein zoals vergunningaanvragen of inzage in (ontwerp) bestemmingsplan of inzage in vergunningen.
- Diensten vanuit het sociaal domein, zoals gesprekken over bijstand, schuldhulpverlening, jeugdhulp of werk.

Deze gesprekken vinden in principe altijd op afspraak plaats.

Overleggen

Naast het afhandelen van vragen/ diensten kunnen er ook overleggen plaats vinden met andere instanties/ organisaties.

Wachten en kinderen bezig houden tijdens het wachten

Inwoners die bij het gemeentehuis komen worden zo snel mogelijk geholpen, maar het kan voor komen dat ze even moeten wachten.

Activiteiten in thema Welkom voor inwoners [2/2]

De volgende activiteiten vinden plaats in het thema Welkom voor inwoners

Informatie delen, ontmoeten en exposeren

Dit thema is een geschikte plek om op een laagdrempelige manier informatie te delen over onderwerpen die voor inwoners van belang zijn. Daarbij biedt het ook de gelegenheid om lokale kunstenaars in de spotlights te zetten door wisselende expositie aan te bieden (eventueel in samenwerking met cultuurplatform Het Hogeland vorm te geven). Er is een balie waar ondernemers terecht kunnen met hun vragen.

Trouwen

Een specifieke activiteit die plaatsvindt in het gemeentehuis door inwoners zijn het voltrekken van huwelijken. Dit kan zowel in kleinschalige zetting op een bepaald tijdstip zijn, als huwelijken waarbij een uitgebreider gezelschap aanwezig is in een representatieve ruimte.

Toiletteren

Ook voor bezoekers zijn er mogelijkheden om te toiletteren.

Succesfactoren voor dit thema:

- Laagdrempelig en gelijkwaardig
- Duidelijke communicatie, waar moet ik zijn
- Goede koffie en thee
- Toilet
- Kinderplek
- Goede plek om te zitten
- Iets ter vermaak
- Infobord
- Feedback kunnen geven over service
- Korte wachttijden
- Huisregels
- Privacy

Activiteiten in thema Huis voor democratie [1/2]

De volgende activiteiten vinden plaats in het thema Huis voor Democratie

Raadsvergaderingen

Tijdens de raadsvergaderingen vindt er debat en stemming plaats door de gemeenteraadsleden. Raadsvergaderingen volgen daarbij een protocol. Er zijn 29 raadsleden die via de voorzitter met elkaar in debat gaan. De gemeenteraad wordt hierbij ondersteund door de griffier en de griffiemedewerkers.

Wethouders zijn te gast bij de gemeenteraad en ook insprekers kunnen uitgenodigd worden door de gemeenteraad.

Raadsvergaderingen zijn in principe openbaar toegankelijk. Ambtenaren, inwoners en andere belangstellenden zijn welkom om de raadsvergadering vanaf de publieke tribune bij te wonen. Daarbij is er een specifieke plek voor de pers.

Naast de raadsvergaderingen vindt er ook regelmatig ander soortige overleggen plaats door (een delegatie van) de raad plaats. Dit zijn zowel formele overleggen zoals het raadsoverleg als informele overleggen. Er kunnen meerdere onderwerpen gelijktijdig worden besproken in parallelle sessies.

Naast de formele raadsvergaderingen vindt er ook onderling overleg plaats tussen raadsleden en/ of collegeleden onderling.

Fractieoverleg

Binnen de fracties vindt er overleg plaats ter voorbereiding op de raadsvergaderingen. Deze vorm van overleggen kunnen binnen het Thema Ontmoeten en Overleggen plaats vinden.

Persverslag/ interviews

Bij de raadsvergaderingen is vaak (schrijvende) pers aanwezig die verslag doet van de raadsvergadering. Zowel collegeleden als raadsleden geven interviews voor de media.

Ontvangen bezoekers/ publiek

Zowel tijdens raadsvergaderingen als op andere momenten wordt publiek en bezoek ontvangen door de raad, fracties of individuele raadsleden of collegeleden.

Activiteiten in thema Huis voor democratie [2/2]

De volgende activiteiten vinden plaats in het thema Huis voor Democratie

Eten

De raadsvergaderingen vinden vaak tijdens etenstijd plaats en kunnen lang duren. Raadleden eten daarom geregeld in de buurt van de raadszaal en fractieruimten. Ook vindt er regelmatig een nazit of receptie plaats.

Ontvangst, overleg en kantoorwerk door college/ griffier

Het college ontvangt bezoekers en voert overleg met elkaar, met ambtenaren en met bezoekers. Dit kunnen ook bezoekers zijn waarbij een zekere mate van privacy gewenst is, vanwege bijvoorbeeld een emotionele situatie.

Naast overleg voert het college ook kantoorwerk uit, zoals het opstellen of bestuderen van documenten, mailen of bellen.

Succesfactoren voor dit thema:

- Plek van raadzaal in het gebouw
- Indeling raadzaal
- Goede akoestiek
- ICT-voorzieningen en AV middelen
- Informatievoorziening op orde
- Werkplekken wethouders
- Neutrale ruimtes
- Voldoende ruimte voor overleg
- Faciliteiten eten en drinken
- Makkelijk ontmoeten ambtenaren
- Makkelijk verbinden met inwoners en ondernemers
- Mogelijkheid voor het houden van parallelle sessies

Activiteiten in thema Ontmoeten en Overleggen [1/2]

De volgende activiteiten vinden plaats in het thema Ontmoeten en Overleggen:

Overleggen

Er vindt veel overleg plaats zowel met eigen collega's als met derden die op het gemeentehuis ontvangen worden. De overleggen zijn heel divers en vinden in verschillende samenstellingen en groepsgroottes plaats. Er zijn bilaterale overleggen, overleggen met kleine groepen tot 10 personen, project overleggen met middelgrote of grote groepen (zie ruimtestaat). Er zijn project overleggen, waarbij veel uitgewerkt wordt. Er zijn hybride overleggen waarbij een deel digitaal aansluit en er zijn ook presentaties (eenrichtingsverkeer) voor grote groepen.

Ontvangen

De bezoekers die op het gemeentehuis komen voor overleg worden gastvrij ontvangen met koffie/ thee.

Ontspannen

Medewerkers hebben de mogelijkheid om elkaar te ontmoeten in een ontspannen sfeer tussen de werkzaamheden door. Om goed werk te kunnen blijven leveren is een balans tussen inspanning/ geconcentreerd werken en overleg en ontspanning belangrijk. Ontspanning kan op verschillende manieren, voor de één zal dit een kop koffie en een praatje op een loungebank zijn, voor een ander een potje tafeltennis.

Activiteiten in thema Ontmoeten en Overleggen [2/2]

De volgende activiteiten vinden plaats in het thema Ontmoeten en Overleggen:

Buiten verblijven/ werken

Medewerkers hebben de mogelijkheid om hun boterham buiten op te eten en/ of bij mooi weer buiten een bilateraal overleg te voeren, zonder dat dit in direct zicht van omwonenden en bezoekers plaatsvindt.

Sporten

Naast het stimuleren van fietsgebruik en trapgebruik is het ook voor de medewerkers mogelijk om te sporten in en rondom het gebouw. Het gaat daarbij niet om een volledig uitgeruste sporthal, maar om een beperkte ruimte met een aantal fitnessapparaten en eventueel een bootcamp of Calisthenics toestellen buiten.

Succesfactoren voor dit thema:

- Fijne sfeer
- Centrale ligging
- Lekker kunnen zitten
- Koffie/ thee/ water/ toilet in de buurt
- Flexibel in te delen
- Voldoende overlegruimte
- Voldoende oplaad- en stroomvoorzieningen
- Privacy mogelijkheden
- Klimaat/ akoestiek/ licht

Activiteiten in thema Facilitair

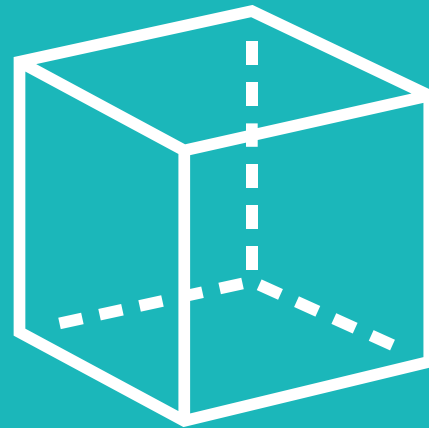
De activiteiten van het Facilitair thema zijn vooral ondersteunend aan het primaire proces. Het zijn activiteiten die vanzelfsprekend lijken, maar waarvoor wel een plek moet zijn in het gebouw en in de organisatie. Het gaat bijvoorbeeld om:

- Eten/ drinken, koffiedrinken
- Koken
- Afwassen
- Schoonmaken
- Wassen
- Printen, kopiëren, inbinden, repro
- Archiveren
- Ontvangen en service verlenen
- Auto/ motor parkeren
- Fiets parkeren
- Accu opladen
- Douchen en omkleden
- Kolven
- Bidden/ mediteren
- Eerste hulp verlenen/ bedrijfshulpverlening
- Voorzien in digitale hulpmiddelen en systemen
- Toileetteren
- Verzorgen van beeld/ geluid/ regie/ audiovisuele hulpmiddelen
- Jas ophangen
- Persoonlijke spullen opbergen (in locker)
- Post verwerken
- Opslaan van
 - Kantoorartikelen
 - Waardevolle spullen
 - Voedsel
 - Afval
 - Verkiezingsmateriaal
 - Schoonmaakspullen
 - Stoelen
 - Promotiematerialen
 - Materialen voor trainingen/ cursussen

Ruimtelijk Programma van Eisen

Hoofdstuk 5

Ruimtelijke inpassing – Thuis voor medewerkers

Werkplekken

Voor medewerkers is allereerst een goede werkplek belangrijk. Dat betekent dat er voldoende goed instelbare werkplekken zijn waar medewerkers terecht kunnen voor bureauwerk.

In een latere fase van het project wordt het werkplek concept uitgewerkt. Op dat moment wordt het aantal ruimtes en de verhouding tussen type ruimtes definitief gemaakt. Hieronder valt ook het vaststellen van het aantal 'gewone' en 'privacy' werkplekken. Het gebouw is dusdanig flexibel dat de verhouding tussen verschillende werkplekken tijdens de levensduur van het gebouw aangepast kan worden.

Voor het Programma van Eisen wordt wel een ruimtebeslag berekend. Voor dit ruimtebeslag gaan we uit van:

- 355 ARBO werkplekken (0,5 werkplek/medewerker)
- 44 aanlandplekken
- 44 belplekken/ individuele teamsplekken
- 178 – 355 overlegplekken op de kantoorafdelingen, waarvan 89 bruikbaar als kortdurende werkplek

Daarnaast kan er ook kortdurend gewerkt worden in het centrale vergadercentrum (kleine en middelgrote vergaderruimten), in het restaurant of in het werkcafé.

Daarmee is er op piekmomenten voor elke medewerker een plek waar kortdurend gewerkt kan worden.

Bovenstaande aantallen zijn niet definitief, maar geven het ruimtebeslag weer. In de werkplekconceptontwikkeling kunnen deze aantallen aangepast worden, binnen het totale ruimtebeslag van de werkplekken. Er kan bijvoorbeeld gekozen worden voor minder aanlandplekken en meer belplekken of visa versa.

De werkplekconceptontwikkeling beperkt zich niet tot het maken van een inrichting, maar vraagt ook om onderlinge afspraken over het gebruik. Denk bijvoorbeeld aan het niet bezet houden van een ARBO werkplek als je zelf een aantal uur in overleg bent in het vergadercentrum, waar privacy gevoelige gesprekken plaats kunnen vallen en of teams door elkaar zitten of bij elkaar. Dit proces kan op een later moment plaats vinden en maakt geen deel uit van het Programma van Eisen. We maken nu nog geen werkplekconcept omdat tussen het moment van opstellen van het Programma van Eisen en de ingebruikname een dusdanig lange periode zit, dat er een grote kans is dat er wijzigingen zijn in teams, werkzaamheden en gevraagde type werkplekken.

Ruimtelijke inpassing – Thuis voor medewerkers

1.0 Arbo werkplekken

Er zijn verschillende soorten ARBO werkplekken, waarvan hieronder een aantal types (niet uitputtend) zijn beschreven.

a. Open werkplekken

Groepen van 4 tot 8 werkplekken in een meer open ruimte in verbinding met andere ruimten. Deze werkplekken zijn bedoeld voor bureauwerk, waarbij er behoefte is aan contact, afstemming of sparren met collega's zonder dat hiervoor formeel overleg voor gepland wordt.

b. Gesloten werkplekken

2 tot 4 werkplekken in een afgesloten ruimte. Deze werkplekken zijn bedoeld voor geconcentreerd bureauwerk. Vaak wordt hier ook een stilteafspraken gemaakt.

c. Call center werkplekken

Voor medewerkers die veelvuldig telefonisch contact hebben zijn er specifieke werkplekken in een afgesloten ruimte. De akoestiek van de ruimte dempt de gesprekken en is daarmee minder storend zijn voor andere bellers.

d. Werkplekken ICT/ Facilitaire dienst

Voor medewerkers ICT en Facilitaire dienst zijn afwijkende werkplekken waarbij meer ruimte is voor hardware en regelsystemen, zoals een gebouwbeheersysteem (GBS). Bovenop de werkplekken conform de werkplekfactor zijn er 8 aanvullende werkplekken met specifieke ICT

voorzieningen. De werkplekken voor ICT en facilitair liggen in de buurt van de ICT ruimte en de servicebalie facilitair. Deze ruimte is alleen toegankelijk voor bevoegden en dus afsluitbaar.

e. Werkplekken Directie, Griffie en bestuur ondersteuning

De werkplekken voor de griffie en de bestuur ondersteuning zijn in de nabijheid van het college gesitueerd. Dat geldt ook voor de gemeentesecretaris, die hier een vaste plek heeft. De directieleden hebben hier een aanlandplek, maar hun werkplek is te midden van de andere werkplekken, zodat zij zichtbaar zijn voor medewerkers.

De werkplekken zijn opgedeeld in **werkvlekken**. Elke werkvlek bestaat uit een variatie aan werkplekken en voorzieningen voor die werkplekken zoals pantry en printer. Het type werkplek wat een medewerker wil gebruiken is afhankelijk van het soort werk dat de medewerker moet uitvoeren. Dus afgesloten ruimten voor geconcentreerd werk of bellen, meer open ruimten om in contact met elkaar te staan, plekken voor overleg en hybride werken. Medewerkers hebben geen eigen werkplek. Middels goede ICT systemen kunnen zij overal inloggen en hun werk uitvoeren. Ze kunnen zien of er een werkplek of overlegplek beschikbaar is en ook of de collega waarmee ze willen afstemmen in de buurt zit.

Ruimtelijke inpassing – Thuis voor medewerkers

1.2 Overlegplekken op de werkvloer

Medewerkers voeren ook geregeld collegiaal overleg. Voor formele en grotere overleggen zijn hiervoor centrale vergaderzalen (zie thema Ontmoeten en Overleggen). Maar voor collegiaal overleg in kleinere groepen is direct bij de werkplek ook ruimte. Het gaat dan bijvoorbeeld om kleinere afgesloten overlegplekken van 2 tot 4 of van 4 tot 10 personen. Deze ruimten maken net als de ARBO plekken deel uit van het werkplekconcept. Ook hier geldt dat de verhouding tussen soorten overlegplekken en de verhouding tussen werkplekken en overlegplekken kan variëren. De overlegplekken zijn geschikt voor hybride overleggen (aansluitingen op videoconference systeem). De invulling van de overlegplek kan variëren van een traditionele tafel/ stoel inrichting, staand vergaderen tot een projectruimte.

1.3 Aanlandplekken

Naast de ARBO werkplekken zijn er ook andere plekken waar medewerkers terecht kunnen om kort te werken. Dit zijn werkplekken die niet geschikt zijn om 8 uur aansluitend te werken. Er zijn ook geen werk ondersteunende voorzieningen, zoals schermen of een bureaustoel. Het is wel mogelijk om tussen twee overleggen door even je mail te controleren of de vergadering voor te bereiden. Dit kan bijvoorbeeld in de ontmoetingsruimten zoals het werkcafé, restaurant of in een vergaderzaal die niet gebruikt wordt. Maar ook op de werkvloer zijn er een aantal plekken waar je

kunt zitten en voor een korte periode een laptop kunt aansluiten op stroom.

1.4 Belcel/ Digitale overlegplek (1-2 personen)

Bellen of deelnemen aan een digitale vergadering kan verstorend werken voor je collega's die met bureauwerkzaamheden bezig zijn. Om dat te voorkomen zijn er afgesloten plekken waarin je kunt bellen of kunt deelnemen aan een digitale vergadering. Dit zijn plekken voor 1 en soms 2 personen, helemaal afgesloten en voldoende geluidsdicht. De plekken hebben een aansluiting voor een laptop. Dit zijn geen ARBO werkplekken en maximaal 2 uur aansluitend bruikbaar per persoon.

1.5 Ontspanningsruimte

Om geconcentreerd te kunnen blijven werken is er zo nu en dan ontspanning nodig op de werkplek. Hierin wordt onder andere voorzien door het werkcafé, de buitenruimte en de gewenste sportruimte. Maar ook dichterbij de werkplek is er ruimte om samen met collega's even te ontspannen. De invulling hiervan kan verschillen. Denk aan een koffietafel, statafel, loungeplek, een tafeltennistafel of een powernapstoel/ cabine.

Ruimtelijke inpassing – Welkom voor inwoners

2.1 Receptie/ ontvangst

Direct in het zichtlijn en de looplijn van de bezoeker is een receptie/ ontvangstbalie gesitueerd. De ontvangstbalie bestaat uit twee werkplekken:

- Een werkplek voor een gastheer/ gastvrouw die tegelijkertijd een rol heeft in de beveiliging.
- Een werkplek voor gastheer/ gastvrouw die tegelijkertijd een rol heeft voor burgerzaken.

Deze ontvangstbalie staat als een los “eiland” centraal in de entreehal, direct in de zicht- en looplijn van de inwoners en bezoekers. Vanuit de ontvangstbalie is er zicht op de entree, de wachtruimte en de balies voor burgerzaken.

De ontvangstbalie is afgeschermd met glas tot een hoogte van 1,80 meter en voorzien van een noodknop. De werkplek die gebruikt wordt als snelbalie, is voorzien van een paspomaat of vergelijkbaar uitgiftesysteem.

De werkplekken zijn voorzien van een verstelbare bureaustoel en een verstelbaar werkblad (ARBO). Waarbij het mogelijk moet zijn om zowel in zittende, als in staande positie, inwoners op gelijke ooghoogte te benaderen. De balie moet daarbij ook aangepast kunnen worden naar rolstoelbezoek, zodat ook zij op ooghoogte bediend kunnen worden. De balies voldoen ook aan

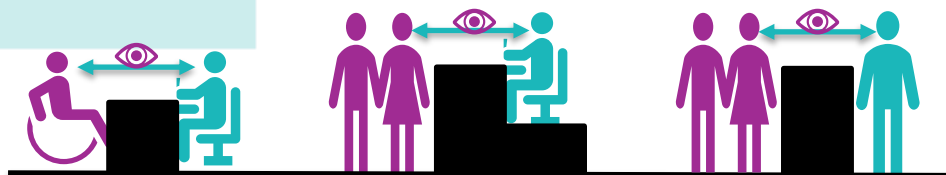
andere eisen vanuit de Integratie Toegankelijkheids Standaard zoals ringleiding en kleurcontrast.

2.2 Balies

Er zijn 4 balies voor het afhandelen van de reguliere vragen voor burgerzaken. Daarbij is het mogelijk om 2 balies toe te voegen voor piekmomenten, tot een totaal van 6 balies.

De balies zijn net als de ontvangstbalie afgeschermd met glas tot een hoogte van 1,80 meter en voorzien van een noodknop. De balie is voorzien van een paspomaat of vergelijkbaar uitgiftesysteem.

De werkplekken zijn voorzien van een verstelbare bureaustoel en een verstelbaar werkblad (ARBO). Waarbij het mogelijk moet zijn om zowel in zittende, als in staande positie, inwoners op gelijke ooghoogte te benaderen. De balie moet daarbij ook aangepast kunnen worden naar rolstoelbezoek, zodat ook zij op ooghoogte bediend kunnen worden. De balies voldoen ook aan andere eisen vanuit de Integratie Toegankelijkheids Standaard zoals ringleiding en kleurcontrast.

Ruimtelijke inpassing – Welkom voor inwoners

2.3 Spreekkamers

Naast de balies zijn er 6 spreekkamers die gebruikt worden voor gesprekken met inwoners die meer privacy vragen. Dat kan zowel voor burgerzaken zijn als voor andere gemeentelijke dienstverlening zoals vergunningen of sociaal domein. Deze spreekkamers zijn gastvrij en warm en tegelijkertijd hufterproof.

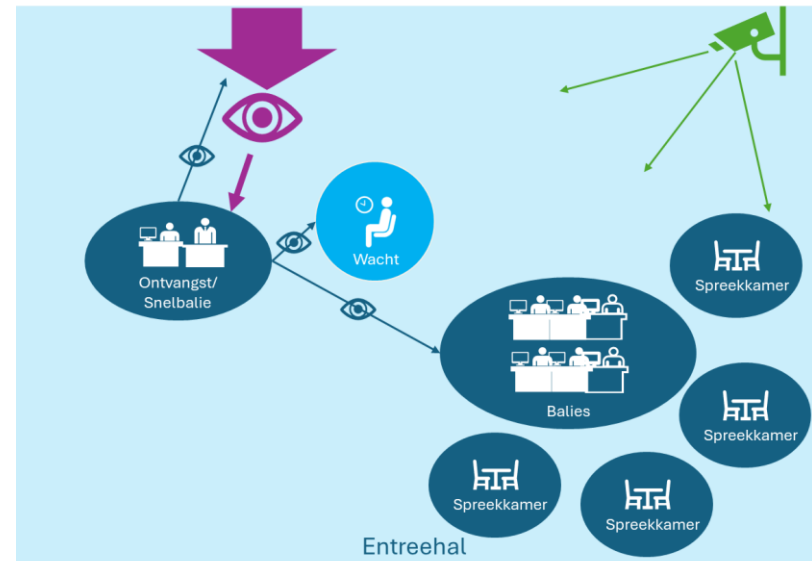
De spreekkamers zijn afsluitbaar en er is geen directe inblik. Wel is het mogelijk voor collega's om mee te kijken wat er in de spreekruimte gebeurt, via een spiekoog of via een camera. Er is een noodknop en er zijn twee deuren, waarvan 1 niet voor de bezoeker toegankelijk is. Meubilair staat zo veel mogelijk vast en is robuust.

2.4 Wachtruimte met speelhoek

In de wachtruimte kunnen bezoekers wachten tot hun afspraak aan de balie of in de spreekkamer plaatsvindt. Of dat ze opgehaald worden door een medewerker voor een overleg. De wachtruimte is uitnodigend. Vanuit de koffiecorner is er koffie/ thee beschikbaar voor wachtenden. Voor kinderen is er een speelhoekje waar zij zich kunnen vermaken.

2.5 informatie en expositieruimte

Direct aangrenzend aan de wachtruimte is een plek voor informatieverstrekking. Denk aan een gemeentegids of folders over de dienstverlening van de gemeente. Ook is er ruimte voor expositie van kunst van lokale kunstenaars of werkstukken van jongeren. Exposities hoeven zich niet te beperken tot de expositieruimte, ook elders in de thema's Welkom voor Inwoners en Ontmoeten en Overleggen zijn plekken waar beeldend werk kan worden opgesteld en/ of opgehangen.

Ruimtelijke inpassing – Welkom voor inwoners

2.6 Trouwzaal

De trouwzaal is een grote vergaderzaal die warm is aangekleed en waar de opstelling zodanig kan worden aangepast, dat deze geschikt is om huwelijken te voltrekken tot ongeveer 50 gasten. Tijdens een huwelijk is er een spreekgestoelte, stoelen met historische waarde voor het bruidspaar en een plek om de acte te ondertekenen.

De trouwzaal kan ook gebruikt worden als reguliere gewone vergaderzaal (zie § 4.7) en voor parallelle sessies van de gemeenteraad (zie § 3.2)

2.7 Fietsenstalling voor bezoekers

Voor bezoekers is er direct bij de ingang ruimte om de fiets te parkeren. Hiervoor zijn minimaal 10 plekken beschikbaar. Het is duidelijk waar de fiets geparkeerd moet worden, zodat een rommelig beeld van lukraak geplaatste fietsen bij de ingang wordt voorkomen.

2.8 Parkeren voor bezoekers

Op korte afstand van de entree is het mogelijk om de auto te parkeren voor bezoekers. Er zijn 10 parkeerplekken, waarvan 2 voor mindervaliden conform ITS eisen. Ook zijn 4 plekken voorzien van laadpunten.

2.9 (Beveiligde) ruimten voor burgerzaken

De RAAS-server en de back-uptapes moeten in een afgesloten ruimte zijn geplaatst. De ruimte is alleen toegankelijk voor geautoriseerde medewerkers. De Raas-server ruimte heeft een waardebergingsindicatie van duizend euro.

Het RAAS-werkstation mag in de backoffice staan, maar is niet zichtbaar voor bezoekers. Ook deze plek is alleen toegankelijk voor geautoriseerde medewerkers.

De kluis moet worden geplaatst in een afgesloten ruimte, voorzien van inbraakalarmering en 24- uursbewaking. De kluis is een inbraak vertragende en brandwerende voorziening, met een waardebergingsindicatie van duizend euro.

Bovenstaande is in aanvulling op de eisen die gesteld worden vanuit wet en regelgeving.

Ruimtelijke inpassing – Huis voor democratie

3.1 Raadzaal

De grootste zaal van het nieuwe gemeentehuis maakt onderdeel uit van het politieke proces en is uitgerust voor raadsvergaderingen. De specifieke inrichting en voorzieningen maken dit mogelijk, waarbij:

- De indeling overzichtelijk is met duidelijke looplijnen. Daarin komt de duale positie van de raad en het college tot uiting.
- Er plek is voor:
 - 29 raadsleden (uit te breiden met 2 extra plekken)
 - 1 voorzitter + 1 griffier
 - 2 werkplekken voor griffiemedewerkers
 - 1 sprekersgestoelte
 - 2 interruptieplekken
 - 6 wethouders (huidig is 5 wethouders)
 - 50 bezoekersplekken
 - 5 persplekken
- De raadsleden elkaar kunnen aankijken.
- De voorzitter en griffier hebben zicht op alle deelnemers (raadsleden, wethouders) en op de publieke tribune.
- De raadsleden (indien mogelijk, ook zoveel mogelijk) zitten niet met de rug naar het publiek.
- Er is een spreekgestoelte.
- Er zijn aparte interruptieplekken/ mogelijkheid tot creëren van deze interruptieplekken in de toekomst.
- De presentatieschermen zijn zodanig opgesteld dat alle raadsleden, de voorzitter, griffier en bezoekers er goed zicht op hebben.

Ruimtelijke inpassing – Huis voor democratie

- Collegeleden hebben een vaste plek in de zaal, maar niet als onderdeel van de raadsvergadering. In de opstelling is dat zichtbaar.
- De raadzaal kent een prettige sfeer
- Het is goed dat de raadzaal een zekere transparantie heeft waardoor er voor raadsleden zicht is op het leven buiten de raadzaal en voor inwoners zicht is op het democratisch proces. Direct zonlicht wordt wel vermeden ivm gebruik Audio Visuele (AV) systeem.
- Tegelijkertijd is de raadzaal ook volledig qua zicht af te sluiten voor eventuele besloten vergaderingen.
- De raadsleden hebben in de raadzaal een adequate werkplek; met voldoende werkruimte en goede stoelen.
- De raadzaal heeft een goede opstelling voor camera's voor online streaming van de vergadering. Dit in afstemming met het AV systeem, verlichting en inrichting.

De opstelling van de raadzaal komt tot stand in overleg met de gebruikers.

Deze raadzaal wordt echter niet alleen tijdens raadsvergaderingen gebruikt; de zaal maakt ook onderdeel uit van het vergadercentrum. De zaal wordt dan gebruikt voor overleg van groepen van 40 tot 80 personen, voor ontvangst van bijvoorbeeld schoolklassen of hoogwaardigheidsbekleders of voor het geven van trainingen. De raadsopstelling is de primaire inrichting van de zaal (Audio Visuele middelen zijn hierop afgestemd) maar het meubilair en inrichting kan ook ingezet worden voor multifunctioneel gebruik.

Referentie Pijnacker - Nootdorp

Referentie Deventer

Ruimtelijke inpassing – Huis voor democratie

De raadzaal heeft een publiektribune voor 50 bezoekers. Vanuit de publiektribune is het democratisch proces goed te volgen in beeld en geluid, maar er is geen direct zicht op de papieren of schermen van de raadsleden. Er zijn afgeschermdere plekken voor ambtenaren, zodat zij kunnen werken/documenten opzoeken zonder dat andere bezoekers mee kunnen kijken.

Onderdeel van de publiektribune zijn 5 specifieke plekken voor de pers. Hierbij is plek voor een laptop en aansluitpunten (elektra en data).

Het is wenselijk dat de publiektribune incidenteel uitgebreid kan worden tot 150 plekken. Deze plekken hoeven niet structureel in de zaal opgelost te worden, maar het is wel wenselijk dat ook dit publiek zicht heeft op het democratisch proces zonder tussenkomst van beeldschermen. Gedacht kan worden aan het betrekken van de representatieve ontvangstruimte, de trouwzaal of aan balustrades die grenzen aan de raadzaal.

3.2 Zaal voor parallele sessies

Op bepaalde momenten vergaderd de raad in twee parallele sessies over verschillende onderwerpen. In dat geval wordt de trouwzaal als tweede zaal voor de raad

gebruikt. De trouwzaal is ook uitgerust met een raadsinformatiesysteem, video registratie en presentatiemogelijkheden. Zie § 2.6 voor de trouwzaal.

3.3 Fractiekamers

De centrale kleine vergaderzalen zijn in de buurt van de raadzaal gepositioneerd en kunnen gebruikt worden als fractiekamers. De ruimten zijn niet specifiek en alleen als fractiekamers bruikbaar, maar worden overdag gebruikt als vergaderzalen voor de ambtelijke organisatie. Zie verder § 4.10 kleine vergaderzalen.

Ruimtelijke inpassing – Huis voor democratie

3.4 Burgemeester en Wethouders kamers

Voor de burgemeester en wethouders, ondersteuning, de griffier en de griffiemedewerkers zijn er in het thema huis voor democratie werkplekken gesitueerd.

De kamers voor burgemeester en wethouders hebben een overlegplek voor 4 tot 6 personen en een kantoorwerkplek. De kamers zijn representatief en liggen in de buurt van de representatieve ontvangstruimte. Bezoekers voor de burgemeester of wethouders hoeven niet langs alle kantoorwerkplekken van medewerkers om te worden ontvangen.

De kamers hebben een mogelijkheid om zicht af te schermen, zodat er gesprekken die (privacy) gevoelig zijn kunnen plaatsvinden.

De werkplekken voor de bestuur ondersteuning en de griffie maken in de ruimtestaat deel uit van de werkplekken zoals genoemd in het Thuis voor medewerkers. Dit deel van de werkplekken wordt alleen niet gesitueerd in het algemene kantoorgedeelte, maar in/ nabij de werkkamers van Burgemeester en Wethouders. Hier is ook een vaste plek voor de gemeentesecretaris/directie gesitueerd, zodat deze zichtbaar en vindbaar is voor de organisatie.

De werkplekken fungeren als plek (groep van werkplekken met voorzieningen) en hebben daarmee ook een garderobe en toiletvoorziening.

3.5 Persruimte

De studio (§ 4.11) kan ook gebruikt worden als persruimte. Hier kunnen bijvoorbeeld interviews gegeven worden door burgemeester of wethouders. Er is ruimte om een camera op te stellen en er is een goede achtergrond voor camerabeelden. Deze studio is niet geschikt voor persmomenten met een grote journalistieke belangstelling. In dat geval wordt een grote of middelgrote vergaderruimte gereserveerd.

Zie § 4.11 Studio

Ruimtelijke inpassing – Ontmoeten en Overleggen

4.1 Entreehal

Bezoekers komen binnen in de entreehal. In de entreehal vindt de ontvangst plaats zoals beschreven in het Welkom voor Inwoners.

4.2 (Werk)café

Het werkcafé is semi-openbaar en bevindt zich op de grens tussen het openbaar gebied en het vergadercentrum/restaurant. In het werkcafé wordt vanuit de koffiecorner een breed assortiment aan koffie en thee geserveerd. Het is echt een ontmoetingsplek, waar medewerkers naartoe komen voor een extra goede koffie om hun dag mee te beginnen of om iemand te trakteren.

Medewerkers kunnen dit werkcafé gebruiken voor informeel bilateraal overleg met collega's of met externe bezoekers of als eerste ontvangst voor een formelere vergadering op een later moment. Ook zijn er aanlandplekken voor zowel medewerkers als voor externe bezoekers die voor of na een afspraak nog even op hun laptop willen werken.

Het werkcafé vormt tevens een overloopgebied voor de wachtruimte wanneer het erg druk is.

4.3 Representatieve ontvangstruimte

In de representatieve ontvangstruimte worden gasten ontvangen voor bijvoorbeeld een (raads-)vergadering of

afspraak met collegeleden. Het is een warm aangeklede ruimte met een representatieve uitstraling. Vanuit de koffiecorner wordt er koffie geserveerd. Er is ruimte om te wachten of even bilateraal te overleggen tussen twee vergaderingen door.

Aan de representatieve ontvangstruimte grenzen de raadzaal en het restaurant. Ook de collegekamers en de centrale vergaderzalen zijn in de directe nabijheid van de ontvangstruimte gelegen.

4.4 Restaurant

Het restaurant biedt zitruimte voor de medewerkers tijdens lunchtijd, maar ook op andere momenten voor bilateraal overleg. Daarnaast is het restaurant ook beschikbaar voor ontvangsten en diner tijdens bijvoorbeeld raadsvergaderingen. In bijlage 4 is verder beschreven wat de doelgroep, aanbod en openingstijden van het restaurant zijn.

4.5 Buitenruimte

De buitenruimte is bij voorkeur gekoppeld aan het restaurant en is ingericht zodat medewerkers hier bij mooi weer kunnen lunchen of ontspannen.

Ruimtelijke inpassing – Ontmoeten en Overleggen

4.6 Grote vergaderzaal 40 – 80 personen

De raadzaal (zie § 3.1) wordt tevens gebruikt als grote vergaderzaal. Hier kunnen 40 tot 80 personen vergaderen in verschillende opstellingen, (naast de raadsopstelling) waaronder een frontale theater- of plenaire opstelling.

4.7 Grote vergaderzaal 25 – 50 personen

De trouwzaal (zie § 2.6) kan naast gebruik door de raad voor parallelle sessies (zie § 3.2) ook gebruikt worden als grote vergaderzaal voor 25 tot 50 personen.

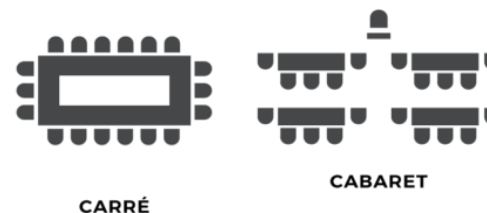
4.8 Grote vergaderzaal 25 – 50 personen

De tweede grote vergaderzaal maakt deel uit van het thema Ontmoeten en Overleggen. Deze zaal wordt met name ingezet voor de grotere vergaderingen van 25 tot 50 personen.

4.9 Middelgrote vergaderzalen 10 – 24 personen

Voor kleinere bijeenkomsten, zoals teamoverleggen, zijn de middelgrote vergaderzalen geschikt. Deze

vergaderzalen hebben een capaciteit van 10 tot 24 personen in een carré of cabaretopstelling. In beide opstellingen is de maximale capaciteit 24 personen.

Crisisruimte

Eén van de middelgrote vergaderzalen is aangewezen als crisisruimte. De inrichting is vergelijkbaar met de andere vergaderzalen en ook zo bruikbaar. Het verschil is dat deze ruimte is aangesloten op een no-break en noodstroominstallatie voor elektra. Ook data is in deze ruimte redundant aangelegd. In geval van calamiteiten binnen de gemeente kan deze ruimte gebruikt worden voor crisisoverleg.

4.10 Kleine vergaderzalen 4 – 10 personen

Centraal zijn een aantal kleine vergaderzalen gelegen die geschikt zijn voor overleggen van 4 tot maximaal 10 personen. Deze ruimten worden ook ingezet als fractieruimte.

Ruimtelijke inpassing – Ontmoeten en Overleggen

4.11 Studio

De studio is een kleine vergaderzaal (4 – 6 personen) met een aantal bijzondere voorzieningen. De ruimte heeft een opstelruimte voor een camera, opnameapparatuur en een goede achterwand. Daarmee kunnen video's of podcast worden opgenomen die gebruikt worden voor externe of interne communicatie. Ook kan de ruimte gebruikt worden voor persmomenten in een kleine setting waarbij bijvoorbeeld collegeleden geïnterviewd worden voor televisie, radio of internetuitzending.

De ramen kunnen geblindeerd worden. Daarnaast heeft de studio extra data en elektra aansluitingen. En extra akoestische eisen ten opzichte van de andere kleine vergaderzalen.

4.12 Grote bijeenkomstfunctie

Het is een wens om in het gemeentehuis grote bijeenkomsten te kunnen faciliteren. Denk aan bijeenkomsten met alle medewerkers of een nieuwjaarsreceptie. Het is niet de bedoeling om hier een aparte ruimte voor te realiseren. De wens is door andere ruimten te combineren tot een dusdanig grote ruimte dat er tot 500 mensen kunnen worden toegesproken. Gedacht wordt aan het combineren van het restaurant

en/ of de representatieve ontvangstruimte en/ of de raadzaal tot één grote ruimte. Ook een trappartij of vide met balustrades kunnen bijdragen om deze wens te kunnen realiseren.

Zie § 3.1, § 4.3 en § 4.4

Ruimtelijke inpassing – Facilitair

5.1 Keuken

Er is een volwaardige keuken waarin zowel lunch als warme maaltijd bereid kan worden. De keuken bestaat uit twee delen: de bereidingskeuken en de spoelkeuken. De keuken bedient het restaurant, maar kan ook de representatieve ontvangstruimte, de vergaderzalen en het werkcafé bedienen. Er is nog geen keuze gemaakt hoe de keuken geëxploiteerd wordt. Het is de wens dat het Ontwikkelplein hierin een rol kan vervullen.

5.2 Koffiecorner

De koffiecorner biedt kwalitatief goede koffie en thee. Het assortiment is uitgebreider en luxer dan in de pantry's bij de werkplekken. De koffiecorner bedient het werkcafé, de wachtruimte, het restaurant, de representatieve ontvangstruimte en de vergaderzalen.

Er is nog geen keuze gemaakt of deze koffiecorner een zelfbedieningscorner is of dat deze bemand wordt door bijvoorbeeld medewerkers van het Ontwikkelplein.

5.3 Facilitaire Servicedesk

Medewerkers die vragen hebben over de faciliteiten voorzieningen kunnen terecht bij de Servicedesk. Hier worden toegangspasjes uitgegeven, ICT middelen verstrekt of wordt een klacht over een verstopte wc of een printerstoring gemeld. De servicedesk heeft 4 werkplekken voor FM medewerkers. De servicedesk is makkelijk

vindbaar voor kantoormedewerkers en bevindt zich in de nabijheid van ICT ruimte, opslag van kantoorartikelen. Deze ruimtes zijn afsluitbaar en alleen voor bevoegden.

5.4 Kolfruimte/ Stilteruimte

Er is een gecombineerde kolfruimte/ stilteruimte. Deze ruimte is warm en comfortabel ingericht. Voor een medewerkers die willen kolven is de ruimte afsluitbaar. In de ruimte is een koelkast, wasbak met warm en koud water en een comfortabele stoel aanwezig. Verder is de stilteruimte bedoeld voor gebed, meditatie of herdenken. Er is geen zichtbare geloofsuiting aanwezig, zodat de stilteruimte voor verschillende geloven gebruikt kan worden als gebedsruimte.

5.5 Bedrijfsarts/ EHBO ruimte/ Kleedkamer

Voor trouwerijen is er een kleedkamer waar de BABS zich kan omkleden en het bruidspaar/ bruid kan wachten tot binnenkomst. Wanneer de ruimte niet gebruikt wordt als kleedkamer kan de bedrijfsarts van deze ruimte gebruiken. Ook is hier een brancard opgesteld en kan bij een ongelukje hier iemand verzorgd worden. Voor deze functies is het belangrijk dat de ruimte privacy biedt, zowel voor wat er in de ruimte gebeurt, als voor wie de ruimte gebruikt. Medewerkers moeten de bedrijfsarts kunnen bezoeken zonder dat andere medewerkers hier het zicht op hebben.

Ruimtelijke inpassing – Facilitair

5.6 Archiefruimte

In het gemeentehuis is een ruimte voor semi-statisch/ dynamisch archief. Hier worden documenten opgeslagen die nog regelmatig geraadpleegd worden. De archiefruimte is voorzien van verrijdbare systeemkasten. In de constructie wordt rekening gehouden met extra gewicht t.p.v. het archief.

Er wordt geen archiefbewaarplaats in het nieuwe gemeentehuis gerealiseerd. Uitgangspunt is dat het historisch archief en gearchiveerde bouwvergunningen extern worden gehuisvest, bijvoorbeeld in een gezamenlijk depot met andere overheidsinstellingen.

5.7a ICT Inspoelruimte

Deze ruimte grenst direct aan de werkplekken en opslag voor ICT. Hier wordt datacenter apparatuur geconfigureerd, getest en geassembleerd. Ook worden laptops hier ingespoeld voor uitlevering. Deze ruimte is beveiligd, heeft extra geluidsisolatie en speciale netwerkaansluitingen. De eventuele Serverruimte/ MER/SER ruimten die nodig zijn in het gebouw worden gezien als technische ruimte en maken geen onderdeel uit van deze ICT ruimte.

5.7b ICT ruimte

ICT medewerkers hebben een vaste werkplek met specifieke netwerkaansluitingen. Deze werkplekken zijn gesitueerd in de nabijheid van de ICT inspoelruimte en de ICT opslag.

5.8 Postkamer

Alle binnenkomende, uitgaande en interne post wordt in de postkamer afgehandeld. De ruimte heeft 2 werkplekken, ruimte voor de postkar, sorteersystemen en frankeerautomaat.

5.9 Repro

In de repro staat een printmachine voor grotere en professionele printopdrachten. Er zijn hulpmiddelen zoals een snijmachine en inbindmachine. Ook zijn er twee plotters opgesteld voor het afdrukken van bouwtekeningen.

5.10 Regieruimte

De regieruimte is direct gekoppeld aan de raadzaal en de trouwzaal. In deze ruimte worden het raadsinformatiesysteem, de camera's en de microfoons bediend.

5.11 BHV ruimte

De BHV ruimte is een kleine ruimte/ kast achter de ontvangstbalie, waarin de benodigdheden voor BHV-ers zijn opgeslagen. Denk hierbij aan piepers, aanwezigheidsregistratie, EHBO attributen, AED en dergelijke.

Ruimtelijke inpassing – Facilitair

5.12 Lockers

Bij de garderobes van elke kantoorvlek zijn lockers aanwezig. Deze lockers kunnen gebruikt worden om een laptop of waardevolle spullen tijdens het sporten, vergaderen of wandelen in op te slaan. De lockers zijn niet persoonsgebonden en kunnen vrij door een ieder gebruikt worden.

5.13 Douche/kleedruimte

Er zijn kleedkamers en douches (mannen en vrouwen) aanwezig voor zowel Boa's als medewerkers die op de fiets komen. Wanneer er een sportruimte wordt gerealiseerd (wens) dan wordt deze zodanig gepositioneerd dat de douche/ kleedruimte ook door sporters gebruikt kan worden. Er is een droogkast aanwezig voor natte fietskleding (wens). Er zijn lockers met veiligheidscode aanwezig voor de Boa's.

5.14 Wasruimte

In de wasruimte staat een wasmachine en droger. Deze is bedoeld voor de dagelijkse was van handdoeken, vaatdoeken en dergelijke die door facilitair medewerkers en de keuken gebruikt worden.

5.15 Afvalruimte

De afvalruimte kent gescheiden afvalcontainers voor verschillende afvalstromen. Niet alleen restafval wordt hier verzameld, maar ook batterijen, papier en karton et- cetera.

In het ontwerpproces moet uitgezocht worden op welke wijze het afval verwerkt wordt en de afvalruimte moet hier op afgestemd worden. Dit kan bijvoorbeeld door middel van perscontainers of ondergrondse containers in plaats van een inpandige ruimte. In dat geval moet er wel rekening worden gehouden met routing voor de afval ophaalwagens.

5.16 Opslag kantoorartikelen

Hierin is de gebruiksvorraad opgeslagen van kantoorartikelen is gebruiksvorraad opgeslagen van bijvoorbeeld papier, pennen en dergelijke. Deze opslag ligt in de buurt van de servicedesk.

5.17 Stoelenberging

Vanwege het multifunctionele gebruik van de raadzaal en de trouwzaal is een stoelenberging noodzakelijk. Hier wordt het specifieke trouwmeubilair opgeslagen op momenten dat er geen trouwerij plaatsvindt. Ook staan hier extra stoelen voor grotere vergaderingen.

5.18 Opslag voedsel

Nabij de keuken is er een opslagruimte voor voedsel. Deze wordt gebruikt voor de keuken, maar ook de koffie- en theevoorraad voor de pantry's wordt hier opgeslagen. In deze ruimte is koel- en vriesruimte aanwezig.

Ruimtelijke inpassing – Facilitair

5.19 Opslag verkiezingsmateriaal

Deze opslag is beveiligd en heeft een geautoriseerde toegang. De opslag is specifiek bedoeld voor verkiezingsmateriaal. Niet alleen stembussen, maar ook bijvoorbeeld bewegwijzering wordt hier opgeslagen. Mogelijk worden de stembussen in de toekomst daarbij vervangen door stemcomputers.

inclusief laadmogelijkheden. Deze opslag voor Boa's is beveiligd.

5.20 Opslag ICT middelen

In de ICT ruimte worden losse componenten opgeslagen. De opslag bevindt zich in de directe nabijheid van de ICT ruimte en de servicedesk. De opslag is alleen toegankelijk voor geautoriseerde medewerkers.

5.21 Boderuimte

In de buurt van de raadszaal is de ruimte voor bodes. Vanuit hier voeren de bodes hun werkzaamheden uit. Er is ruimte voor 4 werkplekken, uitgifte en kastruimte.

5.22 Opslag Boa's

In de buurt van de kleedkamers/douches zit ook een opslagruimte voor Boa's. Dit is enerzijds een opslagruimte voor in beslagen genomen goederen. Maar er is ook ruimte voor portofoons, bodycams, pda's en andere middelen die door de Boa's gebruikt worden,

Ruimtelijke inpassing – Facilitair

5.23 Fietsenstalling

Bij de medewerkers ingang is een overdekte afsluitbare fietsenstalling aanwezig. Deze is zodanig gepositioneerd en uitgerust dat het aantrekkelijk is voor medewerkers om op de fiets te komen. De fietsenstalling is uitgerust met oplaadpunten voor elektrische fietsen.

5.24 Parkeerplaats

De parkeerplaats voor medewerkers mag op een iets grotere afstand van het gebouw liggen dan de fietsenstalling. Daarmee worden medewerkers gestimuleerd om de fiets te pakken. Komen ze toch met de auto, dan hebben ze een kort moment van beweging. Dit geldt uiteraard niet voor de mindervalide parkeerplekken. Hiervoor moeten de plekken conform de eisen dichtbij de ingang liggen.

Er zijn voldoende oplaadplekken voor elektrische auto's. We gaan uit van 20%, uitbreidbaar in de toekomst naar 80%. Ook moet in de ontwerpfase worden nagedacht over mogelijke andere alternatieven zoals waterstof, biodiesel of batterijen.

Het totaal aantal werkplekken is gebaseerd op de Parkeerkencijfers van CROW. Het gaat om weinig stedelijk tot niet stedelijk gebied (>1000 adressen per

km²). Het gemeentehuis is een kantoor met baliefunctie, hierbij wordt uitgegaan van 80% plekken voor medewerkers en 20% plekken voor bezoekers.

De parkeerkencijfers geven aan dat er 2,2 tot 2,7 parkeerplekken per 100 m² BVO gemaakt moeten worden voor een locatie in het centrumgebied en 2,7 tot 3,2 parkeerplekken per 100 m² BVO in de schil rondom het centrum. Omdat we nu de locatie nog niet kennen, gaan we uit van 2,7 parkeerplekken per 100 m² BVO.

In dit PvE komt dit overeen met 0,6 parkeerplek per werkplek. Voor bezoekers zou dit overeenkomen met 50 parkeerplekken, dit aantal ligt echter ver boven het verwachte aantal van 16 gelijktijdige bezoekers. We gaan daarom uit van 10 bezoekersplekken in plaats van 50. Wel moet het mogelijk zijn om bij bijvoorbeeld raadsvergaderingen of evenementen de parkeerplekken voor medewerkers ook voor bezoekers te gebruiken, in de wetenschap dat deze dan wel iets verder moeten lopen naar de ingang dan de 10 officiële bezoekersplekken.

Ruimtelijke inpassing – Facilitair

5.25 Toiletten

De toiletten en de MIVA toiletten zijn verdeeld over het gebouw. Minimaal 1 MIVA toilet is geplaatst in het openbaar toegankelijk gebied in/ bij de entreehal. Minimaal 2 toiletten, waarvan 1 MIVA is geplaatst in/ nabij de raadszaal/trouwzaal/ representatieve ontvangst. De toiletten op de kantoorvleugels zijn zoveel mogelijk gegroepeerd bij andere facilitaire ruimten zoals garderobe en schoonmaakbergingen.

5.26 Pantry's

Elke kantoorvlek heeft een pantry. De pantry vormt een geheel met de ontspanningsruimte. In de pantry is minimaal ruimte voor een koffieautomaat, spoelbak, koelkast en kastruimte voor schoon servies.

Voor vuil servies is ofwel ruimte voor een afruimkar ofwel ruimte voor een vaatwasser. Deze keuze moet tijdens het ontwerpproces in overleg met Facilitaire zaken gemaakt worden.

5.27 Reprohoek/ printer

Elke kantoorvlek heeft een reprohoek waarin een printer staat en kantoorbenodigdheden beschikbaar zijn.

5.28 Garderobe

Bij elke kantoorvlek is een garderobe waar medewerkers hun jas kwijt kunnen. Ook bij de representatieve ontvangstruimte/ raadzaal is een garderobe waar raadsleden en gasten hun jas kwijt kunnen.

5.29 Schoonmaakberging

Op elke verdieping is een goed bereikbare schoonmaakberging. In deze berging worden de materialen opgeslagen die nodig zijn voor het schoonmaken van het gebouw.

Ruimtelijk Programma (samenvatting Ruimtestaat)

Alle hiervoor beschreven ruimten zijn opgenomen in de ruimtestaat. Hierbij is aangegeven hoe groot de desbetreffende ruimte moet zijn. Dit leidt tot een totaal aantal benodigde m2 voor het gebouw. In de bijlage is de ruimtestaat opgenomen, hieronder vind u een korte samenvatting.

	Ruimte	FNO	BVO	Terrein
1.0	Thuis voor Medewerkers	3707	5189	0
2.0	Welkom voor Inwoners	272	381	269
3.0	Huis voor Democratie	476	666	0
5.0	Ontmoeten en Overleggen	1329	1861	150
5.0	Algemene/ facilitaire ruimten	860	1203	5280
	TOTAAL	6643	9300	5699

Ruimterelatieschema

In het ruimterelatieschema op de volgende bladzijde zijn de ruimten aangegeven en hun ligging ten opzichte van elkaar. Hoe dichter ruimten bij elkaar liggen, hoe sterker de onderlinge relatie. Bij een sterke onderlinge relatie is een korte loopafstand gewenst.

De kleur van de ruimte geeft aan tot welk thema de ruimte behoort. Wanneer de ruimte een andere kleuromlijning heeft, geeft dit aan dat deze ruimte meerdere functies heeft en voor meerdere domeinen gebruikt wordt.

In het ruimterelatieschema hebben we ons beperkt tot het weergeven van 4 kantoorvlekken. Deze 4 kantoorvlekken illustreren voor alle kantoorvlekken de ruimterelaties, zowel binnen de kantoorvlekken als de relaties met andere domeinen.

In de bijlage 7 is een grote weergave van het ruimterelatieschema weergegeven.

Legenda ruimterelatieschema

Thuis voor Medewerker
Welkom voor Inwoner
Huis voor Democratie
Ontmoeten en Overleggen
Facilitair

Zichtlijnen vereist

Privacy vereist: mogelijkheden om zicht te ontnemen.

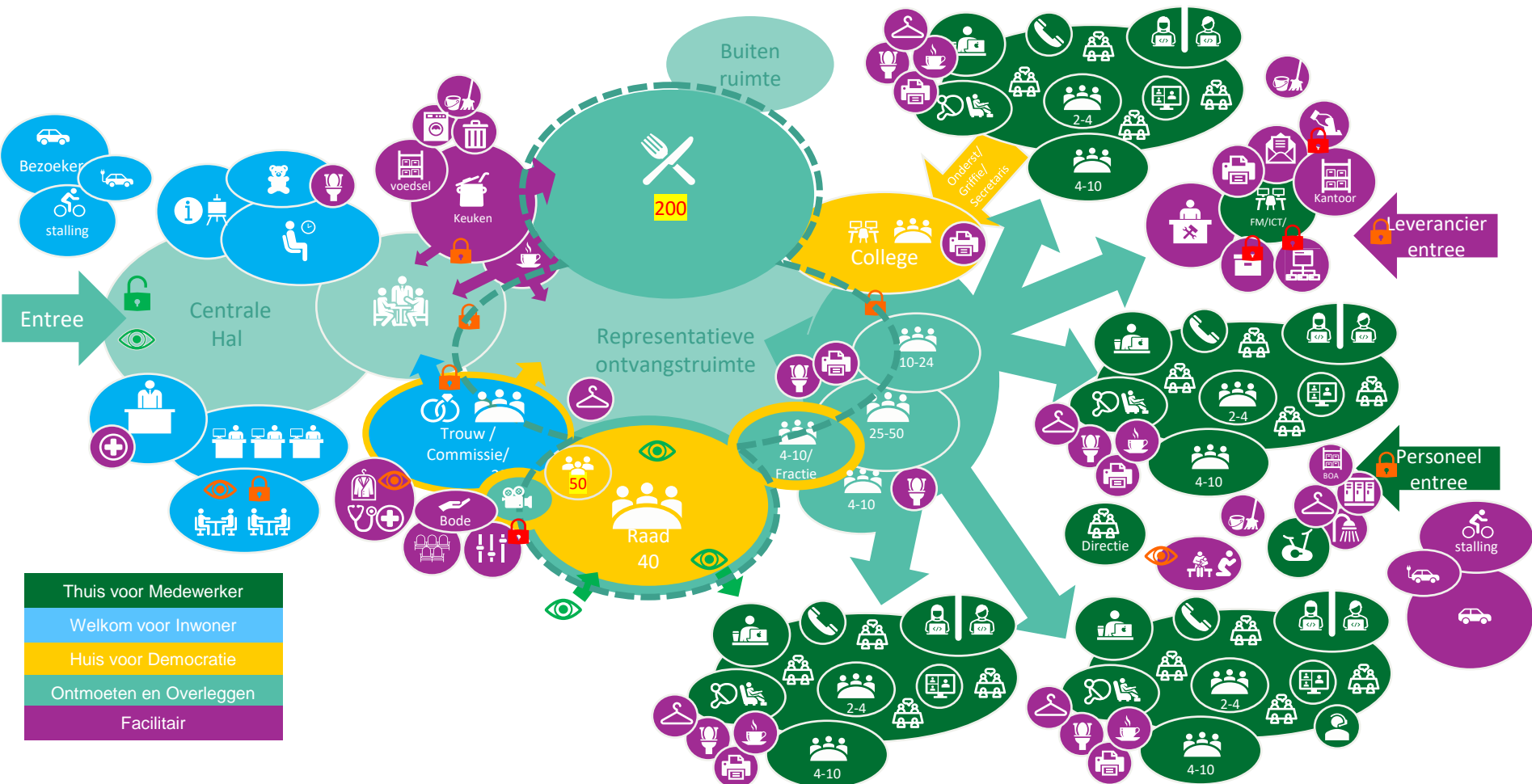
Openbaar toegankelijk tijdens de openingstijden.

Alleen toegankelijk voor medewerkers met bijvoorbeeld een toegangspas of vergelijkbaar.

Alleen toegankelijk voor medewerkers met autorisatie voor deze specifieke ruimte

Zonering en Gebruikstijden

De toegang van het gemeentehuis is ingedeeld in verschillende zones. Deze zones kennen verschillende gebruikstijden en toegangsrechten. Zonder de gebruikstijden exact vast te willen leggen (dit kan in de loop van de tijd wijzigen), geeft dit schema wel aan hoe de beveiligingszones ingericht moeten worden. Het ontwerp kan aan dit schema getoetst worden. Het moet echter wel mogelijk zijn om in de gebruiksfase de gebruikstijden aan te passen.

Zone	Globale Gebruikstijden (o.a. beveiliging, verwarming, koeling, verlichting)	Toegangsrecht
Entreezone	08.00 – 16.30 7.00 – 8.00 17.00 – 22.00	Openbaar Medewerkers / Onder begeleiding medewerker
Welkom voor inwoners	8.00- 16.30	Openbaar
Huis voor democratie	7.00 – 24.00	Medewerkers/ raadsleden/ onder begeleiding bode
Ontmoeten en Overleggen	07.00 – 22.00	Medewerkers/ Onder begeleiding medewerker
Thuis voor medewerkers	07.00 – 22.00	Medewerkers
Technische ruimten	Met pasje	Alleen geautoriseerde medewerkers facilitaire dienst/ ICT / Vastgoed

Beeldverwachting

Hoofdstuk 6

Ontwerpprincipes [1/5]

Het Hogelandster karakter is terug te zien in het gebouw

Het materiaalgebruik is zoveel mogelijk natuurlijk, passend in het Hogelandster landschap. Denk aan het gebruik van hout, groen en lange zichtlijnen. Het Hogeland kent een geschiedenis van baksteen fabrikanten. Dit, of beter nog een nieuwe biobased variant, kan een nieuwe plek krijgen in de beeldtaal van het gemeentehuis.

Klooster Hilaard

Kerk Holwierde (Eemsdelta)

Amsterdamse
school Winsum

Borg Verhildersum Leens

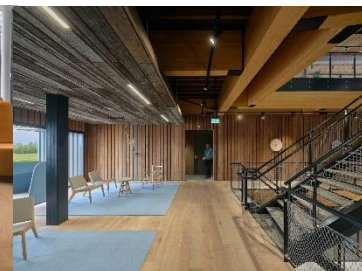
Architect Marten

Weidemerhout

Triodosbank

Swettehûs (GEAR)

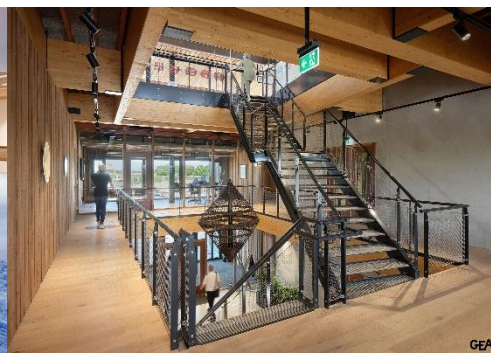
Ontwerpprincipes [2/5]

Het kleur en materiaalgebruik is warm en natuurlijk

Kleurstellingen zijn afgeleid van het (Hogelandster) landschap. Tegelijkertijd zijn de kleuren vrolijk en fris. Kleurstelling waar aan gedacht wordt zijn:

Triodosbank (Rau)

Swettehûs (GEAR)

Watercampus (GEAR)

Eestairs

Beroepscampus Middelharnas (RoosRos)

Ontwerpprincipes [3/5]

In het gebouw is hoogte aanwezig voor een ruimtelijk en open karakter

Het Hogelandster landschap is open en kent veel vergezichten. Het is een landschap van kwelders en wierden, groene vlakten onderbroken door dorpen¹. Deze ruimtelijkheid zien we terug in het gebouw met lange zichtlijnen, transparantie van binnen naar buiten en hoogte in de publieke ruimten. Het gebouw zelf is qua hoogte passend in de omgeving.

Gemeente Súdwest-Fryslân, INBO

Gemeente Noardeast-Fryslân, INBO

[1. cultureelerfgoed.info/download/pdf/panorama_landschap_ronc-1.pdf](https://cultureelerfgoed.info/download/pdf/panorama_landschap_ronc-1.pdf)

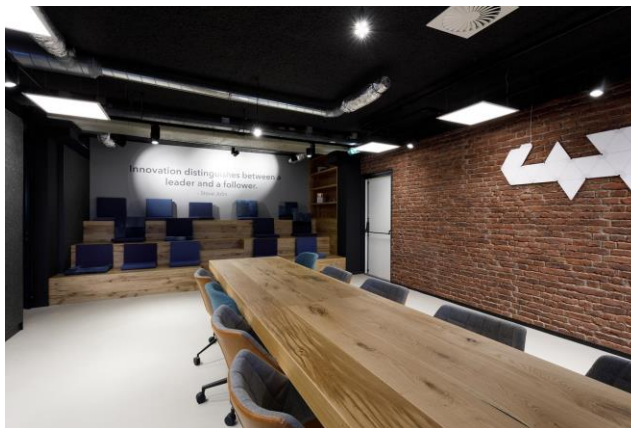
Ontwerpprincipes [4/5]

Het gebouw en de inrichting voelt stevig

Het Hogelandster karakter is robuust en eerlijk. Het gebouw en het interieur heeft geen iele lijnen of uitingen, maar stevig en robuust. Het materiaal kan lang mee gaan en kan tegen een stootje. De beeldtaal doet denken aan de historische kloosters, borgen en dijken in het Hogeland.

Landschapskamer, Nuttter

Timing uitzendbureau, Eindhoven - Boxxsi

Nijkleaster, Jorwert – J.O.N.G.

Ontwerpprincipes [5/5]

Afhankelijk van de locatiestudie kan dit hoofdstuk aangevuld worden met eisen vanuit:

- Bestemmingsplan
- Stedenbouwkundige vereisten
- Uitkomsten van de locatiestudie

Technische Prestaties

Hoofdstuk 7

Wet- en regelgeving

Het gehele complex dient te voldoen aan de lokale regelgeving, de Nederlandse en de Europese normering die geldig zijn op het moment van indienen van de bouwaanvraag. De wettelijke eisen en richtlijnen zijn niet integraal in het PvE overgenomen, maar zijn alleen vermeld wanneer dit relevant is. De wettelijke eisen zijn onder andere:

- Bouwbesluit
- Arbeidsomstandighedenwet
- Wet milieubeheer
- Waterwet (met betrekking tot aansluitingen en montagevoorschriften)
- Aardbevingsbestendig bouwen

Naast bovenstaande eisen zijn o.a. ook de volgende richtlijnen van toepassing:

- Integrale Toegankelijkheid standaard 2020 (waaronder het handboek toegankelijkheid)
- Programma van Eisen Gezonde Kantoren 2021, klasse B
- Handboek Bouwfysische Kwaliteit Gebouwen
- Voor keukens: HACCP richtlijnen
- Beoordeling van de constructieve veiligheid van een gebouw bij nieuwbouw, verbouw en afkeuren
- Grondslagen voor aardbevingsbelastingen: Geïnduceerde aardbevingen (NPR 9998:2017)
- Legionellapreventie (BRL6010)
- NEN 27001 informatiebeveiliging

- AVG, artikel 32 lid 1 t/m 2, Beveiliging van de verwerking van persoonsgegevens
- Paspoortuitvoeringsregeling Nederland 2001, waarvan in ieder geval, maar niet uitsluitend:
 - Artikel 3ad. Lid 1 en 2 Beheer, beveiliging en betrouwbaarheid.
 - Artikel 83 lid 2, aanmelding en registratie van aanvraagstationlocaties en uitgiftelocaties
 - Artikel 91, lid 1 t/m 6, fysieke beveiliging
- Baseline Informatiebeveiliging Overheid, hoofdstuk 11, paragraaf 11.1.1; 11.1.3; 11.2.1. Fysieke beveiliging en beveiliging van de omgeving.
- Voor brandveiligheid van het gebouw geldt het bouwbesluit en NEN2535, NEN2575 en NEN6088.
- Archiefwet t.b.v. archiefruimte. Rekening houdend met inwerkingtreding van nieuwe archiefwet 2021.

Bij tegenstrijdigheden of inconsequenties tussen het PvE en de wettelijke regelgeving is de zwaarste eis maatgevend.

Van alle genoemde documenten is de laatste versie van toepassing.

Duurzaamheid, circulariteit, biophilic design en gezondheid

[1/4]

De gemeente wil een voorbeeld zijn voor haar inwoners. Dat betekent dat niet alle investeringen in duurzaamheid terugverdiend hoeven te worden, als deze maatregelen bijdragen aan nieuwe duurzame ontwikkelingen en inwoners en bedrijven aanmoedigen om ook duurzame maatregelen te treffen. Om die reden is er voor de onderwerpen duurzaamheid, circulariteit, biophilic design en gezondheid een ambitie uitgesproken. Deze onderwerpen hangen met elkaar samen.

Onderstaand wordt per thema aangegeven wat de ambitie met de bijbehorende eisen zijn. Voor al deze eisen geldt dat de ambitie voorop staat en moet worden voldaan aan de daarmee gestelde eisen. Certificering is niet per se een vereiste, maar een wens vanuit communiceerbaarheid. Als certificering praktische of vernieuwende oplossingen in de weg staat die wel bijdragen aan de ambitie, dan gaat de oplossing boven de certificering.

De ambitie en de eisen voor deze onderwerpen zijn:

Duurzaamheid

Aanmoedigen van duurzame bouwmethoden, energie-efficiëntie, groene ruimtes, en het verminderen van de ecologische voetafdruk van de nieuwe huisvesting.

- Het gebouw is gasloos
- Minimaal voldoen aan de eisen conform BREEAM score

Excellent (4 sterren)

- Streven om te voldoen aan de eisen conform BREEAM score Outstanding (5 sterren)
- Minimaal Energieneutraal (geen energieverbruik voor het gebruik van het gebouw)
- Streven naar Nul op de meter (geen energieverbruik voor de activiteiten die in/ om het gebouw plaatvinden)
- Energielabel minimaal A++++

Duurzame maatregelen moeten zichtbaar en communiceerbaar zijn. Daarvoor kan BREEAM Certificering ingezet worden, maar ook andere manieren van zichtbaarheid en communicatie zijn mogelijk.

- Minimaal 4 toegepaste maatregelen moeten direct toepasbaar zijn voor inwoners en/ of andere organisaties
- Minimaal 2 toegepaste maatregelen moeten een lokale oorsprong hebben (materialen of ideeën uit de omgeving)
- Minimaal 1 toegepaste maatregel moet voor het eerst worden toegepast in de drie noordelijke provincies.

Duurzaamheid, circulariteit, biophilic design en gezondheid

[2/4]

Circulariteit

Toepassen van circulaire principes in het ontwerp en gebruik van de huisvesting.

Het toepassen van circulaire principes in het ontwerp en gebruik van huisvesting doen we door:

- Eerst materiaal te “oogsten” voordat we starten met ontwerpen
- Welk biobased materiaal is in de regio beschikbaar/ te ontwikkelen?
- Welk secundair materiaal is in de regio beschikbaar?
- Bij materiaalkeuzes worden de milieukosten en de losmaakbaarheid beoordeeld. In het programma van eisen wordt de eis voor de losmaakbaarheid en Milieuprestatie Gebouwen aangegeven.
- Er wordt een materialenpaspoort opgesteld van al het toegepaste materiaal voor toekomstig hergebruik

Biophilic Design

Toepassen van ontwerpelementen die de connectie tussen mensen en natuurlijke omgevingen bevorderen, zoals het gebruik van natuurlijke materialen en veel daglicht.

De Gemeente Het Hogeland is een plattelandsgemeente met veel groen en natuurlijke elementen. Dit moet terugkomen in het gebouw. Niet alleen in materiaalgebruik, maar ook in vormgeving.

Hierbij volgen we BREEAM 2020 HEA 10. Daarbij moeten op minimaal 7 van 14 aspecten van biophilic design maatregelen zijn uitgevoerd. Deze onderdelen gaan over:

- Direct contact met de natuur of natuurlijke elementen (bijvoorbeeld zicht op natuur, aanwezigheid van water, ervaren van licht en schaduw, ervaren van luchtstromen).
- Indirect contact met de natuur, voorstellingen van de natuur (bijvoorbeeld natuurlijke of ecologisch materialen, biomorfische vormen of patronen, zoals de paddenstoelen structuur bij Triodos).
- Het beleven van plaats en ruimte, natuurlijke ruimtelijke condities (bijvoorbeeld een toevluchtsoord (plek om je terug te trekken) of vergezichten waarmee je gevoel van overzicht en daarmee veiliger gevoel realiseert).

Duurzaamheid, circulariteit, biophilic design en gezondheid

[3/4]

Gezondheid en Welzijn

Verbeteren van gezondheid en welzijn van de gebruikers.

Om de gezondheid en welzijn van medewerkers te verbeteren, gebruiken we de volgende uitgangspunten:

- Programma van Eisen voor gezonde kantoren 2021:
 - Het is de wens om zoveel als mogelijk te voldoen aan klasse A van het Programma van Eisen Gezonde kantoren 2021.
 - Het minimaal te behalen niveau conform het Programma van Eisen Gezonde kantoren 2021 is Klasse B.
 - Zie ook de paragraaf over comfort (zie pagina 70).
- Enkele extra eisen:
 - Lift uit het zicht, trapgebruik bevorderen
 - Mogelijkheden voor beweging in/ rondom het gebouw
 - Gebruik van groen

Naast de ambitie voor gezondheid en welzijn is er een specifieke ambitie gevormd over:

Sociale cohesie en gemeenschapsvorming

Manieren om sociale interactie en gemeenschapsvorming via de nieuwe huisvesting te bevorderen.

Onderdeel van de WELL building standaard is gemeenschapsvorming. Deze criteria van de WELL hebben onder andere betrekking op toegankelijkheid tot de gezondheidszorg en integrale toegankelijkheid. Niet alle criteria van de WELL zijn van toepassing voor het nieuwe gemeentehuis.

Voor het nieuwe gemeentehuis zijn in ieder geval de volgende criteria uit de WELL van toepassing in relatie tot het thema sociale cohesie en gemeenschapsvorming:

- C16 Ruimten toegankelijk en bruikbaar voor de gemeenschap van toepassing: openbare ruimte of evenementenruimte.
- Andere aspecten zijn meer van organisatorische aard zoals het inzetten van medewerkers voor vrijwilligerswerk, het aanbieden van kinderopvang of familieondersteuning. Deze aspecten zijn geen onderdeel van de huisvestingsopgave.

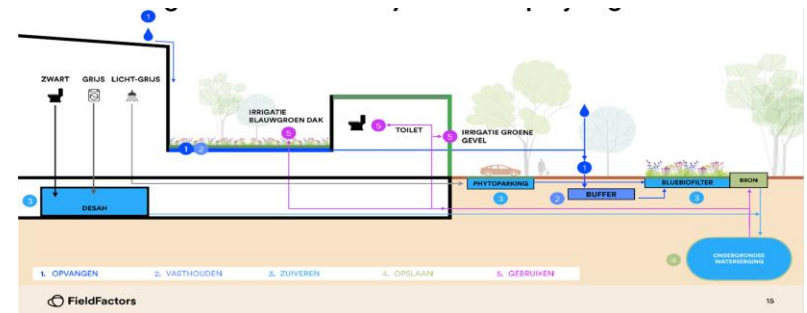
Duurzaamheid, circulariteit, biophilic design en gezondheid

[4/4]

Aanvullende wensen vanuit SDG's

De gemeenteraad heeft de Sustainable Development Goals (SDG's) omarmt. Vanuit het project Gemeentelijke Huisvesting het nieuwe gemeentehuis kunnen we daar ook aan bijdragen. De eisen op de vorige pagina's sluiten hierop aan. In aanvulling hierop willen we aandacht vragen voor de volgende wensen:

- Gebruik van zoveel mogelijk lokale materialen en leveranciers voor zover dit binnen wet- en regelgeving kan. Dit vanuit CO2 beperking, economische ontwikkeling en kennisontwikkeling.
- Fairtrade: gebruik gecertificeerde materialen met een lage impact voor de omgeving en voor een eerlijke prijs.
- Zorg voor kennisoverdracht: tijdens de ontwikkeling in de vorm van Social Return On Investment (SROI), maar ook in de vorm van kennisoverdracht aan bijvoorbeeld ondernemers uit de omgeving. We vragen om niet alleen een product te brengen, maar ook kennis over het product.

Ter illustratie een mogelijke oplossing voor een zichtbaar, klimaat adaptief en circulair waterconcept, afkomstig uit Nieuwegein City West.

Comforteisen

Ambitie: Het gebouw voldoet aan de eisen van het Programma van Eisen Gezonde Kantoren 2021, klasse B. Daar waar mogelijk wordt klasse A behaald (wens).

Ambitie: Bespreken van maatregelen om geluids- en lichtvervuiling te beperken en een aangename leefomgeving te maken.

Naast deze overkoepelende eis, zijn er nog de volgende aanvullende eisen:

LUCHT

- De aansturing van de ventilatie is gekoppeld aan CO2 sensoren.
- Drukhiërarchie: Lucht- en geurverontreinigingen, voornamelijk voorkomend in sanitaire ruimten, mogen zich niet in het gebouw verspreiden. In deze ruimtes moet onderdruk heersen ten opzichte van de omliggende ruimten.

LICHT

- Er is voldoende (sfeer)verlichting aanwezig, zodat in de avond het gebouw een welkome uitstraling kent. Goede verlichting draagt ook bij aan de sociale veiligheid van medewerkers en bezoekers.
- De bediening van de zonwering moet per ruimte overrulebaar zijn tijdens de gebruikstijden van het gebouw.
- Voor kunstlicht geldt klasse A (PvE Gezonde kantoren) voor wat betreft de flickerfrequentie. Deze is minimaal 1250Hz.
- In de raadzaal, trouwzaal en alle overleg ruimten is de verlichting dimbaar ten behoeve van presentaties.
- In de raadzaal geldt de eis conform klasse A (PvE Gezonde kantoren) voor helderheidswering.
- Het gebouw mag geen hinderlijke zonreflecties veroorzaken naar zijn omgeving of naar andere delen van het gebouw.

- Lichtvervuiling wordt geminimaliseerd conform POL04 van BREEAM 2020, hierbij wordt verlichting tussen 23.00 en 07.00 uur uitgeschakeld, tenzij deze verlichting om veiligheidsredenen verplicht is. In dat geval voldoet de verlichting aan richtlijn lichthinder 2017.

GELUID & TRILLINGEN

- De luchtgeluidisolatie (DnT, a) bedraagt ten minste 50 dB voor:
 - Spreekkamers naar alle andere ruimten
 - Collegekamers naar alle andere ruimtenVoor alle andere verblijfsruimten gelden de eisen voor luchtgeluidsisolatie van het PvE Gezonde kantoren.
- Ter voorkoming van hinder door trillingen als gevolg van gebouwinstallaties, gebruikersinstallaties of overige activiteiten binnen het gebouw mag de trillingssterkte, gemeten en bepaald conform SBR-richtlijn B trillingen, de eis niet overschrijden. De trillingssterkte dient te voldoen aan één van de volgende criteria:
 - V_{max} werkelijk $\leq V_{max\downarrow}(A1)$;
 - V_{max} werkelijk $\leq V_{max\uparrow}(A2)$ en V_{per} werkelijk $\leq V_{per}$ streef (A3).

Voor incidenteel voorkomende trillingen geldt dat V_{max} niet meer dan 8 mag bedragen.

- Tijdens heiwerk en andere bouwwerkzaamheden dient te worden voldaan aan de SBR-richtlijn A.
- Geluidoverlast wordt beperkt conform POL05 van BREEAM 2020. Hierbij wordt een maximum gesteld aan de toelaatbare geluidsbelasting op "geluidsgevoelig", wanneer dit in de omgeving van het gemeentehuis staat. Een geluidsgevoelig gebouw is bijvoorbeeld een woning, school, ziekenhuis, zorginstelling of een kinderdagverblijf. De beschrijving van geluidsgevoelig wordt vastgelegd in de Omgevingswet.

Inclusiviteit en Toegankelijkheid

Ambitie: Ervoor zorgen dat de huisvesting geschikt is voor alle bevolkingsgroepen, inclusief ouderen en mensen met een beperking.

- Het gebouw voldoet aan de uitvoeringseisen van ITS Totaal 2023 (Integraal Toegankelijkheid Symbool).
- Alle ruimten en verkeersgebieden in het gemeentehuis met uitzondering van technische ruimten, professionele keukenruimten en ruimten met bijzondere veiligheidseisen voldoen aan de uitvoeringseisen.
- Het is wenselijk dat ook de omgeving van het gemeentehuis voldoet aan de uitvoeringseisen van de ITS Totaal 2023.
- Heel specifiek gelden de volgende eisen:
- De balie en de raadzaal hebben een voorziening voor slechthorenden (ringleiding of vergelijkbaar).
- Mindervaliden gaan door dezelfde hoofdingang het gemeentehuis binnen als andere bezoekers.
- De raadzaal en de plekken voor de raadsleden zijn rolstoeltoegankelijk.
- De ontvangstbalie en de balie Burgerzaken hebben mogelijkheid om een bezoeker in een rolstoel op ooghoogte te benaderen. Er is voldoende ruimte om

in een zittende positie (in rolstoel of stoel) je voeten onder de balie te schuiven. Dit maakt het mogelijk dat iemand in een zittende positie bijvoorbeeld papieren kan ondertekenen.

- De opstelling in een vergaderruimte biedt voldoende loopruimte achter de stoelen langs, zelfs wanneer iemand op een stoel zit, om met een rolstoel of rollator te passeren. Ook is er een plek om een rollator te parkeren tijdens een overleg.
- Trappen 'lui' uitvoeren met een aantrede van minimaal 26 cm. (in aanvulling op eis ITS)
- Bewegwijzering ook in braille, op handhoogte in de looproute.
- Iedere verdieping is toegankelijk met een lift, ook bij toepassing van halve verdiepingen. De liften zijn groot genoeg uitvoeren voor een schootmobiel.
- Wanneer er in het buitenterrein hoogteverschillen zijn, dienen er naast trappen ook hellingbanen worden toepast.
- Geen materialen toepassen in het buitengebied die door weersinvloeden glad kunnen worden.
- Algemeen toegankelijk systeem voor slechthorende toepassen in raadzaal, trouwzaal, spreekkamers en bij balies zoals bijvoorbeeld een ringleiding.

Veiligheid

Het gebouw voldoet aan alle veiligheidseisen die voor een gemeentehuis van toepassing zijn. Heel specifiek zijn de veiligheidseisen aan de processen rondom de uitgifte van persoonsbewijzen. Zie hiervoor ook de vereisten in het hoofdstuk wet- en regelgeving. Verder is het gebouw beveiligd voor:

Inbraak

De uitwendige scheidingsconstructie dient wat betreft inbraakwerendheid te voldoen aan weerstandsklasse 2 conform NEN 5096. Het gebouw dient opgeleverd te worden met een BORG-certificaat op het gebied van inbraakwerendheid. Voor de ruimten van burgerzaken gelden afwijkende eisen, zie blz. 42.

Het gebouw dient te worden voorzien van een inbraakinstallatiesysteem. De bediening van het systeem dient afgestemd te worden met de opdrachtgever en aan te sluiten op de toegangs domeinen, de zonering van het inbraaksysteem en het gebruik. Het plan dient aan de opdrachtgever te worden voorgelegd ter goedkeuring.

Brandveiligheid

Het gebouw voldoet aan alle regelgeving op het gebied van brandveiligheid. De bediening van de brandmeld- en ontruimingsinstallaties moet worden afgestemd op de zonering en aan de opdrachtgever worden voorgelegd ter goedkeuring.

Er wordt een ontruimingsinstallatie type A toegepast, met gesproken woord.

Stroomonderbreking/ stroomstoring

Er is een noodstroomvoorziening en een UPS voorziening. Hierop zijn de belangrijkste ruimten/ apparatuur voor het primaire proces aangesloten. In het ruimteboek (zie bijlage 9) is aangegeven welke ruimten dit betreft.

Overspanning- en bliksembeveiliging

Het gebouw dient te worden voorzien van een bliksemafleiderinstallatie en overspanningsbeveiliging conform NEN-EN-IEC 62305 en de NPR1014.

Wateroverlast

Alle technische ruimten en ruimten onder het maaiveld dienen te worden uitgevoerd met een wateroverlast detectie.

De positie en inrichting van de crisisruimte en de ICT-voorzieningen moeten afgestemd zijn op crisissituaties, zoals overstromingen.

Exploitatiegericht ontwerpen [1/2]

Ambitie: Bespreken van het beheer en onderhoud van de nieuwbouwlocatie op de lange termijn in relatie tot slimme ontwerpkeuzes.

Het gebouw moet goed te exploiteren zijn. Dit kan worden bereikt door toepassing van onderhoudsarme materialen die eenvoudig te reinigen (bijvoorbeeld waterbestendige materialen) zijn. In het ontwerp moet aandacht worden gegeven aan het minimaliseren van de kosten voor:

- Onderhoud aan gebouw en installaties
- Energie
- Schoonmaak

Onderhoudbaarheid

- Kwetsbare materialen worden vermeden.
- De materialen en afwerking van het interieur en exterieur moeten eenvoudig te vervangen en te herstellen zijn.
- Materiaal- en kleurkeuze van de toplagen van de afwerking van vloeren en wanden moeten worden afgestemd op de intensiteit van het gebruik. De slijtage en invloed van vervuiling dient minimaal te zijn (in het bijzonder rekening houdend met mechanische beschadigingen door rolstoelgebruik).
- Zonwering en helderheidswering is windvast uitgevoerd.

- Luchtfilters en andere installatiecomponenten op een gemakkelijk bereikbare plaats positioneren voor eenvoudige onderhoudshandeling bij vervangen of controle.
- Bij belangrijke ontwerpkeuzes wordt een berekening van de Total Cost of Ownership (TCO) gegeven, waarin niet alleen de investeringskosten, maar ook de kosten voor onderhoud, schoonmaak en energie voor de lange termijn worden meegenomen.
- In elke ontwerpfase wordt niet alleen een investeringsraming, maar ook een exploitatieraming met daarin minimaal de onderhoudskosten, energiekosten en schoonmaakkosten over een periode van 40 jaar berekend en onderbouwd.

Energiemonitoring

- In het ontwerp van de installatieopzet moet rekening gehouden worden met aparte groepen voor de gebouwgebonden installaties en het aanbrengen van energiemeters. Zo kan het energieverbruik van de gebouwgebonden installaties apart gemeten worden. De energiestromen worden geregistreerd op het gebouwbeheersysteem (GBS).

Exploitatiegericht ontwerpen [2/2]

Schoonmaakbaarheid

De vormgeving en materiaalkeuze van het gebouw, de gebouwdelen en gebouwelementen dient zodanig te zijn dat schoonmaken gemakkelijk uitvoerbaar is met een minimaal gebruik aan schoonmaakmiddelen. In de praktijk betekent dit:

- Geen toepassing van horizontale delen/ vlakken in verband met stofophoping.
- Overbodige randen, richels, schuine hellingen en bochten moeten vermeden worden.
- Kozijnen moeten slechts van de technisch noodzakelijke sponningen voorzien zijn.
- Vloer- en wandafwerkingen (in overeenstemming met het materiaal) moeten – waar het gebruik dat nodig is - wasbaar en stofvrij zijn. Dat wil zeggen: te reinigen met water, waaraan professioneel reinigingsmiddel is toegevoegd, bij een zoveel mogelijk beperkte opnamemogelijkheid en/ of afgifte van stof.
- Ten aanzien van de vloerafwerking dient er te worden gekozen voor een vloer welke dagelijks eenvoudig kan worden gereinigd.
- Vloeren, wanden, voegen en naden (tot min. 700 mm hoogte) moeten dusdanig worden uitgevoerd dat vocht niet in het materiaal kan trekken.

- De vaste inrichting van een ruimte moet bestand zijn tegen eenzelfde wijze van reiniging als voor de afwerking van de desbetreffende ruimte is vereist.
- Anti graffiti laag op alle geveldelen buitenzijde, die grenzen aan het openbare gebied/ terrein tot 2,5 meter hoogte vanaf het maaiveld. Dit betreft een coating waarbij je makkelijk de graffiti kunt verwijderen.
- Toiletten zijn hangend en met een weggewerkt reservoir uitgevoerd. Hierbij dient gebruik te worden gemaakt van afneembare fronten, zodat de aansluitleidingen toegankelijk blijven. Onder de hangende toiletten moet een vrije ruimte zijn van minimaal 0,15 m.
- Natte ruimten zoals toiletten en douches kunnen met een hoge druk spuit gereinigd worden, zonder dat de wand en vloerafwerking beschadigd.
- In het gebouw wordt onthard water gebruikt. Hiervoor wordt een centraal wateronthardingssysteem gebruikt.

Naast deze eisen gelden de specifieke eisen per ruimte conform het ruimteboek.

Flexibiliteit

Ambitie: Nadenken over ontwerpen waarin ruimtes kunnen worden aangepast aan veranderende behoeften en ontwikkelingen in de toekomst.

- In het Voorontwerp wordt aangetoond dat er minimaal 3 realistische kantoorconcepten gerealiseerd kunnen worden in het ontwerp. De definitieve indeling van het kantoorconcept kan daardoor laat in het ontwerp en uitvoeringsproces bepaald worden. Ook 10 jaar na gebruik kan het kantoorconcept aangepast worden op de behoefte die dan aanwezig is.
- In drie jaar tijd kan er veel in de organisatie veranderen. De inrichting bij oplevering beschouwen we daarom als “1ste verbouwing”. Dat betekent dat het gebouw zo wordt ontwikkeld dat de exacte indeling van de werkomgeving pas in een laat stadium ingevuld hoeft te worden. Dat voorkomt dat we drie jaar voor oplevering al moeten bepalen waar we welke werkplekken nodig hebben.
- Het ontwerp wordt getoetst aan de rekentool gebouwflexibiliteit van BREEAM 2020 criteria WST06. Er moeten minimaal 2 punten (score $\geq 50\%$ gebouwflexibiliteit) behaald worden met het ontwerp; wenselijk is een score $\geq 70\%$ gebouwflexibiliteit.
- De ruimten zijn zo veel mogelijk vrij indeelbaar. De totale ruimte dient op verschillende manieren nader in te delen zijn.
- In het verdere ontwerpproces dient de flexibiliteit van de indeling nader te worden onderzocht, waarbij een grid van 3,6 m1 x 3,6 m1 het uitgangspunt is. Op basis van deze grid moet gemakkelijk op veranderende gebruikerswensen kunnen worden

ingespeeld.

- Raampartijen, vloerafwerkingen, plafondaafwerkingen dienen zo te worden ingedeeld dat gemakkelijk scheidende wanden op de grid kunnen worden geplaatst. Let hierbij ook op geluidsoverdracht tussen ruimten bij het verplaatsen van wanden.
- Installaties dienen per stramien te kunnen worden ingeregeld. Installaties zijn zo ingedeeld dat wanden eenvoudig verplaatst kunnen worden op de aangegeven grid en er zo nieuwe ruimten kunnen ontstaan. Denk hierbij aan wandcontactdozen, data, verlichting, inblaas-/ afvoerventilatie, verwarming/ koeling en beveiligingsinstallaties. Hiertoe hoeven niet of nauwelijks fysieke ingrepen te worden gedaan. Wel kunnen er aanpassingen in de besturing nodig zijn om iedere ruimte/ zone goed in te regelen.
- Kabeltracés dienen relatief eenvoudig bereikbaar te zijn voor latere aanpassingen en uitbreidingen.
- Uitbreidbaarheid en afstootbaarheid. In het ontwerp moet rekening worden gehouden dat het gebouw met 15% extra m2 kantoorruimte kan worden uitgebreid en met verhuurbaarheid van 15% van de kantoorruimte. Dit moet in ieder geval tot uitdrukking komen in de terreinindeling en plattegronden, maar ook in de gekozen technische oplossingen.

Aansluitpunten data, elektra en AV middelen

Het aantal aansluitpunten voorziet in de behoefte van het gebouw. Hieronder alle benodigde installatie-aansluitpunten, zoals GBS, inbraak- en branddetectie, maar ook andere componenten. Naast de gebouwgebonden aansluitingen zijn er voldoende elektra en data-aansluitpunten voor de gebruikers. Minimaal het aantal dat is aangegeven in het ruimteboek (bijlage 9), uitgaande van het principe:

- Per werkplek: 2 elektra + 1 datapunt
- Per raadsworkplek: 2 elektra + 1 datapunt
- Per overlegplek: 0,5 - 1 elektrapunt (+ 2 elektrapunten + 1 datapunt per ruimte)
- Baliewerkplekken: 4 elektra + 2 datapunten
- Publieke tribune: 0,5 per bezoeker, 2 per persplek
- De crisisruimte moet redundant worden uitgevoerd.

Aanvullende eisen elektra

- Zie noodstroom en UPS voorzieningen in de paragraaf Veiligheid.

Aanvullende eisen data

- Het gebouw wordt zowel bekabeld als Wireless uitgevoerd. De invulling van de bekabeling en type bekabeling worden nader bepaald.
- Ook raadsleden hebben toegang tot een (niet openbaar) netwerk. Voor publiek is er een openbaar

toegankelijk (wifi) netwerk.

- Er wordt voorkomen dat (delen van) het gebouw werken als een kooi van Faraday. Goede ontvangst van wifi, P2000 en eventuele andere signalen is gegarandeerd.

AV-middelen

- In het ruimteboek is aangegeven welke ruimten van presentatiemiddelen zijn voorzien.
- Specifiek voor de raadzaal geldt dat hier een presentatie- en raadsinformatiesysteem worden toegepast. Alle deelnemers aan de raadsvergadering moeten goed zicht hebben op deze schermen. Er mag niet “over het hoofd van de voorzitter heen” worden geprojecteerd.

Slim gebouw

Het verkennen van een manier waarop technologieën kunnen worden opgenomen in het gebouw om de dagelijkse gebruikskwaliteit te verbeteren en een efficiënte en moderne werkomgeving te creëren. Denk hierbij aan technieken als slimme netwerken, Internet of Things en data-analyse. Maar ook aan de inzet van innovatieve technologieën om duurzame energie op te wekken.

De technologie ontwikkelt zich razendsnel. Daarom leggen we in het Programma van Eisen nog niet tot in detail vast hoe slim het gebouw moet worden. Wel geven we aan waarvoor we slimme technieken zouden willen inzetten en wat we daarmee willen bereiken. Duidelijke voorbeelden zijn:

- Ruimtereservering: door een combinatie van een reserveringssysteem en een aanwezigheidsmelding, is direct zichtbaar welke ruimten beschikbaar zijn. Werkplekreservering: gemakkelijk een passende werkplek reserveren voor de gewenste activiteit en (deel van) de dag.
- Energiebesparing: gebruik data om systemen, zoals verlichting, ventilatie, verwarming en zonwering, automatisch in of uit te schakelen. Afhankelijk van aanwezigheid, daglicht en temperatuur.
- Beveiliging: gebruik sensoren die detecteren of een raam open staat, zodat de verwarming aan-/ uit geschakeld wordt ook. Dit is ook handig voor de afsluitronde, zodat degene die afsluit niet meer elk raam hoeft te controleren.
- Schoonmaak: gebruik aanwezigheidssensoren voor het schoonmaakprogramma. Ruimten die intensief gebruikt zijn krijgen voorrang in het schoonmaakprogramma. Ruimten die niet of

nauwelijks gebruikt zijn worden die dag niet schoongemaakt.

Het GBS systeem dient toegepast te worden op basis van een open netwerkstructuur. Doelstelling hiervan is het realiseren van een systeem waarvan de data bruikbaar is voor de gebruiker om het gebouw te kunnen optimaliseren.

Kenmerken van het systeem zijn:

- Geen Vendor lock-in.
- Open industriële PLC standaard.
- Standaardprogrammeer omgeving, die fabrikantonafhankelijk is (vb. Codesys).
- Eenvoudig in concept en onderhoud.
- Gecentraliseerde intelligentie.
- Een lifetime cycle van meer dan 20 jaar.
- Onbeperkt uitbreidbaar.

Met het bedieningspaneel moeten in ieder geval de volgende functies handmatig in- en uitgeschakeld kunnen worden:

- Schakeling verlichting: De verlichting in het gebouw dient geschakeld te worden op basis van gebruik (via het GBS). Wanneer een inbraakzone wordt uitgeschakeld wordt de verlichting ingeschakeld op basis van aanwezigheid.
- Terrein- en/ of gevelverlichting: Schakelt de lichtmasten aan/ uit.
- Hek open: Handmatig openen en sluiten van hekwerken.
- Zonweringsinstallatie: Indien van toepassing, de installatie integreren in het bedieningspaneel. Bijvoorbeeld t.b.v. de glasbewassing.

Bereikbaarheid en terreininrichting

Ambitie: Nadenken over een goede infrastructuur en vervoersopties.

Het terrein is in ieder geval voorzien van:

- Terreinverlichting van de parkeerplaatsen.
- Buiten-/ oriëntatieverlichting rond het gebouw (te schakelen door een schemerschakelaar).
- Een vlaggenmast.
- Terreinmeubilair voor de buitenruimte voor personeel.

Op en om het terrein:

- Het terrein is zo ingericht dat werknemers ruimte hebben voor een korte wandeling of het eten van hun lunch.
- Voorkomen van kruisende stromen van langzaam verkeer (voetgangers) en snelverkeer (auto's).
- Goede en voldoende fietsparkeervoorzieningen, dichtbij de ingang(en). Dit voorkomt ook rommelig geplaatste fietsen die in de weg staan voor de ingang.
- Voldoende parkeervoorzieningen; maar enige afstand tot het gebouw is toegestaan. Een korte wandeling tussen auto en ingang is goed voor de vitaliteit van medewerkers/ bezoekers en ontmoedigt tegelijkertijd autogebruik uit gemakzucht. De fiets en

het openbaar vervoer worden hiermee aantrekkelijker gemaakt.

- Voldoende plekken voor het elektrisch laden van voertuigen.
- Uitzondering hierop zijn mindervalide- en bezoekers parkeerplekken; deze zijn wel dicht bij de entree gesitueerd.
- Verharding wordt zoveel mogelijk beperkt, mits het terrein veilig en bruikbaar blijft.
- De terreininrichting is klimaatadaptief met het oog op wateropvang en –waterberging en het voorkomen van hittestress. Het terrein kan benut worden voor energiewinning.

Naast de eisen in dit Programma van Eisen is de locatiekeuze van belang voor de bereikbaarheid en vervoeropties. Afhankelijk van de uitkomsten kan een lobby met bijvoorbeeld openbaar vervoerbedrijven of aanpassing van de infrastructuur bijdragen aan de infrastructuur en bereikbaarheid. Dit valt buiten de scope van het Programma van Eisen.

Bijlagen

Hoofdstuk 8

Overzicht

- Bijlage 1 Proces totstandkoming
- Bijlage 2 Ambitiedocument
- Bijlage 3 Beschrijving Persona's en Activiteiten
- Bijlage 4 Notitie Restaurant
- Bijlage 5 Notitie balieconcept
- Bijlage 6 Notitie werkplekaantallen
- Bijlage 7 Vlekkenplan
- Bijlage 8 Ruimtestaat
- Bijlage 9 Ruimteboek
- Bijlage 10 Programma van Eisen Gezonde Kantoren 2021, klasse B

Bijlage 1

Proces tot standkoming

Bijlage 1

Gehouden Werksessies

Naast de voor het Ambitiedocument gehouden werksessies, interviews en inspiratiereis zijn, aanvullend voor dit PvE de volgende werksessies met werkgroepleden gehouden:

- Werksessie Activiteiten 22 april 2024
- Werksessie Ruimten 13 mei 2024
- Werksessie Ruimten en relaties 21 mei 2024
- Terugkoppeling RFPvE 3 juni 2024
- Werksessie Comfort 6 mei 2024
- Werksessie Duurzaamheid 30 mei 2024
- Werksessie voorzieningen & techniek 11 juni 2024
- Verdieping balieconcept 1 juli 2024
- Terugkoppeling PvE 1 juli 2024
- Vertegenwoordigers jongeren HHL September 2024

Gehouden interviews

- Groninger Dorpen Hielke Westra 6 mei 2024
- Gehandicaptenplatform 15 juli
- Cultuurplatform het Hogeland, Henk Hokse, Harry van der Laan, 11 juli
- Ondernemersnemersvereniging Winsum, Henk Sok 16 juli

Brede participatie onder medewerkers

Soepsessies op 3 locaties in september

Betrokken personen

- Alle gemeenteraadsleden
- College van Burgemeester en Wethouders
- Medewerkers van Gemeente Het Hogeland, te weten (op alfabetische volgorde): Peter Apol, Suzanna Bakker, Jan Bijma, Jeroen Boomsma, Jojo Bottema, Arjan Dijkstra, Anita Drenth, Christine Groenewold, Hanneke Hiemstra, Henk Hofman, Janette Hofman, Arend Ketelaar, Herald Koops, Erik van der Laan, Lisa Labrie, Sandra Liem, Hugo Majoor, Bart Moes, Pieter Norder, Gert Olthuis, Andre Pettinga, Marja Roorda, Marijke Rosier, Peter Sijbolts, Henk Sloots, Britt Slotboom, Maarten Strik, Lieuwe van Veen, Paul van Vilsteren, Robert de Vries, Arjen Wolfram
- Namens Draaijer: Edgar Anholts, Ukyo Morpey, Patrick Regterschot, Quinten Scholten en Bertina Seffinga

Bijlage 2 Ambitiedocument (Excl. bijlagen)

gemeente
Het Hogeland

Huisvesting

Ambitiedocument

16 mei 2024

Ambitie

Nieuw gemeentehuis
Het Hogeland

draaijer

“Je dromen waarmaken vraagt
om eigen inzet, moed, durf, lef.”

Afkomstig uit Toekomstvisie Ruimte, Het Hogeland

gemeente
Het Hogeland

Inhoudsopgave

Ambitiedocument nieuw gemeentehuis

Inleiding

Visie en doelen

Het gedroomde gemeentehuis

voorwaarden

Huisvesting combineren met anderen

Thema's, eisen en wensen op hoofdlijnen

Proces

1. Inleiding

Aanleiding, doel en leeswijzer

draijer

1. Inleiding

Aanleiding, doel en leeswijzer

Aanleiding

In een verkenningfase zijn verschillende mogelijkheden en behoeften met veel aandacht onderzocht. Hierbij is de gemeente Het Hogeland tot de conclusie gekomen dat de realisatie van een nieuw gemeentehuis een noodzakelijke stap is. Dit om haar doelen en uitdagingen voor de toekomst ondersteunen. Een goede werkplek voor de medewerkers om, ook in de toekomst, de inwoners goed te kunnen bedienen. Op 1 februari 2023 heeft de gemeenteraad besloten om uitgebreider te onderzoeken of er een nieuw gemeentehuis gerealiseerd kan worden op de lijn Winsum – Baflo – Warffum.

De raad heeft op 7 december 2023 ingestemd met het Plan van Aanpak voor de definitiefase van dit nieuwe gemeentehuis. In de definitiefase worden de volgende documenten opgesteld:

- Voorliggend ambitiedocument
- Uitwerking in een Programma van Eisen
- Locatiestudie
- Haalbaarheid van ambitie, programma en locatie

Doel van het ambitiedocument

Het doel van het ambitiedocument is om de visie, doelen en ambities van het project duidelijk en gestructureerd vast te leggen. Het dient tijdens het hele ontwikkelingsproces voor alle betrokken partijen als een leidraad en referentie. Het ambitiedocument is een belangrijk hulpmiddel om een gemeenschappelijk begrip en een gedeelde visie te creëren tussen de opdrachtgever - de gemeente Het Hogeland - en eventuele later in het bouwproces betrokken personen zoals de architect, projectontwikkelaar, adviseurs en andere belanghebbenden.

Leeswijzer

Het ambitiedocument start na de inleiding (hoofdstuk één) met een beschrijving van de visie en de doel van het te realiseren nieuwe gemeentehuis (hoofdstuk twee).

Vervolgens wordt in het derde hoofdstuk het gedroomde gemeentehuis geschetst. Wat is de droom, de ambitie van zowel medewerkers, directie, bestuur als raad voor dit nieuwe gebouw?

Het gebouw moet echter ook binnen voorwaarden gerealiseerd worden, deze zijn beschreven in het vierde hoofdstuk.

Specifiek is in het Plan van Aanpak gevraagd om antwoord te geven op de vraag of het gemeentehuis gecombineerd kan worden met andere functies. In het vijfde hoofdstuk wordt ingegaan op deze vraag en voorwaarden meegegeven voor het vervolg.

In hoofdstuk zes worden de ambitie en de voorwaarden uitgewerkt in een aantal eisen en wensen op hoofdlijnen voor verschillende thema's. Een uitwerking en verdieping hierop volgt in het nog op te stellen Programma van Eisen.

Het ambitiedocument eindigt met de verantwoording van het proces van het ontstaan van dit ambitiedocument.

2. Visie en doelen

draiĳer

2. Visie en doelen

De gemeente het Hogeland beoogt met het nieuwe gemeentehuis een prettig, duurzaam en multifunctioneel gebouw, passend bij de regio en binnen de eigen omgeving. Het nieuwe gemeentehuis is:

- Een thuis voor de medewerkers met voldoende fijne werkplekken en ruimte om elkaar te ontmoeten. Het gebouw draagt bij aan de kernbelofte aan de medewerkers: Het Hogeland geeft ruimte voor werkplezier, heeft iets warm, sociaal en menselijk. Je kunt je hier heel erg welkom voelen.
- Een huis voor democratie met een raadzaal en andere ruimten waarin de gemeenteraad en het bestuur op een goede manier haar werk kan uitvoeren in verbinding met de inwoners.
- Een warm welkom voor inwoners, waar op een toegankelijke en veilige manier ontmoeting en dienstverlening plaats vindt.
- Een ontmoetingsplek voor medewerkers en inwoners, waarbij het mogelijk is om samen te werken met andere openbare functies.
- Het gebouw is een voorbeeld in duurzaamheid, het gebouw is multifunctioneel, flexibel en modulair.
- Het gebouw past in de omgeving en heeft het Hogelandster karakter.

Vertaling van Toekomstvisie Ruimte naar doel gemeentehuis

Toekomstvisie Ruimte – Uitgangspunten:

- Een vitale samenleving
- Innovatie en flexibiliteit
- Maatwerk
- Een brede oriëntatie
- De uitvoering van de basistaken
- Experimenteren

Toekomstvisie Ruimte - Organisatieontwikkeling

- Nabijheid en integraal werken
- Open en constructief: initiatieven uit de samenleving
- Regelgeving, differentiatie en verbinding
- Dienstbaarheid
- Een passende organisatie

Vitale Samenleving en Passende organisatie

Meditatieruimte

Fitness- en stilleruimtes

Grote ruime kantine,
wellicht met burger

Open en constructief: initiatieven uit samenlev

Open en transparant

Ruimtes voor:
- initiatieven
- Ontmoeten
- Maats. organisaties

Culturele elementen in
ontwerp meenemen
-> bijvoorbeeld in de
vergaderruimtes

Innovatie en experimenten

Out of the box

OBEYA-ruimte
(projectenruimte)

Creatieve ruimtes
(workshops/
scrum)

Digitaal bereikbaar
(hologram)

flexibiliteit

Multifunctioneel gebruik

Duurzaam/
Modulair

Verschillende ruimte voor
multifunctionele activiteiten

Flexibel (fysiek vs. Online
dienstverlening)

Nabijheid en integraliteit

Centraal/ Bereikbaar/ Goed
vindbaar

Ontmoeten & meerdere
functies

Faciliteiten (zalen) bieden
om samen te komen

Werkplekken

Voldoende vergaderruimte

Dienstbaarheid

Toegangsbeheer
(privacy/vertrouwelijkheid)

Fysiek en online (digitaal
bedienen)

Luisteren naar medewerker
en de inwoner

Iedereen is welkom

Receptiefunctie
(gastheer/gastvrouw)

Open en gelijkwaardig
(geen balies/ wel zitjes)

3. Het gedroomde gemeentehuis

draijer

3. Gedroomde gemeentehuis

Het gedroomde gemeentehuis kent een aantal thema's die aansluiten bij het beschreven doel:

- Thuis voor medewerker
- Welkom voor inwoner
- Huis voor democratie
- Centrale ontmoetingsplek
- Multifunctioneel
- Passend in de omgeving, groen en vitaal
- Sfeer

Deze thema's zijn op de volgende pagina's verder uitgewerkt.

Thuis voor medewerker

Een van de belangrijkste dromen voor het nieuwe gemeentehuis is die als 'thuis voor de medewerker'. Misschien wel de functie waar het nieuwe gemeentehuis het meeste voor wordt gebruikt, is die van werkplek. Het gebouw moet voor hen de fijnst mogelijke werkplek worden. Enkele belangrijke dromen hierin zijn:

- Een plek voor werken, samenwerken en ontmoeten
- Goede mix aan ruimtes in functie en grootte
- De werkplek moet aantrekkelijk zijn voor de professional van nu, maar vooral ook voor de professional van de toekomst

gemeentehuis Harderwijk

Welkom voor inwoner

Met het nieuwe gemeentehuis wordt ook een 'Welkom voor inwoner' gedroomd. Hierbij staat de service aan de inwoners centraal. Uiteindelijk zijn de inwoners waar de gemeente het voor doet. De contactmomenten met de inwoners dienen zo prettig mogelijk te verlopen. Belangrijke onderdelen hierin zijn:

- Goede digitale voorzieningen voor groeiend digitaal contact.
- Een gastvrij balieconcept met daarin:
 - Ontmoeten op hetzelfde niveau
 - Open en zichtbaar
 - Voldoende ruimte voor privacy
 - Balie ook op rolstoelhoogte
- Ontvangstruimte, geschikt voor representatieve ontmoetingen met bestuurders.
- Bereikbaarheid en Toegankelijk voor iedereen
- Een (sociaal) veilige plek voor iedereen

gemeentehuis Harderwijk

Midden Groningen

gemeentehuis Harderwijk

Huis voor de democratie

Een andere functie die het gemeentehuis moet bieden is die van 'het huis voor de democratie'. Hierbij gaat het om het goed huisvesten van het democratisch proces rekening houdend met 4jaarlijkse wisselingen o.b.v. verkiezingsuitslagen. Hierin is er behoefte aan:

- Een passende en prettige raadzaal. Hierin is belangrijk dat:
 - De raadsleden elkaar kunnen aankijken
 - (indien mogelijk, ook zoveel mogelijk) de raadsleden niet met de rug naar het publiek zitten
 - De raadzaal kent een prettige sfeer
 - De raadzaal multifunctioneel is en ook ingezet kan worden voor andere doeleinden dan de raadsvergadering.
- Het is goed dat de raadzaal een zekere transparantie heeft waardoor er voor raadsleden zicht is op het leven buiten de raadzaal en voor inwoners zicht is op het democratisch proces.
- Er ruimte is voor meerdere sessies tegelijk, bijvoorbeeld twee commissievergaderingen over een verschillend onderwerp die op hetzelfde moment plaats vinden.
- Er ruimtes zijn die ook gebruikt kunnen worden door de fracties, voor fractieoverleg of om inwoners en organisaties te ontmoeten.

Hardenberg

Voorst

Pijnacker - Nootdorp

Centrale ontmoetingsplek

Het nieuwe gemeentehuis moet een 'centrale ontmoetingsplek' worden. Hierbij gaat het om de ontmoeting tussen de werknemers, tussen werknemers en inwoners en de ontmoeting van inwoners onderling. Zeker sinds de coronaperiode is de behoefte aan ontmoeting sterk gegroeid. Voor werknemers is thuiswerken een optie. Wanneer ze naar het gemeentehuis komen, doen zij dit onder andere voor de ontmoeting. Belangrijk voor het nieuwe gemeentehuis hierin is:

- Een goede mix aan (digitale) overleg- en ontmoetingsplekken
- Fijne zithoekjes met goede koffie
- Een plek voor grote bijeenkomsten
- Passende invulling aan de horeca

Triodos

gemeentehuis Midden Groningen

Multifunctionaliteit

Een belangrijk aspect van het nieuwe gemeentehuis is 'multifunctionaliteit', met ruimten die geschikt zijn voor verschillende activiteiten. Hierbij gaat het om het gebouw, de ruimtes, de functies en een eventuele toekomstige bestemming. De toekomst laat zich niet voorspellen, door een flexibel en multifunctioneel gebouw neer te zetten, kan er gereageerd worden op de veranderende behoefte. Deze multifunctionaliteit uit zich onder andere in de volgende zaken:

- Een makkelijk aanpasbaar gebouw
- Het gebouw moet kunnen meebewegen met groei of krimp van het werknemersaantal of veranderingen in uren, werplekfactor of spreiding van aanwezigheid over de week.
- Een modulair en (voor minimaal 50%) demontabel gebouw
- Medegebruik van ruimtes door andere organisaties moet mogelijk zijn (hier wordt niet extra voor gebouwd)
- Nadenken over de mogelijkheid tot herbestemming
- Gebruik maken van Circulariteit, waar mogelijk

Harderwijk

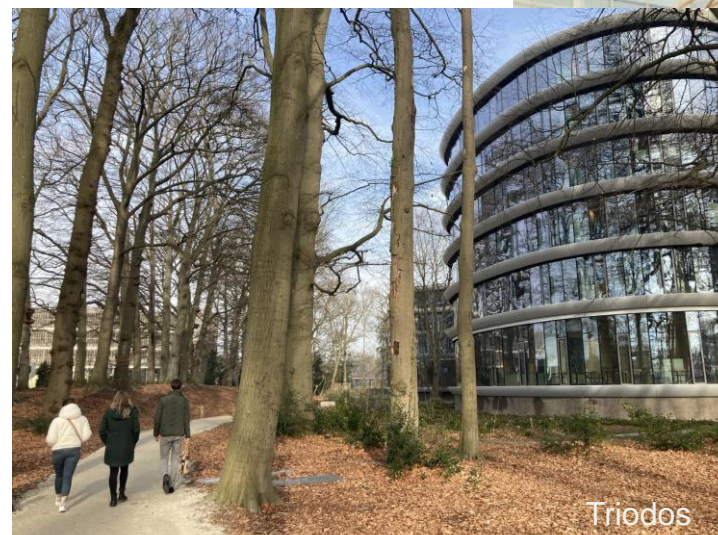
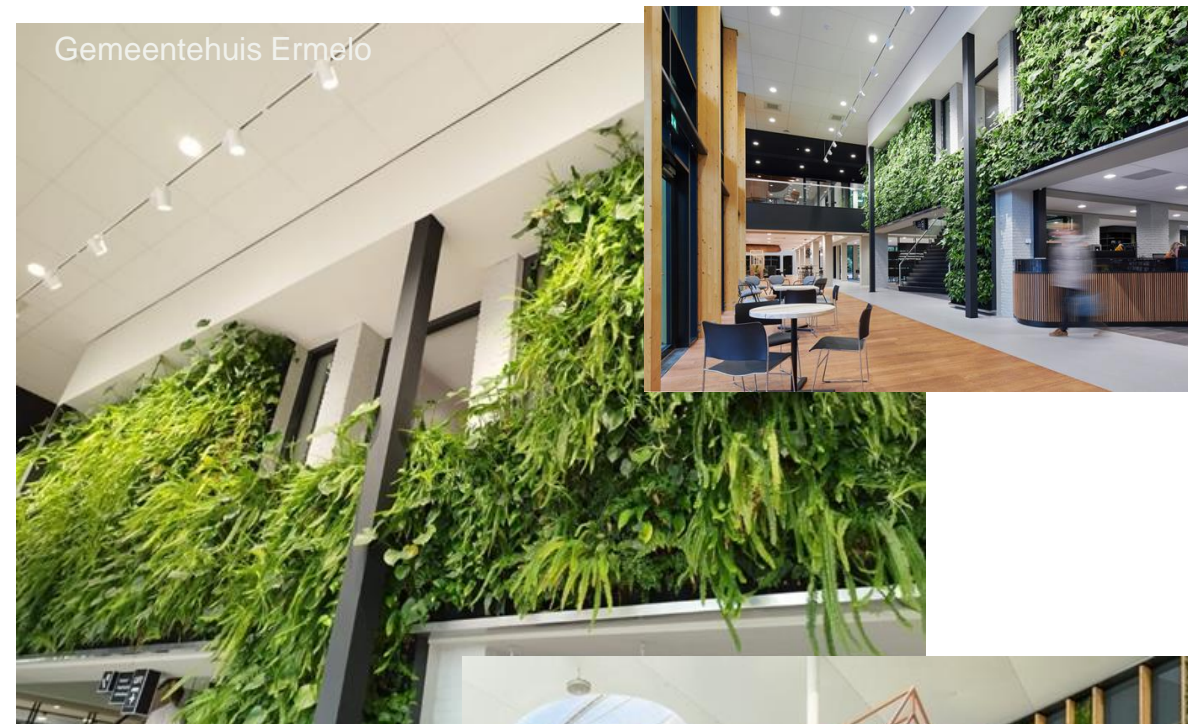
Triodos

Passend in de omgeving

Groen en vitaal

De gemeente Het Hogeland kent een prachtige, 'groene omgeving'. Het nieuwe gemeentehuis zou hierbij moeten aansluiten. Dit laten we zien in de volgende onderdelen:

- Een duurzaam gebouw, als voorbeeld voor de omgeving
- De mooie groene omgeving wordt naar binnen gehaald
- Een gezond en prettig klimaat in het gebouw
- Het gebouw sluit aan bij de omgeving. Het past in het beeld en heeft een natuurlijke vorm
- Er wordt gebruik gemaakt van natuurlijke materialen, waar mogelijk in de regio gemaakt

Sfeer

Een belangrijke droom gaat over de 'sfeer' van het gebouw. Hierbij gaat het om de buitenkant, maar mogelijk nog belangrijker is de binnenkant van het gebouw. Deze sfeer moet zorgen voor herkenbaarheid, maar ook voor een prettige verblijfs- en werkomgeving. Hierin zijn de volgende zaken belangrijk:

- Het Hogelandster karakter is terug te zien in het gebouw
- Het gebouw is kleurrijk, vrolijk en fris
- Het heeft een warme en natuurlijke indruk
- In het gebouw is hoogte aanwezig voor een ruimtelijk en open karakter
- Keuzes worden gemaakt o.b.v. kwaliteit. Het gebouw en de inrichting voelt stevig.

4. Voorwaarden

draijer

Scope

Het gemeentehuis biedt huisvesting voor:

- Medewerkers van de binnendienst
- Bezoekende inwoners
- Democratisch proces van bestuur en raad

Het gemeentehuis biedt geen huisvesting voor:

- Huisvesting buitendienst (beheer/IBOR). Hiervoor is een separaat project lopende. Wanneer zich koppelkansen voor doen, wordt dit vanuit de beide projecten gezamenlijk aangegeven.
- Huisvesting Productielocatie Ontwikkelplein Het Hogeland. Dit is ook een apart project/opgave.
- Er moet nog een keus worden gemaakt hoe de Integrale Sociale teams (ist's) in de toekomst worden gehuisvest. Deze teams zijn nu als proef grotendeels gehuisvest buiten de gemeentehuizen. Deze proef moet worden afgesloten met een oordeel over de gewenste toekomstige situatie. De te maken keuze is het wel of niet meenemen in de centrale huisvesting. Wanneer definitief gekozen wordt voor niet centrale huisvesting dan valt de uitwerking hiervan buiten de scope van de definitiefase voor het nieuwe gemeentehuis.
- Andere organisaties zie hiervoor ook hoofdstuk 5.

Inhoudelijke voorwaarden vanuit eerdere besluitvorming

Besluiten en aangenomen moties raadsvergadering d.d. 1 februari 2023

- Het gemeentehuis wordt op een nieuwe locatie gerealiseerd.
- De toekomstige huisvesting komt geografisch gezien centraal in de gemeente te liggen; op de lijn Winsum - Baflo - Warffum.

Voorwaarden huisvestingsscenario's, raadsvergadering 9 juni 2021

- Locaties moeten goed bereikbaar zijn met zowel de auto als het openbaar vervoer.
- Afhankelijk van de uitwerking van de bestuursopdracht Dienstverlening kan de fysieke uitwerking hiervan (o.a. balieconcept) aan elk scenario worden toegevoegd; er volgt vanuit dienstverlening dus geen voorkeur.
- Het werkplekconcept gaat uit van tijd- en plaats onafhankelijk werken. De werkplekfactor bij nieuwbouw is 0,7 – 0,8 werkplek per medewerker. Per huisvestingsscenario wordt tevens een sub-variant uitgewerkt met een werkplekratio van 0,5 (1 werkplek per 2 medewerkers).
- De exploitatiekosten van het nieuwe gemeentehuis mogen niet hoger zijn dan de kosten van de gebouwen die de gemeente momenteel (red. juni 2021) in gebruik heeft. De kosten voor een nieuw, duurzaam gemeentehuis dat lang meegaat passen daar binnen.

Vaststelling beleidsstuk Duurzame ontwikkeling in het Hogeland 5 juli 2021

- Hiermee committeert de gemeente zich aan de duurzame ontwikkelingsdoelen ('sustainable development goals') van de Verenigde Naties. Onderdeel daarvan is het verduurzamen van maatschappelijk vastgoed. In de definitiefase dient het criterium 'duurzaamheid' dus ook prominent te worden meegenomen in de ambities en afweging.

Financiële voorwaarden vanuit eerdere besluitvorming

Voorwaarden Plan Van Aanpak, Raadsvergadering 13 december 2023

- We houden er in deze definitiefase rekening mee dat vele omstandigheden al zijn gewijzigd (*ten opzichte van raadsbesluit 2021, redactie*) en nog zullen wijzigen als het gaat om de financiële haalbaarheid van de gewenste gemeentelijke huisvesting. Het prijspeil van 2021 is natuurlijk niet meer actueel. Stijging van bouw- en materiaalkosten, de eisen op het gebied van circulariteit en duurzaamheid, de ontwikkeling van de energieprijzen en overige marktontwikkelingen zijn medebepalend voor de financiële haalbaarheid van de realisatie van een gebouw in 2027/28, zoals nu de planning lijkt. Ook nieuwe wensen of organisatiewijzigingen kunnen gedurende de lange doorlooptijd van dit project tot aanpassingen leiden. In deze context is het meegegeven financiële kader uit 2021 nog maar in beperkte mate richtinggevend. Daar staat tegenover dat we wellicht minder investeren in onze huidige gebouwen als het gaat om vervangingsinvesteringen, verduurzaming en meerjarig onderhoud. De structurele reservering voor de verduurzaming van al onze huidige gemeentelijke gebouwen biedt tegen die tijd dan mogelijk ook ruimte voor realisatie van ons nieuwe gemeentehuis

5. Huisvesting combineren met anderen

draijer

5. Gedeelde huisvesting met maatschappelijke organisaties.

Kunnen andere functies het gemeentehuis versterken

Er zijn op dit moment geen concrete huisvestingsvragen van functies/organisaties die bij het gemeentehuis gehuisvest kunnen worden. Dit moet preciezer onderzocht worden. De volgende functies zijn wel in het proces benoemd, maar kennen voor zover wij nu weten geen concrete huisvestingsvraag dan wel de huisvestingsvraag wordt op een andere manier ingevuld:

- Bibliotheek: voor de bibliotheek in Winsum wordt gekeken naar nieuwe huisvesting in de centrumplanontwikkeling.
- Buitendienst: de buitendienst draagt niet direct bij aan de levendigheid en vraagt om een ander soortige locatie, door bereikbaarheid en buitenruimte. Combineren is mogelijk, maar geen doel op zich.
- Ontwikkelplein het Hogeland: hiervoor vind een separaat traject plaats, afhankelijk van de toekomstvisie van het Ontwikkelplein. Ook hierbij zullen andere eisen en wensen aan de locatie worden gesteld dan voor het gemeentehuis gelden.
- Culturele voorzieningen: Met de stichting Cultuurplatform Het Hogeland moet worden gekeken hoe groot de vraag is naar culturele voorzieningen. Er is op dit moment geen theater in de gemeente, daarbij is het de vraag of er voldoende markt is om nog een theater in het Ommeland te realiseren. Er lijkt ook geen acute vraag naar culturele voorzieningen.
- Baliefuncties Mensenwerk Hogeland: mogelijk biedt dit meerwaarde, maar dit hangt onder meer samen met de huisvesting van de integrale sociale teams (IST), zie scope.
- Politie, brandweer, ambulance: bestaande huisvesting voldoet of zijn bezig met ontwikkelen van eigen huisvesting. Bieden daarbij geen extra waarde voor ontmoeten en levendigheid.
- Woningbouwontwikkeling: Deze zullen geen onderdeel zijn van het gemeentehuis en wordt als aparte onafhankelijke ontwikkeling gezien.
- Sportvoorziening: Realisatie van een nieuwe sportvoorziening zal door de gemeente plaatsvinden, echter er is weinig overlap in gebruik. Wel kan een sportvoorziening zorgen voor levendigheid in de omgeving en bijdragen aan de vitaliteit van medewerkers.

Voorwaarden combineren van Functies

→ Ontmoeten en levendigheid zijn belangrijke onderdelen van het gedroomde gemeentehuis. Om dit te versterken kan gedacht worden aan het combineren van het gemeentehuis met andere functies. Hierbij zijn de voorwaarden:

- De locatiekeuze is gericht op een goede plek voor het gemeentehuis. Op voorhand wordt geen locatie gezocht waar andere functies gehuisvest kunnen worden.
- Het project beperkt zich tot het bouwen voor de gemeentelijke organisatie (Zie scope). Wanneer andere organisaties willen bouwen op of nabij de gekozen locatie dan staat de gemeente open voor gezamenlijk gebruik van faciliteiten met de toekomstige bureaus. Denk aan medegebruik van ontvangst, restaurant, vergaderruimten of buitenruimte.
- De gemeente bouwt in regel niet voor derden, behalve wanneer dit volgens het vastgestelde vastgoedkader (2021) bijdraagt aan de gemeentelijke beleidsdoelen.
- Wanneer andere organisaties gebruik kunnen en willen maken van de ruimten in het nieuwe gemeentehuis wanneer deze niet door de ambtelijke organisaties/bestuur/raad worden gebruikt, dan kan dat. Het gebouw is open voor deze organisaties. In toegankelijkheid en reserveringssystemen wordt rekening gehouden met dit multifunctioneel gebruik.

6. Thema's, Eisen en Wensen

draaijer

Prioritering thema's

Dit zijn de belangrijkste thema's om het gedroomde gemeentehuis te realiseren

Voor deze thema's proberen we in dit ambitiedocument al een duidelijk voorstel te doen voor de eisen en wensen voor dit betreffende thema. Dit wordt verder uitgewerkt in het Programma van Eisen.

1. Aantrekkelijk werkgeverschap

Met faciliteiten aansluiten op de behoeften van medewerkers om zo een aantrekkelijke werkgever te zijn.

Om een gemeentehuis te realiseren wat aantrekkelijk is voor medewerkers zetten we de volgende stappen:

- We laten medewerkers deelnemen in het ontwerpproces van algemene ruimten zoals restaurant/ pantry ruimten
- We vragen huidige en potentiële medewerkers over hun behoefte aan faciliteiten, zodat bekeken kan worden welke van deze faciliteiten onderdeel gaan uit maken van het programma van eisen.
- We zorgen voor flexibiliteit, zodat de mix van werkplekken in de toekomst altijd weer gewijzigd kan worden (zie thema 5)

Bij het inrichten van de kantoorwerkplekken draait het om evenwicht en diversiteit. Evenwicht tussen bijvoorbeeld transparantie en privacy of drukte en stilte. Omdat dat evenwicht niet voor iedereen gelijk is, is het belangrijk dat er verschillende soorten werkplekken zijn. In de ontwerpfase wordt samen met de medewerkers een werkplekconcept ontwikkeld die bestaat uit:

- Soorten werkplekken (legoblokjes voor verschillende activiteiten)
- Bezetting: gebruik van de werkplekken en spreiding over de week in relatie tot hybride werken
- Onderlinge afspraken bij het gebruik van deze werkplekken
- Bepalen van de juiste mix bij het starten van het gebruiken van het gebouw tussen deze soorten werkplekken

Op basis van dit werkplekconcept kan de eerste inrichting worden ontworpen.

2. Technologie en Slim gebouw

Verkennen van manier waarop technologieën zoals slimme energienetwerken, Internet of Things en data-analyse kunnen worden opgenomen in het gebouw; ter verbetering van de dagelijks gebruikskwaliteit en een efficiënte en moderne werkomgeving te creëren. Inzet van innovatieve technologieën in de nieuwbouwlocatie om duurzame energie op te wekken.

De technologie ontwikkeld zich razendsnel. Daarom leggen we in het programma van eisen nog niet tot in detail vast hoe slim het gebouw moet worden. Wel geven we aan waarvoor we slimme technieken zouden willen inzetten en wat we daarmee willen bereiken. Duidelijke voorbeelden zijn:

- Ruimtereservering: direct zichtbaar welke ruimten beschikbaar zijn voor overleg door combinatie van reserveringssysteem en aanwezigheidsmelding.
- Werkplekreservering: een passende werkplek makkelijk kunnen reserveren voor de gewenste activiteit voor (een deel van) de dag.
- Energiebesparing: gebruik data om systemen zoals verlichting, ventilatie, verwarming en zonwering automatisch in of uit te schakelen afhankelijk van aanwezigheid, daglicht en temperatuur.
- Beveiliging: gebruik sensoren die detecteren of een raam open staat zodat de verwarming aan/uit geschakeld wordt ook voor de afsluitronde. Hierdoor hoeft degene die afsluit niet meer bij elk raam langs om te controleren of alle ramen gesloten zijn.
- Schoonmaak: gebruik aanwezigheidssensoren voor het schoonmaakprogramma. Ruimten die intensief gebruikt zijn krijgen voorrang in het schoonmaakprogramma. Ruimten die niet of nauwelijks gebruikt zijn worden die dag niet schoongemaakt.

3. Biophilic Design

Toepassen van ontwerpelementen die de connectie tussen mensen en natuurlijke omgevingen bevorderen, zoals het gebruik van natuurlijke materialen en veel daglicht.

De gemeente Het Hogeland is een plattelandsgemeente met veel groen en natuurlijke elementen. Dit moet terugkomen in het gebouw. Niet alleen in materiaalgebruik, maar ook in vormgeving. Hierbij volgen we BREEAM 2020 HEA 10. Daarbij moeten op minimaal 7 van 14 aspecten van biophilic design maatregelen zijn uitgevoerd. Deze onderdelen gaan over:

- Direct contact met de natuur of natuurlijke elementen (bijvoorbeeld zicht op natuur, aanwezigheid van water, ervaren van licht en schaduw, ervaren van luchtstromen).
- Indirect contact met de natuur, voorstellingen van de natuur (bijvoorbeeld natuurlijke of ecologische materialen, biomorfische vormen of patronen, zoals de paddenstoelen structuur bij Triodos)
- Het beleven van plaats en ruimte, natuurlijke ruimtelijke condities (bijvoorbeeld een toevluchtsoord (plek om je terug te trekken) of vergezichten waarmee je gevoel van overzicht en daarmee veiliger gevoel realiseert).

4. Bereikbaarheid en (deel)mobiliteit

Nadenken over goede infrastructuur en vervoersopties.

De bereikbaarheid van het gemeentehuis hangt in de eerste plaats af van de locatie. Dit aspect maakt deel uit van de locatiestudie.

Nadat de locatie is gekozen kunnen we ook bij de ontwikkeling van het nieuwe gemeentehuis zorgen voor goede bereikbaarheid en mobiliteit door:

- Voorkomen van kruisende stromen langzaam verkeer (voetgangers) en snel verkeer (auto's).
- Goede en voldoende fietsparkeervoorzieningen, dicht bij de ingang(en). Dit voorkomt ook rommelig geplaatste fietsen die in de weg staan voor de ingang.
- Voldoende parkeervoorzieningen, maar enige afstand tot het gebouw is toegestaan. Een korte wandeling tussen auto en ingang is goed voor de vitaliteit van medewerkers/bezoekers en ontmoedigt tegelijkertijd autogebruik uit gemakzucht. De fiets en eventueel openbaar vervoer worden hiermee aantrekkelijker gemaakt.
- Voldoende plekken voor elektrisch laden van voertuigen.
- Uitzondering hierop zijn mindervalide parkeerplekken, deze zijn wel dicht bij de entree gesitueerd. Zie hiervoor ook thema 11.

De exacte uitwerking in het aantal plekken vindt plaats in het Programma van Eisen. Daarbij moet het aantal plekken afgestemd worden op het (toekomstig) mobiliteitsbeleid van de gemeente.

5. Flexibiliteit en aanpasbaarheid

Nadenken over ontwerpen waarin ruimtes kunnen worden aangepast aan veranderende behoeften en ontwikkelingen in de toekomst.

- We vragen tijdens het Voorlopig Ontwerp meerdere indelingsplattegronden, waarmee aangetoond wordt dat het gebouw voldoende flexibel is om verschillende werkplekconcepten te kunnen huisvesten.
- In drie jaar tijd kan er veel in de organisatie veranderen. De inrichting bij oplevering beschouwen we daarom als “1ste verbouwing”. Dat betekent dat het gebouw zo wordt ontwikkeld dat de exacte indeling van de werkomgeving pas in een laat stadium ingevuld hoeft te worden. Dat voorkomt dat we drie jaar voor oplevering al moeten bepalen waar we welke werkplekken nodig hebben.
- In het Programma van Eisen wordt aangegeven welke stramien maatvoering gebruikt moet worden voor zowel bouwkundige als installatietechnische indeling.
- Het ontwerp wordt getoetst aan de rekentool gebouwflexibiliteit van BREEAM 2020 criteria WST06. Er moeten minimaal 2 punten (score $\geq 50\%$ gebouwflexibiliteit) behaalt worden met het ontwerp, wenselijk is een score $\geq 70\%$ gebouwflexibiliteit.

6. Duurzaamheid en milieuvriendelijkheid

Aanmoedigen van duurzame bouwmethoden, energie-efficiëntie, groene ruimtes, en het verminderen van de ecologische voetafdruk van de nieuwe huisvesting.

De gemeente wil een voorbeeld zijn voor inwoners, dat betekent dat niet alle investeringen in duurzaamheid terugverdiend hoeven te worden, als deze maatregelen wel bijdragen aan nieuw duurzame ontwikkelingen en inwoners en bedrijven aanmoedigen om ook duurzame maatregelen te treffen. De eisen die daarbij gesteld worden zijn:

- Het gebouw is gasloos
- Minimaal voldoen aan de eisen conform BREEAM score Excellent (4 sterren)
- Streven om te voldoen aan de eisen conform BREEAM score Outstanding (5 sterren)
- Minimaal Energieneutraal (geen energieverbruik voor het gebruik van gebouw)
- Streven naar Nul op de meter (geen energieverbruik voor de activiteiten die in/om het gebouw plaats vinden)
- Energielabel minimaal A++++
- *Duurzame maatregelen moeten zichtbaar en communiceerbaar zijn. Daarvoor kan BREEAM Certificering ingezet worden, maar ook andere manieren van zichtbaarheid en communicatie zijn mogelijk.*
- *Minimaal 4 toegepaste maatregelen moeten direct toepasbaar zijn voor inwoners en/of andere organisaties*
- *Minimaal 2 toegepaste maatregelen moeten een lokale oorsprong hebben (materialen of ideeën uit de omgeving)*
- *Minimaal 1 toegepaste maatregel moet voor het eerst worden toegepast in de drie noordelijke provincies.*

7. Gezondheid en Welzijn

Verbeteren van gezondheid en welzijn van de gebruikers

Om de gezondheid en welzijn van medewerkers te verbeteren, gebruiken we de volgende uitgangspunten:

- Programma van Eisen voor gezonde kantoren 2021:
 - Het is de wens om zoveel als mogelijk te voldoen aan klasse A van het Programma van Eisen Gezonde kantoren 2021.
 - Het minimaal te behalen niveau conform het Programma van Eisen Gezonde kantoren 2021 is Klasse B.
- Well Building Standaard
 - Het is de wens om zoveel mogelijk te voldoen aan de eisen van de Well Building Standaard.
 - Minimaal voldoen aan eisen van Silver classificatie (> 50 punten en > 1 punt per onderwerp).
- Enkele extra eisen:
 - Lift uit het zicht, trapgebruik bevorderen
 - Mogelijkheden voor beweging in/rondom het gebouw
 - Gebruik van groen

PVE Gezonde kantoren 2021

Klasse B Goed	Klasse A Zeer Goed
Redelijk aangenaam	Aangenaam binnenklimaat
7	8,5
Standaard comfortniveau	Hoog comfortniveau
PPD < 10%	PPD < 6%

WELL building standard

Silver	Gold	Platinum
+ 50 < 60	+ 60 < 80	+ 80 < 110
1 < 12 punten per onderwerp	2 < 12 punten per onderwerp	3 < 12 punten per onderwerp

8. Sociale cohesie en gemeenschapsvorming

Manieren om sociale interactie en gemeenschapsvorming via de nieuwe huisvesting te bevorderen.

Onderdeel van de WELL building standaard is gemeenschap. Deze criteria hebben onder andere betrekking op toegankelijkheid tot de gezondheidszorg en integrale toegankelijkheid zoals beschreven bij thema 11. Voor het nieuwe gemeentehuis zijn in ieder geval de volgende criterium uit de WELL van toepassing in relatie tot het thema sociale cohesie en gemeenschapsvorming:

C16 Ruimten toegankelijk en bruikbaar voor de gemeenschap van toepassing: openbare ruimte of evenementenruimte

Andere aspecten zijn meer van organisatorische aard zoals het inzetten van medewerkers voor vrijwilligerswerk, het aanbieden van kinderopvang of familieondersteuning. Deze aspecten zijn geen onderdeel van de huisvestingsopgave.

Naast de gemeenschapsvorming tijdens de gebruiksfase van het gebouw, kan ook in de ontwikkelperiode gewerkt worden aan gemeenschapsvorming door participatie. Dit maakt onderdeel uit van de stakeholdersanalyse en de aanpak die hieruit volgt.

9. Geluid en Licht

Bespreken van maatregelen om geluids- en lichtvervuiling te beperken en een aangename leefomgeving te maken.

Voor geluid en lichtvervuiling wordt BREEAM 2020 gevolgd. Dit betreft POL04 het minimaliseren van lichtvervuiling en POL05 Geluidsoverlast.

Bij POL04 wordt verlichting tussen 23.00 en 07.00 uur uitgeschakeld, tenzij deze verlichting voor veiligheidsredenen verplicht is. In dat geval voldoet de verlichting aan richtlijn lichthinder 2017.

- Bij POL05 wordt een maximum gesteld aan de toelaatbare geluidsbelasting op een “geluidsgevoelig” wanneer dit in de omgeving van het gemeentehuis staat. Een geluidsgevoelig gebouw is bijvoorbeeld een woning, school, ziekenhuis, zorginstelling of een kinderdagverblijf. De beschrijving van geluidsgevoelig wordt vastgelegd in de omgevingswet.

10. Beheer en Onderhoud

Bespreken van het beheer en onderhoud van de nieuwbouwlocatie op de lange termijn in relatie tot slimme ontwerpkeuzes.

- In het programma van eisen worden een aantal precieze eisen opgenomen over onderhoudbaarheid en schoonmaakbaarheid. Het gaat dan om materiaalgebruik en detaillering.
- In elke (ontwerp)fase worden de onderhoudskosten van het totale ontwerp berekend.
- Bij belangrijke ontwerpkeuze 's wordt een berekening van de Total Cost of Ownership (TCO) gegeven, waarin niet alleen de investeringskosten, maar ook de kosten voor onderhoud, schoonmaak en energie voor de lange termijn worden meegenomen.

11. Inclusiviteit en Toegankelijkheid

Ervoor zorgen dat de huisvesting geschikt is voor alle bevolkingsgroepen, inclusief ouderen en mensen met een beperking.

Het gemeentehuis is geen voorziening die voor een specifieke doelgroep wordt gebouwd (bijvoorbeeld een school voor blinden en slechtzienden). De eisen die aan het gemeentehuis worden gesteld zijn daarom niet op een specifieke doelgroep gericht, maar voor algehele toegankelijkheid.

Daarbij voldoet het nieuwe gemeentehuis aan de uitvoeringseisen van het ITS Totaal 2023 (Internationaal Toegankelijkheid Symbool). Alle ruimten en verkeersgebieden in het gemeentehuis met uitzondering van technische ruimten, professionele keukenruimten en ruimten met bijzondere veiligheidseisen voldoen aan de uitvoeringseisen.

Het is wenselijk dat ook de omgeving van het gemeentehuis voldoet aan de uitvoeringseisen van de ITS Totaal 2023.

12. Circulariteit

Toepassen van circulaire principes in het ontwerp en gebruik van de huisvesting

Het toepassen van circulaire principes in het ontwerp en gebruik van huisvesting doen we door:

- Eerst materiaal te “oogsten” voordat we starten met ontwerpen
 - Welk biobased materiaal is in de regio beschikbaar/ te ontwikkelen?
 - Welk secundair materiaal is in de regio beschikbaar?
- Bij materiaalkeuzes wordt de milieukosten en de losmaakbaarheid beoordeeld. In het programma van eisen wordt de eis voor de losmaakbaarheid en Milieuprestatie Gebouwen aangegeven.
- Er wordt een materialenpaspoort opgesteld van al het toegepaste materiaal voor toekomstig hergebruik

7. Proces

Tot standkoming ambitiedocument en vervolgproces

draiër

7. Tot standkoming ambitiedocument

Dit ambitiedocument is tot stand gekomen door middel van de volgende activiteiten:

Werksessies

• Werksessie 1 De Dromer	College, directie, Stuurgroep, Projectgroep	15 februari 2024
• Werksessie 2 De Realist	College, directie, Stuurgroep, Projectgroep	20 maart 2024
• Werksessie 3 De Criticaster	College, directie, Stuurgroep, Projectgroep	4 april 2024
• Werksessie Raad	Gemeenteraadsleden	19 maart 2024
• Werksessie I De meetlat	Werkgroepen	2 april 2024

Inspiratiereis

- 7 en 8 maart 2024
- Gemeentehuizen Harderwijk, Ermelo, Brummen, Midden Groningen, kantoren van Triodos en Liander.
- Informatie verzameld middels vragen in opdrachtenboekje, mentimeter, foto-opdracht, informatieposters, fotoverkiezing, rode draad en informele gesprekken.

Deskresearch

Bestaande beleidsdocumenten en eerder onderzoek

Interviews

Met externe stakeholders: deze moeten deels nog worden uitgevoerd en worden verwerkt in de uitwerking in het Programma van Eisen.

Brede participatie onder medewerkers

Vanaf medio week 12 op verschillende locaties rode draad opdracht.

Betrokken personen

Alle gemeenteraadsleden

College van Burgemeester en Wethouders

Medewerkers van de gemeente het Hogeland te weten (op alfabetische volgorde): Peter Apol, Suzanna Bakker, Jan Bijma, Jeroen Boomsma, Jojo Bottema, Arjan Dijkstra, Anita Drenth, Christine Groenewold, Hanneke Hiemstra, Henk Hofman, Janette Hofman, Arend Ketelaar, Herald Koops, Erik van der Laan, Lisa Labrie, Sandra Liem, Hugo Majoor, Bart Moes, Pieter Norder, Gert Olthuis, Andre Pettinga, Marja Roorda, Marijke Rosier, Peter Sijbolts, Henk Sloots, Britt Slotboom, Maarten Strik, Lieuwe van Veen, Paul van Vilsteren, Robert de Vries, Arjen Wolffram

Namens Draaijer: Edgar Anholts, Ukyo Morpey, Patrick Regterschot, Quinten Scholten en Bertina Seffinga

Draaijer Group

Toonaangevende ondernemingen in huisvesting

Draaijer

Strategische partner in slimme en gezonde omgevingen

LSa

Adviesbureau in organisatiegericht huisvesten

Oxxer

Regisseur in resultaatgericht huisvesten

Rondmakers

Aankoop en verkoop maatschappelijk vastgoed

Building Leisure

Regisseurs in leisureontwikkeling

ExploitatiePartners

Partner in gebouwbeheer

BrilliantPeople

Detachering & interim management in de facility- & vastgoedbranche

draijer

Bijlage 3 Beschrijving Persona's en activiteiten

Raadslid

Tijdstip	Activiteit
16:00	Stapt uit de trein en loopt rokend naar het gemeentehuis
16:10	Gooit peuk weg, opent artiesten ingang en gaat plassen
16:15	Pakt koffie en zoekt de fractie op
16:20	Zit bij de fractie, opent de iPad, logt in en bereidt de vergadering voor
17:30	Loopt naar de kantine en schept eten op
18:00	Loopt naar buiten om te roken
18:15	Loopt naar de raadzaal, de vergadering start, logt in op zijn iPad
19:30	Pauze, plassen, roken, bijpraten
19:45	Hervatten vergadering
20:30	Vergadering einde, Borrel, plassen, laatste spullen uit de fractiekamer halen en rennen naar de trein

Raadslid:

- Jack, 65 jaar

Baliemedewerker

Baliemedewerker
- Truus, 42 jaar

Tijdstip	Activiteit
8:20	Aankomst met de fiets, deze parkeren in de stalling
8:25	Accu fiets aansluiten + lopen naar werkplek
8:27	Jas ophangen + achter de balie plaatsnemen
8:30	Inloggen op de werkplek
8:35	Tijd voor koffie
8:40	Eerste bezoeken aan de balie
8:55	Verwerken gegevens in het dossier
9:00	Even een collega spreken over een hobby
9:15	Verder met uitwerken van het dossier
9:30	Koffiepauze
9:35	Nieuwe klant voor de spreekkamer (privé)
9:40	Aan te schuiven ambtenaar nog niet te bereiken
9:45	Ambtenaar schuift aan, gesprek kan starten
10:15	Klant verlaat gemeentehuis
10:20	Truus en de ambtenaar evalueren gesprek + maken een notitie
12:30	Middagpauze in de bedrijfskantine + toiletbezoek
13:00	Terug naar de werkplek
14:00	Verwerken belangrijke documenten (paspoort/ rijbewijs)
15:00	Vergadering via teams
16:00	Einde werkdag
16:05	Pakt haar jas en tas en gaat naar de fiets (vergeet de accu niet)

Inwoner

Tijdstip	Activiteit
10:00	Parkeert op de invalidenparkeerplaats
10:15	Afspraak bij het gemeentehuis een voor nieuwe ID-kaart
10:30	ID-kaart aangevraagd, vertrek naar huis
10:45	Aankomst thuis
<u>Week later</u>	
14:00	Vertrek vanaf huis met de auto
14:15	Aankomst gemeentehuis, parkeren op de invalidenparkeerplaats
14:20	In ontvangst nemen van de ID-kaart
14:30	Vertrek naar huis
14:45	Aankomst thuis

Inwoner:
- Inge, 71 jaar

Kantoormedewerker

Tijdstip	Activiteit
9:00	Lopend vanaf de trein naar het gemeentehuis, hier eerst de jas ophangen
9:10	Kopje thee en even bijkletsen met de jonge collega's
9:20	Laptop aan en de mail checken
10:00	Overleg in teams
11:00	Fysiek overleg
12:00	Lunch
13:00	Telefonische afspraken
14:00	Documenten & mail bijwerken
16:00	Telefonisch beantwoorden
16:15	Thee met een koekje
16:30	Laatste overleg
17:30	Met de OV-fiets naar de sportschool
19:00	Met de trein naar huis

Kantoormedewerker:
- Kim, 25 jaar

Inhuur (kantoormedewerker)

Tijdstip	Activiteit
7:30	Vertrek vanaf huis
8:00	Aankomst gemeentehuis, parkeren van de auto, jas ophangen
8:02	Koffie
8:10	Inloggen op de werkplek
8:15	Lezen van de mail en Roemte
8:30	Werkzaamheden/ overleg met collega's
10:00	Koffie met een koekje
10:15	Werkzaamheden horend bij de functie
12:00	Lunch + een wandeling
13:00	Overleg + werkzaamheden in teams
15:00	Koffie
15:15	Overleg in Jitsi
17:00	Jas aan en terug met de auto naar huis

Inhuur
(kantoormedewerker):

- Antony, 50 jaar

Hulpdienst

Tijdstip	Activiteit	Hulpdienst: - Anita, 41 jaar
15:00	Arriveert met loeiende sirenes na melding 'onwel geworden medewerker' Parkeert voor de deur	
15:01	Loopt hoofdingang in met collega en een brancard, wordt opgewacht door Bhv'er	
15:02	Volgt Bhv'er die de deuren en lift opent	
15:05	Arriveert in kantoor en begint behandeling	
15:35	Medewerkers ligt op de brancard. Hulpdienst onder begeleiding van Bhv'er naar de uitgang en naar de ambulancwagen	

Burgemeester

Tijdstip	Activiteit
8:50	Komt aan met de auto op een <u>gereserveerde</u> plaats, met een oplaadpunt en naast de voordeur
8:55	Loopt het kantoor binnen en groet de secretaresse die al een uur aan het werk is.
9:00	Krijgt koffie van de secretaresse
9:05	Doornemen van de agenda voor de dag met de secretaresse
9:30	1° overleg met de politie
10:00	2° overleg met het college
12:00	Pauze + lunchafspraak met een ondernemer (op kantoor)
13:00	Vertrek naar een locatie voor een bedrijfsbezoek
13:20	Aankomst op locatie
14:30	Een overleg met de provincie
15:00	Aankomst bij de provincie
16:00	Vertrek naar het gemeentehuis
16:45	Afstemming met de secretaresse van de avondafspraak
17:15	Naar huis; avond eten
19:30	Aankomst in het dorp voor overleg met de bewoners
21:00	Einde van de dag; vertrek naar huis

Burgemeester:

- Guus, 58 jaar

Ondernemer

Ondernemer:

- Iris, 40 jaar

Tijdstip	Activiteit
9:30	Vertrekt van huis/ de zaak
9:45	De Tesla op de parkeerplaats achter het gemeentehuis
9:48	De Tesla aan de oplader
9:52	Meldt zich bij de balie en stelt zich voor
9:55	Wordt opgehaald door een medewerker
9:55	Haalt koffie bij de koffieautomaat en loopt vervolgens naar de vergaderruimte
10:00	Begin overleg
10:15	Kop koffie aangeboden
11:15	Einde overleg
11:16	Toiletbezoek en afscheid van een medewerker
11:20	Loopt terug naar de auto en koppelt deze af
11:22	Rijdt naar de zaak
11:37	Komt aan bij de zaak
11:50	Evalueert het gesprek met de medewerkers

Extern contact

Tijdstip	Activiteit
8:30	Arriveert op de parkeerplaats en plukt de auto in de lader
8:40	Meldt zich bij de balie, na een toiletbezoek
8:42	Wordt opgehaald en krijgt een dagpas
8:45	Installeert zich in een kantoorruimte: start de laptop op
8:52	Haalt koffie en pakt een eigen gebakken taartje uit de tas
8:57	Zoekt een bordje + bestek
8:59	Ontvangst van medewerkers in het kantoor
9:07	Start de meeting
10:30	Pauze; tijd voor koffie en het toilet
10:45	Verder met de meeting
12:30	Pauze, haalt lunch uit de kantine
13:15	Nieuwe kantoorruimte, nieuwe meeting
15:00	Pauze; kleine wandeling en toiletbezoek
15:15	Verder met de meeting
17:00	Inpakken, pas inleveren
17:10	Auto afkoppelen en gaan

Extern contact:
- Maria, 40 jaar

Externe leverancier

Tijdstip	Activiteit
10:00	Aankomst bij het gemeentehuis met de auto
10:05	Meldt zich bij de balie en geeft aan dat hij vertrouwde documenten heeft en moet afgeven bij de dienstingang
10:15	Rijdt van de parkeerplaats naar de dienstingang
10:25	Aankomst bij de dienstingang en treft medewerker waar hij de afspraak mee heeft
10:30	Doet een dubbele check of hij de juiste medewerker voor zich heeft
10:35	Levert het pakket af en vraagt hij waar een shagje kan roken
10:40	Na enige discussie krijgt hij te horen dat hij op het terrein van de gemeente niet mag roken
10:45	Vertrekt met zijn VW-busje naar de volgende klant

Externe leverancier:
- Stefan, 25 jaar

Bijlage 4

Notitie Restaurant

Notitie

Project 230268 Winsum, PvE Het Hogeland
Kenmerk 0409240222-219
Van ir. B. Seffinga
Aan Projectgroep, Stuurgroep
Onderwerp Uitgangspunten restaurant
Datum gesprek 18 juli 2024

Voor het Programma van Eisen willen we graag weten wat voor soort Restaurant er in het nieuwe gemeentehuis moet komen. Het soort restaurant heeft invloed op de ruimte, de ligging en de eisen die gesteld worden aan het restaurant.

Op dit moment is er geen vastgesteld beleid of visie wat hier richting aan geeft. Er leven wel ideeën in de organisatie. Voor het Programma van Eisen willen we graag dit uitgangspunt vaststellen. Daarvoor hebben we 4 verschillende scenario's geschetst.

1.1 Bedrijfskantine zonder uitgifte

	Uitgangspunt	Het gebouw
 Doel groep	Eigen medewerkers gemeente Ruimte ook geschikt voor bilateraal overleg/ aanlandplek	Zitplek voor 50% van het aantal werkplekken. Ligging in de buurt van werkplekken
 Aanbod	Aanbod beperkt tot koffieautomaat en evt. snackautomaat (snoep/koek) Eigen meegebrachte lunch Opstelplek voor extern besteld buffet bij bijvoorbeeld raadsvergadering.	Nis + Aansluiting automaten
 Openingstijden	Kantoortijden	Geen aparte toegang/openingstijden
 Exploitatie	Facilitaire dienst gemeente (koffieautomaat)	-

1.2 Bedrijfsrestaurant met lunch aanbod

	Uitgangspunt	Het gebouw
 Doel groep	Eigen medewerkers gemeente Ruimte ook geschikt voor ontvangst/ grote groepen/ overleg/ aanlandplek.	Zitplekken voor 65% van de werkplekken in het gebouw. Ligging in de buurt van ontmoetingsruimten.
 Aanbod	Aanbod beperkt tot (koude) lunch gerechten of eenvoudige tosti/ magnetron/oven gerechten. Uitgifte via buffet in combinatie met bemand of onbemande kassa's	Geen volledige keuken, alleen werkblad achter buffet met o.a. oven/magnetron, warmhoud, stroom en water. Verder kleine koeling, opslag, industriële vaatwasser, Geen afzuiging en vetvang.
 Openingstijden	Tijdens kantoortijden Uitgifte/keuken geopend tussen ca. 11.30 en 14.00 uur ma t/m vrij	Geen aparte toegang/ openingstijden.
 Exploitatie	Eigen medewerker Facilitair OF Ontwikkelplein OF externe exploitant (outsourcen)	Bij externe exploitant werkplek in nabijheid keuken.

1.3 Bedrijfsrestaurant met warme en koude maaltijden

	Uitgangspunt	Het gebouw
 Doel groep	Eigen medewerkers gemeente Ruimte ook geschikt voor ontvangst/ grote groepen/ overleg/ aanlandplek.	Zitplekken voor 65% van de werkplekken in het gebouw. Ligging in de buurt van ontmoetingsruimten.
 Aanbod	Zowel koude als warme gerechten voor zowel lunch, borrel als diner.	Volledige keuken met warm/koud en spoelgedeelte. Inclusief frituur, afzuiging en vetvang.
 Openingstijden	Tijdens kantoortijden Uitgifte/keuken geopend vanaf ca 11.30 tot 19.30 uur. Ma t/m vrij.	Geen aparte toegang/ openingstijden.
 Exploitatie	Ontwikkelplein OF externe exploitant (let op businesscase zal niet heel veel opleveren gezien geringe aanbod/doelgroep)	Bij externe exploitant werkplek in nabijheid keuken.

1.4 Commercieel restaurant

	Uitgangspunt	Het gebouw
 Doel groep	Openbaar toegankelijk. Medewerkers krijgen korting.	Zitplekken afhankelijk van exploitant. Minimaal 30% van de werkplekken. Ligging bij openbaar gebied
 Aanbod	Uitgebreide lunch en dinerkaart.	Volledige keuken met warm/koud en spoelkeuken. Inclusief afzuiging en vetvang (frituur).

 Openingstijden	Ongeveer vanaf 12.00 uur tot 22.00 uur, ook in weekenden.	Aparte toegang
 Exploitatie	Externe (commerciele) exploitant Afspraken over medewerkerskorting	Hoeft niet perse onderdeel te zijn van het gebouw. Wanneer in gebouw, dan aparte ingang

1.5 Afwegingen en Advies

Uit de inspiratiereis en werksessies komt naar voren dat er behoefte is aan een restaurant met aanbod in aansluiting op de ambitie om elkaar te ontmoeten in het gemeentehuis. Daarmee valt scenario 1 af.

De gemeente heeft als beleid om geen gebouwen te realiseren voor derden en wil ook niet concurreren met bestaande horecaondernemers. Ook scenario 4 valt daarmee af.

Het verschil tussen scenario 2 en scenario 3 is het aanbod. In scenario 2 worden alleen koude maaltijden/lunches aangeboden, in scenario 3 ook snacks en warme maaltijden. In beide scenario's kan er een keuze worden gemaakt voor de exploitatie. Dit kan door de eigen organisatie/ het ontwikkelplein of bij een externe partij worden belegd. De keuze voor de exploitatie kan op een later moment worden gemaakt, al is het wel prettig wanneer de exploitant meedenkt in de uiteindelijke inrichting van de keuken.

Vanuit FM wordt aangegeven dat er nu geregeld avondmaaltijden worden besteld. Vanuit dit oogpunt zou het de voorkeur hebben om te kiezen voor scenario 3. Er is op dit moment echter geen businesscase opgesteld. Voor een businesscase zou je moeten bepalen hoe je de exploitatie wilt inrichten en met wie. Niet alleen gebouwinvestering, maar bijvoorbeeld ook personele inzet zou dan berekend moeten worden en afgezet tegen de te verwachten inkoop van warme maaltijden bij derden.

Gevraagd besluit:

in te stemmen met het uitgangspunt om scenario 3 te hanteren voor het programma van eisen.

Eventueel aangevuld met het verlenen van een opdracht voor het opstellen van een vergelijkende businesscase, van waaruit het Programma van Eisen eventueel op een later moment nog bijgesteld kan worden. Hierin moet ook de fiscale gevolgen worden meegewogen.

Daarnaast hangt het aantal zitplaatsen mede af van de werkplekfactor. Het aantal zitplaatsen kan daarmee nog wijzigen.

Bijlage 5

Notitie balieconcept

Notitie

Project 230268 Winsum, PvE Het Hogeland
Kenmerk 0409240223-219
Van ir. B. Seffinga
Aan Projectgroep, Stuurgroep
Onderwerp Uitgangspunten balie
Datum gesprek 18 juli 2024

Voor het Programma van Eisen willen we graag weten wat voor balieconcept in het nieuwe gemeentehuis moet komen. Vanuit dit balieconcept kunnen we formuleren op welke plek de balie moet komen, welke zichtlijnen vereiste zijn en hoe de balie er uit moet zien. Het gaat hierbij specifiek om de ontvangst/receptiebalie.

Op dit moment is er geen vastgesteld beleid of visie wat hier richting aan geeft. Er leven wel ideeën in de organisatie. Voor het Programma van Eisen willen we graag dit uitgangspunt vaststellen. Daarvoor hebben we samen met de werkgroep dienstverlening de volgende uitgangspunten opgehaald:

1.1 Uitgangspunten

- Gastvrije ontvangst
- Inwoners en bezoekers zien bij binnenkomst direct de ontvangstbalie in hun looplijn.
- Veilig voor medewerkers

1.2 Ontvangstbalie

De ontvangstbalie bestaat uit twee werkplekken

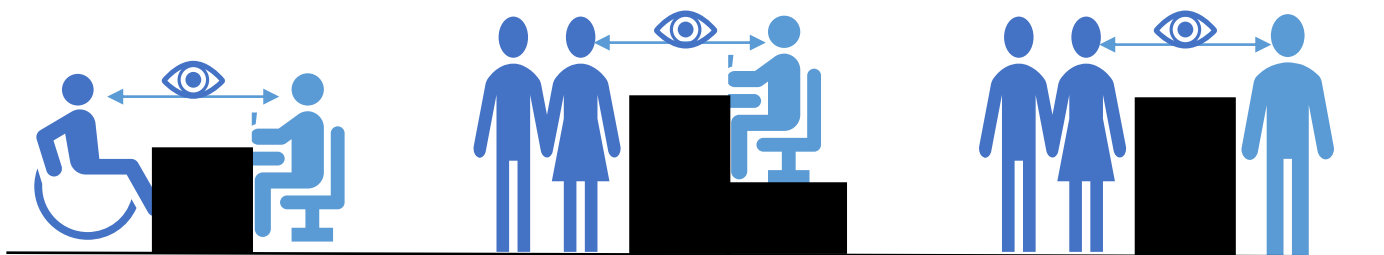
- Een werkplek voor een gastheer/gastvrouw die tegelijkertijd een rol heeft in de beveiliging. Zijn/ haar taken zijn:
 - Ontvangt en registreert bezoekers en verwijst ze naar de juiste plek.
 - Geeft dagpassen uit.
 - Brengt bezoekers naar de juiste plek
 - Zorgt voor koffie/ thee voor bezoekers
 - Houdt toezicht op de entreehal en de balies.
 - Heeft een functie in het interventieteam.
 - Beveiligingsfunctie inclusief camerabewaking
- Een werkplek voor gastheer/gastvrouw die tegelijkertijd een rol heeft voor burgerzaken. Zijn/ haar taken zijn:
 - Verwijst en helpt klanten naar juiste plek/ wachtruimte.
 - Handelt kortdurende activiteiten voor burgerzaken af, zoals uitgifte van al eerder aangevraagde documenten. (snelbalie)

Beide kunnen elkaars taken waarnemen, met uitzondering van de specifieke beveiligingstaken en de specifieke burgerzaken taken.

Deze ontvangstbalie staat als een los “eiland” centraal in de entreehal, direct in de zicht en looplijn van de inwoners en bezoekers. Vanuit de ontvangstbalie is er zicht op de entree, de wachtruimte en de balies voor burgerzaken.

De ontvangstbalie is afgeschermd met glas tot een hoogte van 1,80 meter en voorzien van een noodknop. De werkplek die gebruikt wordt als snelbalie, is voorzien van een paspomaat of vergelijkbaar uitgiftesysteem.

De werkplekken zijn voorzien van een verstelbare bureaustoel en een verstelbaar werkblad (ARBO). Waarbij het mogelijk moet zijn om zowel in zittende, als in staande positie, inwoners op gelijke ooghoogte te benaderen. De balie moet daarbij ook aangepast kunnen worden naar rolstoelbezoek, zodat ook zij op ooghoogte bediend kunnen worden. De balies voldoen ook aan andere eisen vanuit de Integrale Toegankelijkheids Standaard zoals ringleiding en kleurcontrast.

1.3 Balies voor burgerzaken

Er zijn 4 balies voor het afhandelen van de reguliere vragen voor burgerzaken. Daarbij is het mogelijk om 2 balies toe te voegen voor piekmomenten, tot een totaal van 6 balies.

De balies zijn net als de ontvangstbalie afgeschermd met glas tot een hoogte van 1,80 meter en voorzien van een noodknop. De balie is voorzien van een paspomaat of vergelijkbaar uitgiftesysteem.

De werkplekken zijn voorzien van een verstelbare bureaustoel en een verstelbaar werkblad (ARBO). Waarbij het mogelijk moet zijn om zowel in zittende, als in staande positie, inwoners op gelijke ooghoogte te benaderen. De balie moet daarbij ook aangepast kunnen worden naar rolstoelbezoek, zodat ook zij op ooghoogte bediend kunnen worden. De balies voldoen ook aan andere eisen vanuit de Integrale Toegankelijkheids Standaard zoals ringleiding en kleurcontrast.

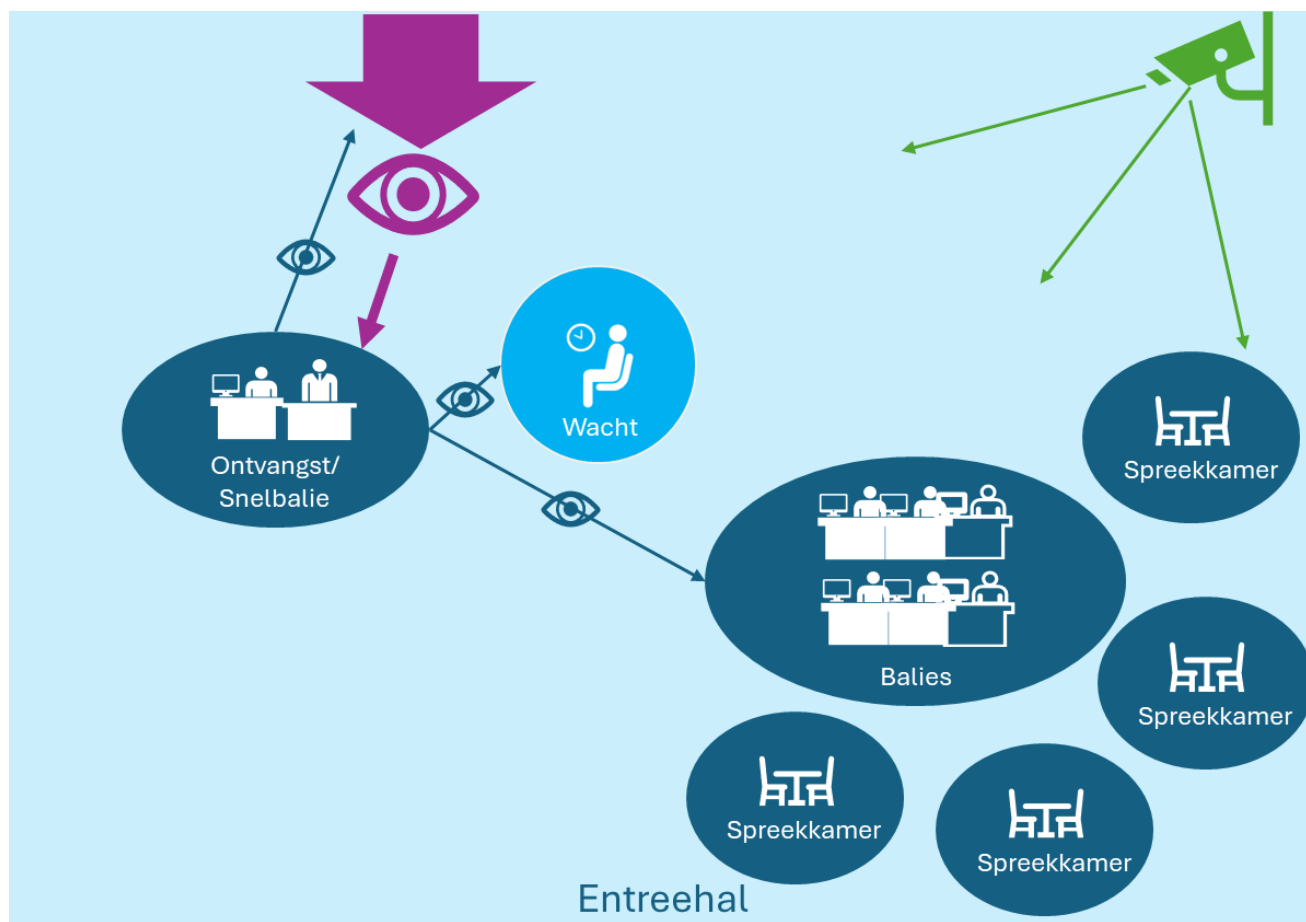
1.4 Spreekkamers

Naast de balies zijn er 4 spreekkamers die gebruikt worden voor gesprekken met inwoners die meer privacy vragen. Dat kan zowel voor burgerzaken zijn als voor andere gemeentelijke dienstverlening zoals vergunningen of sociaal domein. Deze spreekkamers zijn gastvrij en warm en tegelijkertijd hufteerproof.

De spreekkamers zijn afsluitbaar en er is geen directe inkijk. Wel is het mogelijk voor collega's om mee te kijken wat er in de spreekruimte gebeurt, via een spiekoog of via een camera. Er is een noodknop en er zijn twee deuren, waarvan 1 niet voor de bezoeker toegankelijk is. Meubilair staat zo veel mogelijk vast en is robuust.

1.5 Relatieschema en zichtlijnen

Van bovenstaande is een schematische weergave gemaakt, waarin de zichtlijnen zijn aangegeven.

1.6 Gevraagd besluit:

Aan de projectgroep en stuurgroep wordt gevraagd in te stemmen met de uitgangspunten die in dit document zijn genoemd aangaande het balieconcept. Daarmee kunnen deze uitgangspunten worden overgenomen in het Programma van Eisen.

Bijlage 6

Aantallen medewerkers

Werkplekfactor

Aantal werkplekken

Notitie

Project 230268 Winsum, PvE Het Hogeland
Kenmerk 0409240226-219
Van ir. B. Seffinga
Aan Projectgroep, Stuurgroep
Onderwerp aantal werkplekken
Datum gesprek 4 september 2024

Inhoud

Aantal werkplekken..... 2

1.1 Aantal medewerkers 2

1.1.1 Huidig aantal medewerkers 2

1.1.2 Verdeling over plekken 2

1.1.3 Prognose toekomst 3

1.1.4 Inhuur 3

1.1.5 Stagiaires 3

1.1.6 Derden 3

1.1.7 Totaal 3

1.2 Werkplekfactor 3

1.2.1 Uitgangspunt Scenariostudie 4

1.2.2 Referenties..... 4

1.2.3 Advies 4

1.3 Berekening aantal werkplekken..... 5

1.3.1 ARBO werkplekken..... 5

1.3.2 Niet ARBO werkplekken 5

Bijlage 6

Aantal werkplekken

Voor het Programma van Eisen is het belangrijk om het aantal ARBO werkplekken te bepalen. Dit bepaald voor een groot deel de omvang van het nieuwe gemeentehuis en daarmee ook de investerings- en exploitatiekosten.

1.1 Aantal medewerkers

Om het aantal werkplekken te bepalen starten we met het vaststellen van het aantal medewerkers wat werkzaam zal zijn in het nieuwe gemeentehuis.

1.1.1 Huidig aantal medewerkers

Uit het overzicht van HR, momentopname april 2024, blijkt dat er 952 medewerkers in dienst zijn bij de gemeente. Met een deeltijdfactor van gemiddeld 0,86 wordt daarmee 820,5 FTE ingevuld. In de bijlage is een overzicht aangegeven per team.

1.1.2 Verdeling over plekken

Niet al deze medewerkers zullen in de toekomst werkzaam zijn in het nieuwe gemeentehuis. Naast het gemeentehuis zullen er ook medewerkers werkzaam zijn op het ontwikkelplein, bij de buitendienst en in de IST's.

Op het ontwikkelplein zijn de volgende teams werkzaam: Assemblage, Atelier, Civiele dienst/wasserij en catering, detachering industrie & diensten, detachering KAM, Facilitair medewerkers Ability, Hout, Magazijn/expeditie, metaal, ondersteuning Industrie & Diensten Ability, Post, Spuiterij/montage, Team groen detachering, team groen medewerkers, team leerwerkspoor LOC, Team Leerwerkspoor medewerkers, Team Werk In Zicht medewerkers, Technische Dienst, Vastgoed medewerkers Ability, Verpakken, Overig Ability. In totaal gaat het 352 medewerkers en 297,6 FTE. [Hiervan zijn er op dit moment 5 medewerkers werkzaam op het gemeentehuis. HRM verwacht dat dit in de toekomst uitgebreid wordt naar 15 medewerkers.](#)

Bij de buitendienst zijn alle IBOR teams gehuisvest: bedrijfsbureau medewerkers, bomen, civiel, groen 1, groen 2, groen 3, groen 4, infra medewerkers en toezicht en sporthal. In totaal gaat het om 85 medewerkers, die bijna allemaal fulltime werken, daarmee 82,7 FTE.

De Integrale Sociale Teams werken in de haarvaten van de samenleving en zijn gehuisvest in een aantal verschillende kernen. De ITS zijn niet gehuisvest in het nieuwe gemeentehuis, [met uitzondering van de ITS die in dezelfde kern als het gemeentehuis gehuisvest is](#). De IST teams in Bedum, Leens, Uithuizen/Usquert en Uithuizermeeden/Roodeschool worden [niet meegenomen in het aantal te huisvesten medewerkers in het nieuwe gemeentehuis](#). In totaal gaat dit om 41 medewerkers en 34,5 FTE. Het IST team in Winsum wordt wel meegenomen in het aantal te huisvesten medewerkers in het nieuwe gemeentehuis. Het gaat hier om 11 medewerkers en 8,8 FTE. Dit uitgangspunt betekent wel dat er ook in de andere kernen (Bedum, Leens, Uithuizen/Usquert en Uithuizermeeden/Roodeschool) huisvesting gerealiseerd moet worden voor deze IST's. Dit kan een huursituatie zijn of aansluiting bij ander maatschappelijk vastgoed van de gemeente. Voor de huisvesting van de IST in Bedum is tijdelijk huisvestingsbudget beschikbaar. Maar structureel is er nog geen huisvestingsoplossing en dekking voor de huisvestingskosten van deze IST's.

Daarmee blijven er 479 medewerkers, 410 FTE over die in het nieuwe gemeentehuis gehuisvest moeten worden (momentopname april 2024).

1.1.3 Prognose toekomst

Tussen 2020 en 2024 is de organisatie met 15% gegroeid. De inschatting van HR is dat de organisatie in de toekomst nog verder zal groeien. De inschatting is dat er meer flexibele contracten komen door meer projecten en programma's. ons advies is om rekening te houden met 15% groei ook over vijf jaar. Dit betreft dan 72 medewerkers en bijna 62 FTE.

1.1.4 Inhuur

De in de vorige paragraaf genoemde medewerkers, zijn de medewerkers die een dienstverband hebben bij de gemeente. Daarnaast huurt de gemeente een aantal medewerkers in. [Het aantal inhuurmedewerkers](#) bedraagt op dit moment 15%. De verwachting van HRM is dat dit nog gaat oplopen. Ons advies is om rekening te houden met 20%. Dat betekent dat er 96 medewerkers ingehuurd worden voor 82 FTE.

1.1.5 Stagiaires

De gemeente heeft altijd een aantal stagiaires rondlopen die ook een werkplek moeten krijgen. Gemiddeld genomen gaat dit om 10 stagiaires die gelijktijdig werkzaam zijn.

1.1.6 Derden

Naast de eigen medewerkers zijn er in het gemeentehuis ook nog medewerkers van partnerorganisaties werkzaam. Als derde maakt op dit moment bijvoorbeeld Mensenwerk gebruik van het gemeentehuis. Hiervoor doen we een aanname van 5%, zijnde 24 personen en ongeveer 20 FTE.

1.1.7 Totaal

Alle bovenstaande uitgangspunten bij elkaar opgeteld geeft een totaal van **681 medewerkers en 584 FTE** waarvoor het nieuwe gemeentehuis wordt gebouwd.

(ter vergelijking in de scenariostudie was sprake van 458 medewerkers)

1.2 Werkplekfactor

Naast het aantal medewerkers, is de werkplekfactor van belang om het aantal werkplekken te kunnen berekenen. De werkplekfactor is het aantal ARBO werkplekken wat per medewerker gerealiseerd wordt. In sommige gevallen wordt ook wel gerekend met het aantal ARBO werkplekken per FTE, daarom geven we in deze paragraaf steeds beide waarden aan, op basis van de huidige parttime factor.

In de werkplekfactor gaat het daarbij altijd om het aantal ARBO werkplekken, dit zijn werkplekken die voldoen aan de ARBO richtlijnen en waar medewerkers de hele dag kunnen werken. Naast deze ARBO werkplekken zijn er in het gebouw ook andere plekken beschikbaar waar gewerkt kan worden, maar een medewerker mag hier niet langer dan 2 uur achtereenvolgend gebruik van maken. Dit gaat bijvoorbeeld om aanlandplekken of belcellen.

[De huidige gemeentehuizen hebben 446 werkplekken voor 544 medewerkers \(exclusief inhuur en stagiaires, maar inclusief IST en Mensenwerk\) en 465 FTE. Dat betekend een werkplekfactor van 0,82 werkplekken/](#)

medewerker [= 0,96 werkplek/ FTE]. Als we ook de inhuur en stagiaires meenemen is de werkplekfactor 0,69 werkplekken/ medewerker [=0,80 werkplek/ FTE]

In het voorjaar van 2023 zijn bezettingsgraadmetingen gedaan in Winsum, Uithuizen en Leens. Tijdens deze metingen zijn gedurende een aantal weken elke dag geteld hoeveel werkplekken bezet zijn. Hieruit blijkt dat tijdens de piek maar 52% van het aantal werkplekken bezet is en gemiddeld slechts 40% van het aantal werkplekken bezet is.

Als we het aantal bezette werkplekken per medewerker berekenen ligt dit op het piekmoment op 0,43 werkplek/ medewerker [=0,5 werkplek/fte] (exclusief inhuur/stagiaires). Gemiddeld gezien is er 0,33 werkplek/ medewerker bezet [=0,39 werkplek/fte]. Als we ook inhuur en stagiaires meerekenen ligt deze factor nog veel lager, zie hiervoor de cijfers in de bijlage.

Een kanttekening bij deze bezettingsgraadmeting is dat we zien dat er in 2023 het werken op kantoor nog niet helemaal hersteld is na Corona. De verwachting is dat het niet op het niveau van voor 2023 terug zal keren, maar wel dat het aanwezigheid nog wel toeneemt. Het belang van elkaar ontmoeten op kantoor krijgt steeds meer aandacht en mede daardoor zal de werkplekbezetting in de toekomst waarschijnlijk wel iets hoger liggen dan het onderzoek in 2023 laat zien.

1.2.1 Uitgangspunt Scenariostudie

In de scenariostudie zijn twee varianten uitgewerkt:

Variant A = 0,7 Werkplek/ medewerker [\approx 0,82 werkplek/ FTE]

Variant B = 0,5 Werkplek/ medewerker [\approx 0,58 werkplek/ FTE]

De tweede variant is toegevoegd vanuit het idee dat door Corona het thuiswerken een vlucht zou nemen en er minder werkplekken per medewerker noodzakelijk zijn. Inmiddels is de Corona periode voorbij en kunnen we beter inschatten wat de gevolgen voor de aanwezigheid van medewerkers op kantoor zijn.

1.2.2 Referenties

Tijdens de inspiratiereis zijn we bij de gemeente Midden Groningen geweest. Zij hebben in beginsel 0,6 ARBO werkplek per medewerker gehanteerd. Dit aantal lijkt te voldoen, al ontstaat er wel druk doordat meer medewerkers dan voorzien van het gebouw gebruik maken, en de werkplekfactor daardoor in de praktijk lager ligt. Hoe laag is ons onbekend.

Ook op andere plekken wordt een norm van 0,6 ARBO werkplek per medewerker gehanteerd. Bijvoorbeeld bij de gemeente Elburg, of bij de Rijksoverheid. Deze laatste heeft als streefgetal 0,7 ARBO werkplek per FTE, wat ongeveer overeen komt met 0,6 ARBO werkplek per medewerker.

Bij deze referenties zijn de plannen voor of tijdens de Corona periode gemaakt en heeft de bezetting van voor Corona dus een rol gespeeld.

1.2.3 Advies

We adviseren een werkplekfactor van 0,5 ARBO werkplek/medewerker. Dit zijn voldoende werkplekken, gezien het bezettingsgraadonderzoek, de referenties en de wetenschap dat er naast ARBO werkplekken

voldoende andere plekken zijn om gedurende korte tijd te werken. Er gelden een paar uitzonderingen, zoals de werkplekken voor College en de verhuurde werkplekken aan derden (op dit moment Mensenwerk).

Een nog lagere werkplekfactor zou vanuit het bezettingsgraadonderzoek wel kunnen, maar raden wij toch af. Een van de belangrijkste doelen van het nieuwe gemeentehuis is dat medewerkers elkaar kunnen ontmoeten en tegenkomen op de werkvloer zodat er goede en integrale dienstverlening plaats vindt. Met alleen vergader en ontmoetingsruimte zal de spontane ontmoeting minder plaats vinden. Wanneer er voldoende en aantrekkelijke werkplekken zijn, draagt dit bij aan het stimuleren van aanwezigheid en daarmee

1.3 Berekening aantal werkplekken

Op basis van bovenstaand aantal medewerkers en werkplekfactor komen tot de volgende berekening van het aantal werkplekken.

1.3.1 ARBO werkplekken

Voor 681 medewerkers met een werkplekfactor van 0,5 werkplek/ medewerker zijn 355 ARBO werkplekken benodigd (inclusief werkplekken collegeleden en derden). Dat betekent dat voor elke FTE 0,58 werkplek beschikbaar is.

1.3.2 Niet ARBO werkplekken

Naast de ARBO werkplekken zullen in het gebouw nog heel veel andere plekken in het gebouw zijn, waar men voor korte tijd kan werken. In het geval alle medewerkers gelijktijdig op kantoor zouden zijn, dan betekent dit dat er naast de 350 ARBO werkplekken nog 326 andere werkplekken nodig zijn. Hiervoor kun je bijvoorbeeld gebruik maken van aanlandplekken, belcel/ teamsplekken/ overlegplekken. Voor de kantooromgeving is hier nog geen exacte verdeling in gemaakt, maar wel een aanname in het aantal m2 gedaan. Daarbinnen kunnen nog verschuivingen plaats vinden, maar op basis van deze aannames kunnen we wel een inschatting maken van het aantal beschikbare plekken:

- Aanlandplekken, ca. 1 plek per 8 werkplekken = 44 plekken
- Belcel/teamsplek, ca 1 plek per 8 werkplekken = 44 plekken
- Overlegplekken op de afdelingen, ca. 1 plek per 4 werkplekken = 89 plekken
- In kleine vergaderruimten, per 4 vergaderplekken 1 werkplek = ca 32 werkplekken
- Middelgrote vergaderruimten, per 4 vergaderplekken 1 werkplek = ca 65 werkplekken
- Restaurant, per 4 plekken 1 werkplek = ca 58 werkplekken

Er zijn dan al ruim 330 plekken aanwezig waar medewerkers kortdurend kunnen werken. Dan hebben we nog niet eens gebruik gemaakt van de grotere vergaderruimten, het werkcafé, de representatieve ontmoetingsruimte en de raadszaal.

Daarmee kunnen we vaststellen dat er altijd voldoende plek is voor alle medewerkers om gedurende een kortere periode te werken. Bijvoorbeeld wanneer er een bijeenkomst is voor alle medewerkers op het gemeentehuis kan iedereen voor of achteraf een plekje vinden om nog even een mailtje te sturen.

Bijlage Aantal medewerkers en aantal FTE

Uitdraai 22 april 2024

Aantal Medewerkers	Gemeentehuis	IST	Buiten dienst	Productie ontwikkelplein	subtotaal
Assemblage				23	23
Assistentenpool medewerkers	29				29
Atelier				4	4
Automatisering medewerkers	11				11
Backofficeteam Jeugd Wmo medewerkers	8				8
Bedrijfsbureau medewerkers	2				2
Burgerzaken medewerkers	23				23
Civiele dienst, wasserij en catering				16	16
Communicatie medewerkers	13				13
Concerncontroller medewerkers	1				1
Detachering Industrie & Diensten				14	14
Detachering KAM				2	2
Dorpencoördinatoren medewerkers	5				5
Duurzaamheid medewerkers	8				8
Economie & arbeidsmarkt medewerkers	8				8
Facilitair medewerkers Ability				5	5
Facilitair medewerkers	11				11
Financiële administratie & belastingen medewerkers	29				29
Gegevenshuis medewerkers	10				10
Grondzaken medewerkers	9				9
Hout				11	11
HRM medewerkers	22				22

info@draaijer.nl

KVK: 02047928
IBAN: NL85 ABNA 0423 9320 98

3584 BB Utrecht
030 659 23 33

9727 KB Groningen
050 524 46 66

3065 DC Rotterdam
010 266 00 44

IBOR - Bedrijfsbureau medewerkers	16	16
IBOR - Bomen	4	4
IBOR - Civiel	26	26
IBOR - Groen 1	5	5
IBOR - Groen 2	2	2
IBOR - Groen 3	3	3
IBOR - Groen 4	3	3
IBOR - Infra medewerkers	20	20
IBOR - Toezicht en Sporthal	6	6
Informatiebeheer medewerkers	14	14
Informatiemanagement medewerkers	4	4
IST Bedum medewerkers	10	10
IST Leens medewerkers	11	11
IST Uithuizen/Usquert medewerkers	9	9
IST Uithuizermeeden/Roodeschool medewerkers	11	11
IST Winsum medewerkers	11	11
JZ/Inkoop medewerkers	14	14
KCC medewerkers	13	13
Magazijn/expeditie		7 7
Metaal		26 26
Ondersteuning Industrie & Diensten Ability		2 2
Ondersteuning Industrie & Diensten	4	4
Ondersteuningsteam SD medewerkers	14	14
OOV medewerkers	5	5
Planning & Control medewerkers	15	15
Post		9 9
RO	1	1
RO Beleid medewerkers	23	23
Samenleving & Sociaal	1	1
Samenleving & Sociaal C medewerkers	28	28

Samenleving & Sociaal D medewerkers	14				14
Sociaal Loket medewerkers	12				12
Spuiterij/montage				7	7
Staf medewerkers	21				21
Team Griffie medewerkers	5				5
Team groen detachering				2	2
Team groen medewerkers				99	99
Team Kwaliteit SD medewerkers	9				9
Team leerwerkspoor LOC				3	3
Team leerwerkspoor medewerkers				21	21
Team Werk In Zicht medewerkers				7	7
Technische Dienst				8	8
Vastgoed medewerkers Ability				1	1
Vastgoed medewerkers	10				10
Verpakken				84	84
VTH medewerkers	29				29
Burgemeester & Wethouders	6				6
Overig Ability				1	1
Ability werkzaam in gemeentehuis	5			-5	0
Overig	32				32
Totaalaantal	479	41	85	347	952

Aantal FTE	Gemeentehuis	IST	Buiten dienst	Productie ontwikkelplein	subtotaal
Assemblage				16,4	16,4
Assistentenpool medewerkers	22,4				22,4
Atelier				3,9	3,9
Automatisering medewerkers	11,0				11,0
Backofficeteam Jeugd Wmo medewerkers	6,3				6,3
Bedrijfsbureau medewerkers	1,7				1,7
Burgerzaken medewerkers	16,3				16,3
Civiele dienst, wasserij en catering				12,9	12,9
Communicatie medewerkers	11,2				11
Concerncontroller medewerkers	1,0				1
Detachering Industrie & Diensten				13,4	13
Detachering KAM				1,8	2
Dorpencoördinatoren medewerkers	4,2				4
Duurzaamheid medewerkers	6,8				7
Economie & arbeidsmarkt medewerkers	6,9				7
Facilitair medewerkers Ability				2,3	2
Facilitair medewerkers	9,3				9
Financiële administratie & belastingen medewerkers	26,5				26
Gegevenshuis medewerkers	9,8				10
Grondzaken medewerkers	8,0				8
Hout				10,3	10
HRM medewerkers	18,8				19
IBOR - Bedrijfsbureau medewerkers			15,3		15
IBOR - Bomen			4,0		4
IBOR - Civiel			25,8		26
IBOR - Groen 1			5,0		5
IBOR - Groen 2			1,9		2
IBOR - Groen 3			3,0		3
IBOR - Groen 4			3,0		3

IBOR - Infra medewerkers		19,7	20
IBOR - Toezicht en Sporthal		5,0	5
Informatiebeheer medewerkers	12,3		12
Informatiemanagement medewerkers	3,9		4
IST Bedum medewerkers		8,1	8
IST Leens medewerkers		9,6	10
IST Uithuizen/Usquert medewerkers		8,0	8
IST Uithuizermeeden/Roodeschool medewerkers		8,8	9
IST Winsum medewerkers	8,8		9
JZ/Inkoop medewerkers	12,7		13
KCC medewerkers	8,7		9
Magazijn/expeditie		5,7	6
Metaal		22,3	22
Ondersteuning Industrie & Diensten Ability		1,6	2
Ondersteuning Industrie & Diensten	3,9		4
Ondersteuningsteam SD medewerkers	12,1		12
OOV medewerkers	4,5		4
Planning & Control medewerkers	13,7		14
Post		7,8	8
RO	1,0		1
RO Beleid medewerkers	18,7		19
Samenleving & Sociaal	1,0		1
Samenleving & Sociaal C medewerkers	22,9		23
Samenleving & Sociaal D medewerkers	12,5		13
Sociaal Loket medewerkers	9,3		9
Spuiterij/montage		6,8	7
Staf medewerkers	18,4		18
Team Griffie medewerkers	3,3		3
Team groen detachering		2,0	2
Team groen medewerkers		92,8	93
Team Kwaliteit SD medewerkers	8,1		8

Team leerwerkspoor LOC				2,5	2
Team leerwerkspoor medewerkers				18,9	19
Team Werk In Zicht medewerkers				6,7	7
Technische Dienst				6,9	7
Vastgoed medewerkers Ability				0,7	1
Vastgoed medewerkers	9,5				9
Verpakken				61,1	61
VTH medewerkers	25,1				25
Burgemeester & Wethouders	6,0				6
Overig Ability				1,0	1
Ability werkzaam in gemeentehuis	4,2			-4,2	0
Overig	29,2				29
Totaalaantal	410,0	34,5	82,7	293,4	820,5

Bijlage analyse bezettingsgraadmeting voorjaar 2023

	Binnendienst (incl. IST en mensenwerk)	Binnendienst (incl. IST, mensenwerk, stagiaires en inhuur)
Samenvatting		
Aantal medewerkers	544	650
Aantal FTE	465	557
Aantal werkplekken	446	446
Aantal werkplekken/ Medewerker	0,82	0,69
Aantal werkplekken/ FTE	0,96	0,80
Aantal bezette werkplekken Piek (maandag week 13 2023)	234	234
Aantal bezette werkplekken/ totaal aantal werkplekken	0,52	0,52
Aantal bezette werkplekken tijdens piek/ medewerker	0,43	0,36
Aantal bezette werkplekken tijdens piek/ fte	0,50	0,42
Gemiddeld bezette werkplekken totaal	180	180
Gemiddeld bezette werkplekken/ totaal aantal werkplekken	0,40	0,40
Gemiddeld bezette werkplekken/ medewerker	0,33	0,28
Gemiddeld bezette werkplekken/ fte	0,39	0,32

Bijlage 7 Vlekkenplan

Bijlage 8 Ruimtestaat

Ruimtestaat

d.d. 15-10-2024

	Personen	Waarvan	Parttimefac	FTE	WP/med	WP/FTE	Werkplekken in werkplekconcept
Ambtenaren gemeente	945				820,5		472,5
Waarvan gehuisvest IST	-41				-34,5		-20,5
Waarvan gehuisvest buitendienst	-85				-82,7		-42,5
Waarvan gehuisvest productielocatie ontwikkelplein	-347				-293,4		-173,5
Subtotaal	472				410,0		236
Potentiele groei 5 - 15 jaar	72				61,5		36
Inhuur	96				82,0		47,9
Ambtenaren	639		0,86	553,5	50%	58%	319
Waarvan Bodes, ICT en servicedesk medewerkers (specifieke ruimte, geen		16	1,00	10,0	-50%		-8
Directieplek nabij college		1	1,00		100%	100%	1
Collegeleden	6						0
Stagaires	10		1,00	10	50%	50%	5
Derden/ Flexplekken	5		0,86	5	100%	86%	5
Maximaal aantal bezoekers gelijktijdig	16						
TOTAAL	676			578			322
Gemiddeld aantal werkplekken per vlek							45
Aantal vlekken (pantry/repro etc)							8

	Ruimtelijk programma	Aantal	Personen	Lengte	Breedte	m2 norm	m2 ruimte
1.0	Thuis voor medewerkers						
1.1	ARBO werkplekken	322	1			8	
1.1a	a. Open werkplekken						
1.1b	b. Gesloten werkplekken						
1.1c	c. Call center plekken						
1.2	Overlegplekken op de werkvloer	322	1			1,5	
1.2a	Overlegplek op de werkvloer 2-4 personen						
1.2b	Overlegplek op de werkvloer 4 – 10 personen						
1.3	Aanlandplekken	322	1			0,5	
1.4	Belcel/ teamsplek (1/2 persoons)	322	1			1	
1.5	Ontspanningsruimte	322	1			0,5	
1.5a	Wens Powernapruimte					0	

2.0	Welkom voor inwoners						
2.1	Receptie/ ontvangst	1	2			8	16
2.2	Balies	6	1			8	8
2.3	Spreekkamers	6	4			2	10
2.4	Wachtruimte	1	20			1	20
2.4a	Speelhoek in wachtruimte	1	1			6	6
2.5	Informatie/ expositieruimte	1	1			6	6
2.6	Trouwzaal	1	50			2	104
2.7	Fietsenstalling bezoekers	10				2	
2.8	Bezoekers parkeerplekken	10				25	
2.9	Beveiligde ruimten Burgerzaken	3				4	12

3.0	Huis voor democratie						
3.1a	Raadzaal	1	39	1,2	3	6,48	252,72
	Raadsleden		29				
	Collegeleden		5				
	Voorzitter + griffier		2				
	Griffiemedewerkers		2				
	inspraakgestoelte		1				
3.1b	Publiekstribune incl. persplekken	1	55			1	
3.2	Raadscommissiezaal, zie 2.6 trouwzaal	0					
3.3	Fractiekamers, zie 4.10 kleine vergaderzalen	0					
3.4	Burgemeester en Collegekamers	7	6			2	24
3.5	Persruimte, zie 4.11 Studio	0					

4.0	Ontmoeten en Overleggen						
4.1	Entreehal	1	25			4	100
	Entree/ tochtportaal	1	1	4	7		28
4.2	(werk)café	1	40			1	40
4.3	Representatieve ontvangstruimte	1	100			1	100
4.4	Restaurant						
	Zit/ stagedeelte	1	161			1	161
	Uitgifte/ bar	1		4	5		20
4.5	Buitenruimte	100				1,5	
4.6	Grote vergaderzaal 40 – 80 personen, zie 3.1 Raadzaal						
4.7	Grote vergaderzaal 25 – 50 personen, zie 2.6 Trouwzaal						
4.8	Grote vergaderzalen 25 – 50 personen	1	50			2	104
4.9	Middelgrote vergaderzalen 10 – 24 personen	10	24			2	52
4.10	Kleine vergaderzalen 4-10 personen	10	10			2	24
4.11	Studio	1	6			2	16
4.12	Grote bijeenkomstfunctie, zie 3.1, 4,3 en 4.4.						

5.0	Algemene/ facilitaire ruimten						
5.1	Keuken						
	Bereidingskeuken	1		5	7		35
	Spoelkeuken	1		4	4		16
	Koelcel/ vriescel	1		4	4		16
5.2	Koffiecorner	1		2,5	4		10
5.3	Facilitaire Servicedesk incl. 4 werkplekken	1	4			10	10
5.4	Kolfruimte/stilteruimte	1	1	3	4		12
5.5	Bedrijfsarts/ EHBO ruimte/ Kleedkamer	1	1	3	4		12
5.6	Archiefruimte	1		6	16		96
5.7	ICT ruimte						
5.7a	ICT inspoelruimte	1		4	5		20
5.7b	ICT ruimte incl. 8 werkplekken	1	8			8	8
5.8	Postkamer	1		4	8		32
5.9	Repro	1		4	8		32
5.10	Regieruimte	1		2	3		6

Netto	Factor	BVO
3707		5189
2578,6	1,40	3610
483,4875	1,40	677
161,1625	1,40	226
322,325	1,40	451
161,1625	1,40	226

272		381
16	1,40	22
48	1,40	67
60	1,40	84
20	1,40	28
6	1,40	8
6	1,40	8
104	1,40	146
12	1,40	17

476		666
252,72	1,40	354
55	1,40	77
168	1,40	235

1329		1861
100	1,40	140
28	1,40	39
40	1,40	56
100	1,40	140
161	1,40	225
20	1,40	28
104	1,40	146
520	1,40	728
240	1,40	336
16	1,40	22

860		1203
35	1,40	49
16	1,40	22
16	1,40	22
10	1,40	14
40	1,40	56
12	1,40	17
12	1,40	17
96	1,40	134
20	1,40	28
64	1,40	90
32	1,40	45
32	1,40	45
6	1,40	8

Terrein	Opmerking
0	
	verhouding ntb in werkplekconcept
	verhouding ntb in werkplekconcept
	verhouding ntb in werkplekconcept
	verhouding ntb in werkplekconcept
	verhouding ntb in werkplekconcept
	bijv. 4 m2 per plek = 1 plek per 8 werkplekken
	bijv. 8 m2 per plek = 1 plek per 8 werkplekken
	nader in te vullen bijv. lounge­ruimte, tafel­voetbal, powernap etc.

269	
	beveiligd met noodknop en voor en achter­deur
	25-50 personen
19,2	60% van bezoekers --> locatie­afhankelijk!
250	

0	hierin zou ova­len op­stel­ling moe­ten pas­sen in 1 rij, (meest uit­gebreide op­stel­ling), maar oog­con­tact is hierin wel lastig --> bij twee rijen beter oog­con­tact (behalve met degene die achter je zit) en effi­cien­ter ruimte­ge­bruik, dan kan dit aantal m2 naar beneden.

150	
	bar/uitgifte + 24 zit/ stap­laatsen
	te combi­neren met raad­zaal en res­taur­ant tot 1 grote ruimte
	zit­plaatsen voor 50% van de werk­plekken
150	
	Waarvan xxx te ge­bruiken als fractie­kamer
	tevens te ge­bruiken als pers­ruimte voor in­ter­views in kleine zet­ting

5280	
	Afmetingen gelijk aan huidige archief­ruimte Winsum

Bijlage 9 Ruimteboek

RUIMTEBOEK

		Aangesloten op noodstroom	Aangesloten op UPS (no-break)	Redudant uitvoeren	Wandcontactdozen	Dataaansluitingen	AV middelen	Warm watertap	Koud watertap	Afwerking vloer, wand en plafond	Specifieke voorzieningen
1.0	Thuis voor medewerkers										
1.1	ARBO werkplekken				2 / werkplek	1 / werkplek					
1.1a	a. Open werkplekken				2 / werkplek	1 / werkplek					
1.1b	b. Gesloten werkplekken				2 / werkplek	1 / werkplek					
1.1c	c. Call center plekken	JA	JA		2 / werkplek	1 / werkplek					
#VERW!	#VERW!				2 / werkplek	1 / werkplek					Speciale netwrk verbindingen
1.2	Overlegplekken op de werkvloer				1 / persoon						
1.2a	Overlegplek op de werkvloer 2-4 personen				1 / persoon						
1.2b	Overlegplek op de werkvloer 4 – 10 personen				1 / persoon						
1.3	Aantandplekken				2 / plek						
1.4	Belcel/ teamsplek (1/2 persoons)				2 / plek						
1.5	Ontspanningsruimte				1 / persoon						
1.5a	Wens Powernapruimte										
2.0	Welkom voor inwoners										
2.1	Receptie/ ontvangst	JA	JA		4 / werkplek	2 / werkplek narrowcasting					Pannieknop
2.2	Balies	JA	JA		4 / balie	2 / balie					Pannieknop
2.3	Spreekkamers	JA	JA		4 / spreekkamer	2 / spreekkamer					Pannieknop
2.4	Wachtruimte				4	narrowcasting					
2.4a	Speelhoek in wachtruimte				2						
2.5	Informatie/ expositieruimte				4						
							Presentatie + raadsvinformatiesy steem				
2.6	Trouwzaal	JA	JA		0,5 / zitplek						
2.7	Fietsenstalling bezoekers				oplaadpunten						
2.8	Bezoekers parkeerplekken										
2.9	Beveiligde ruimten Burgerzaken				zie eisen beveiligde ruimten						
3.0	Huis voor democratie										
							Presentatie + Raadsinformatiesys teem				
3.1a	Raadzaal	JA	JA								
	Raadsleden				2 / zitplek	1 / zitplek					
	Collegeleden				2 / zitplek	1 / zitplek					
	Voorzitter + griffier				2 / zitplek	1 / zitplek					
	Griffiemedewerkers				2 / zitplek	1 / zitplek					
	inspraakgestoelte				2 / zitplek	1 / zitplek					
					2 per persplek, 1/2 per bezoekersplek	1 / persplek					
3.1b	Publiekstribune incl. persplekken										
3.2	Raadsc commissie zaal, zie 2.6 trouwzaal	JA	JA				Presentatie				
3.3	Fractiekamers, zie 4.10 kleine vergaderzalen						Presentatie				
3.4	Burgemeester en Collegekamers				2 / werkplek + 1 / zitplek	1 / werkplek					Pannieknop
3.5	Persruimte, zie 4.11 Studio										
4.0	Ontmoeten en Overleggen										
4.1	Entreehal							buiten-kraan	geen zachte vloerafwerking		
		toegangs- deur									
	Entree/ tochtportaal								schoonloopmat		
4.2	(werk)café				0,5 / zitplek				geen zachte vloerafwerking		
4.3	Representatieve ontvangstruimte				0,5 / zitplek	narrowcasting					
4.4	Restaurant					narrowcasting					
	Zit/ stagedeelte				0,5 / zitplek				geen zachte vloerafwerking		
	Uitgifte/ bar								HACCP		
4.5	Buitenruimte							buiten-kraan			
4.6	Grote vergaderzaal 40 – 80 personen, zie 3.1 Raadzaal				2+ 0,5 / zitplek	1 / ruimte Presentatie					
4.7	Grote vergaderzaal 25 – 50 personen, zie 2.6 Trouwzaal				2+ 0,5 / zitplek	1 / ruimte Presentatie					
4.8	Grote vergaderzalen 25 – 50 personen				2+ 0,5 / zitplek	1 / ruimte Presentatie					
4.9	Middelgrote vergaderzalen 10 – 24 personen				2+ 1 / zitplek	1 / ruimte Presentatie					
4.9a	Crisisruimte	JA	JA	JA	2+ 1 / zitplek	1 / ruimte Presentatie					
4.10	Kleine vergaderzalen 4-10 personen				2+ 1 / zitplek	1 / ruimte Presentatie					
4.11	Studio				2+ 1 / zitplek	1 / ruimte Presentatie					
4.12	Grote bijeenkomstfunctie, zie 3.1, 4,3 en 4.4.										
5.0	Algemene/ facilitaire ruimten										
					voldoende voor keukenapparatuur, incl. eventueel krachtstroom			JA	JA	HACCP	
5.1	Keuken										
5.2	Koffiecorner				voldoende voor apparatuur			JA	JA	HACCP	
5.3	Facilitaire Servicedesk incl. 4 werkplekken	JA	JA		4 / werkplek						
5.4	Kolruimte/stilteruimte				4 + aansluiting koelkast			JA	JA		Koelkast
5.5	Bedrijfsarts/ EHBO ruimte/ Kleedkamer				4						
					2 + aansluitingen archiefsysteem						Verrijdbare systeemkasten. Specifieke netwerkaansluitingen en hogere geluidsdichtheid
5.6	Archiefruimte										
5.7	ICT ruimte	JA	JA		20 + krachtstroom				Anti-statisch		
5.8	Postkamer				8						
					4 + aansluitingen printers en copiers						
5.9	Repro										
					2 + aansluitingen (losse) apparatuur						
5.10	Regieruimte	JA	JA								
5.11	BHV ruimte	JA	JA		4						AED + Portofoons
5.12	Lockers										
5.13	Douche + Kleedruimten							JA	JA	harde afwerking, eenvoudig schoonmaakbaar	Kledinghaken, banken, lockers
5.14	Wasruimte				2 + aansluitingen (losse) apparatuur			JA	JA	harde afwerking, eenvoudig schoonmaakbaar	Wasmachine + Droger
5.15	Afvalruimte							JA	JA	harde afwerking, eenvoudig schoonmaakbaar	
5.16	Opslag kantoorartikelen				2						
5.17	Stoelenberging				2						
5.18	Opslag voedsel	JA	JA		2						
					2, maar uitbreidbaar naar 30 voor evt. opladen stemcomputers						
5.19	Opslag verkiezingsspullen										
5.20	Opslag ICT										
5.21	Boderuimte incl. uitgifte en 4 werkplekken				8						
5.22	Opslag Boa's										
5.22a	In beslag genomen spullen										
5.22b	portofoons, bodycams, etc. laadstations, elektrische sleutelkast				laadstations						
5.23	Fietsenstalling				oplaadpunten						
5.24	Parkeerplaats										
T	Toiletten				2 / toiletblok				JA	harde afwerking, eenvoudig schoonmaakbaar	
T	miva toiletten				1 / toiletblok				JA	harde afwerking, eenvoudig schoonmaakbaar	
					2 + aansluitpunten (losse) apparatuur						Koffieautomaat, Koelkast, Vaatwasser of afruimrek, servieskast
P	Pantry's							JA	JA	harde afwerking, eenvoudig schoonmaakbaar	
R	Reprohoek/ printer				4						Printer of kopier
G	Garderobe										
S	Schoonmaakberging				4			JA	JA	harde afwerking, eenvoudig schoonmaakbaar	
SER / MER / ICT		JA	JA						anti statisch		max 100 m1 afstand tot verste werkplek

Bijlage 10 PvE Gezonde Kantoren

Programma van Eisen Gezonde Kantoren 2021

Voor u ligt versie 2021.1 van het PvE Gezonde Kantoren. Deze versie is een update van de oorspronkelijke publicatie die in 2018 is uitgegeven vanuit het consortium Platform Gezond Binnenklimaat.

Deze publicatie is een gezamenlijke uitgave van TVVL en Binnenklimaat Nederland en wordt uitgegeven via het Platform Binnenklimaattechniek. Het PvE Gezonde Kantoren wordt verrijkt met een online tool waarbij een eigen PvE op maat gemaakt kan worden per object / gebouw en het certificeringsproces 'binnenklimaatlabel'. Meer informatie hierover kunt u lezen op www.pvegezondekantoren.nl

De volgende personen en organisaties hebben bijgedragen aan de totstandkoming van deze publicatie:

Dr. Ing. L. (Lada) Hensen Centnerová;	Eindhoven University of Technology / ISIAQ
Dr. Ir. J. (Juliëtte) van Duijnhoven;	Eindhoven University of Technology / NSVV
Ing. M.W.H. (Miranda) Groot Zwaaftink;	NVKL
Ing. R. C. (Ruud) Hennep;	BGW Advies / Binnenklimaat Nederland
Ir.Th. (Theodoor) Höngens;	M+P / NVBV
Ir. P. (Piet) Jacobs PdEng;	TNO
Dr.ir. M.G.L.C. (Marcel) Loomans;	Eindhoven University of Technology / ISIAQ
Ir. J.G. (Gertjan) Middendorf;	Rosenberg / Binnenklimaat Nederland
Ing. R. (Roelant) van der Putten;	RvdP installatie ontwerp / TVVL Expertgroep Klimaattechniek
Ir. J. (Jeroen) Vugts;	LBP Sight / NVBV
Drs. E.G. (Ed) Rooijackers;	Halmos Adviseurs
M.E. (Michel) van Veen;	Technolab / Binnenklimaat Nederland
Ing. G. (Gertjan) Verbaan;	DGMR
Ir. J. (Jan) Zeguers;	Signify / FEDET NLA

De publicatie is opgesteld en geschreven door bba binnenmilieu: dr. ir. A.C. (Atze) Boerstra en dr. ir. M. (Marije) te Kulve. De auteurs van bba hebben hun uiterste best gedaan om een foutloos document op te stellen. Mocht u desalniettemin tekstpassages of waarden tegenkomen die volgens u niet correct zijn, neem contact op via pvegezondekantoren@tvvl.nl. Uw feedback kan eventueel gebruikt worden voor een toekomstige update van dit PvE.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Vormgeving: Vicky Capitein | Het Licht Multimedia
© TVVL | januari 2021

Inhoud

1. Achtergrond	4
1.1 Vier thema's & drie ambitieniveaus	4
1.2 Waarom dit PvE	5
1.3 Leeswijzer	6
2. Toepassen in de praktijk	7
2.1 Ambitieniveau bepalen	7
2.2 Het waar & wanneer van de eisen	7
2.3 Kwaliteitsborging	8
3. De eisen (hoofdtabel)	9
3.1 Eisen binnenluchtkwaliteit	9
3.2 Eisen thermisch binnenklimaat	16
3.3 Eisen licht	20
3.4 Eisen geluid	22
4. Kwaliteitsborging in de gebruiksfase	24
5. Literatuur	26
Bijlage	28
Bijlage A: relatie binnenmilieu-eis met productiviteit & ziekteverzuim	28
Bijlage B: link binnenmilieu-eisen met WELL en BREEAM-NL	30
Bijlage C: formulier ambitieprofiel bepaling	32

1. Achtergrond

Een goed binnenmilieu in kantoren is belangrijk om een comfortabele, prestatie verhogende en gezonde werkomgeving te creëren. Om dit te behalen en behouden is het noodzakelijk dat bij nieuwbouw en renovatie projecten vooraf eisen worden geformuleerd ten aanzien van de binnenmilieukwaliteit. Ontwerpers, installateurs en aannemers dienen hun plannen vervolgens te baseren op deze uitgangspunten.

Om u hierbij te ondersteunen hebben TVVL en Binnenklimaat Nederland deze, voor u liggende, update 'PvE Gezonde Kantoren 2021' laten opstellen. Deze publicatie is een update van de oorspronkelijke publicatie die in 2018 is uitgegeven vanuit het consortium Platform Gezond Binnenklimaat. E.e.a. is opgesteld met dank aan de input van diverse marktpartijen en (branche)organisaties, die met toestemming zijn vermeld in het colofon.

Met deze publicatie wordt een handreiking gegeven aan partijen die kantoren willen realiseren die niet alleen energiezuinig zijn maar vooral ook gezond, comfortabel en productiviteit-bevorderend.

Met de informatie uit dit document kunt u:

- bij de start van een project uitgangspunten voor de prestaties van de binnenmilieuparameters vastleggen. Deze uitgangspunten zijn

bepalend bij het (her)ontwerpen van o.a. de installaties, gevels en de indeling van het gebouw vanwege de invloed op het comfort, de gezondheid en de prestaties van de (toekomstige) gebouwgebruikers;

- eisen op maat formuleren die als prestatiecriteria opgenomen kunnen worden in andere bouwcontracten, ontwerpdocumenten en bestekstukken;
- grenswaarden formuleren voor binnenmilieuparameters die gehanteerd kunnen worden bij de interpretatie van sensornet data en als referenties dienen bij de uitvoering van controles en oplevermetingen;
- concrete prestatie-doelen stellen in beheer- en onderhoudsprotocollen, bijvoorbeeld in de context van DBFMO of PPS contracten (contractvormen waarbij m.n. ook het presteren gedurende de gebruiksfase van belang is).

1.1 Vier thema's & drie ambitieniveaus

In dit document staan de volgende 4 binnenmilieu-thema's centraal:

- lucht (binnenluchtkwaliteit)
- klimaat (thermisch binnenklimaat)
- licht (& uitzicht)
- geluid

Het aspect energieprestatie wordt niet behandeld aangezien deze presentaties wettelijk zijn vastgelegd. Zie o.a. de Europese EAP/EPBD eisen, de eisen voor bijna energieneutrale gebouwen (BENG), de ISSO publicatie 75 serie 'Energieprestatie Utiliteitsgebouwen' (9) en de online RVO tool 'Energiebesparingsverkenner Kantoren' (20). Bij een goed ontwerp heeft de keuze van de kwaliteitsklasse uit dit PvE slechts een beperkte invloed op het energiegebruik. Zo kunnen bijvoorbeeld bepaalde bouwkundige maatregelen (beperkte raamgrootte, buitenzonwering etc.) het risico op oververhitting verminderen terwijl tegelijkertijd het energiegebruik omlaag gaat (in dit geval energiegebruik voor koeling). In sommige gevallen dragen de eisen zelfs rechtstreeks bij aan

een betere energieprestatie zoals het isoleren van gevels en vloeren om koude straling tegen te gaan of het optimaliseren van de daglichttoetreding. Eventuele negatieve effecten op het energiegebruik, bijvoorbeeld ten gevolge van meer verse lucht toevoeren als men voor een klasse A kwaliteit op het thema Lucht gaat, is (deels) te compenseren door het ventilatiesysteem te voorzien van een effectieve vorm van warmteterugwinning. Voor meer informatie over de link tussen energieprestatie en gezondheid/comfort prestatie.

Ook de impact op materiaal gebruik (circulariteitsaspecten) is (zijn) niet opgenomen in dit PvE. Prestaties rondom hergebruik / circulariteit dienen apart te worden vastgelegd bij de start van een project. Het stellen van (hoge) ambities m.b.t. circulariteit heeft in principe geen invloed op het wel of niet kunnen halen van de kwaliteitsniveaus zoals vastgelegd in dit PvE. Een enkele uitzondering daargelaten (van project tot project zal dit apart even bekeken moeten worden).

Voor ieder thema geldt dat er met drie ambitieniveaus gewerkt wordt:

- klasse C (voldoende)
- klasse B (goed)
- klasse A (zeer goed)

Klasse C - VOLDOENDE

Klasse B - GOED extra t.o.v. klasse C

Klasse A - ZEER GOED extra t.o.v. klasse B

Aan ieder ambitieniveau zijn eigen (prestatie)eisen gekoppeld. Klasse C is hierbij het basisniveau; vaak gebaseerd op geldende wet- en regelgeving, zoals vastgelegd in het Bouwbesluit 2012 (specifiek de nieuwbouw-eisen zoals die sinds 2012 gelden). De eisen zijn zo geformuleerd dat alle eisen die bij C staan ook voor B en A gelden, tenzij daar een zwaardere eis is opgenomen. Dit is dan steeds met het teken '<' aangegeven; bedoeld wordt dan 'zie hier links naast'.

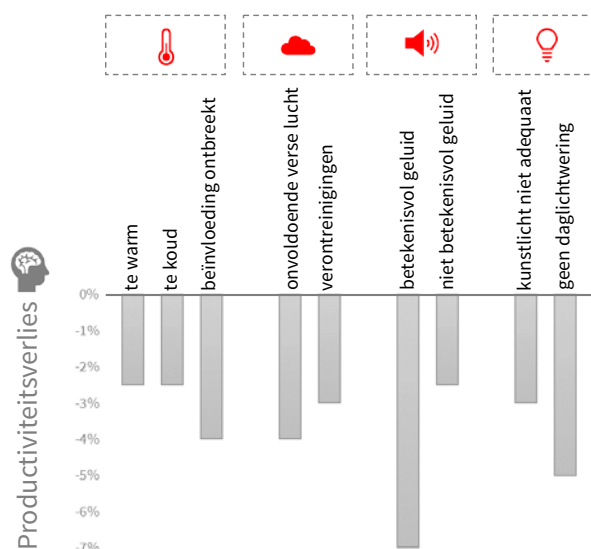
De drie kwaliteitsniveaus zijn zoveel mogelijk gedefinieerd in lijn met de 3-traps eisen uit de nieuwe Europese EPBD binnenmilieunorm EN 16798-1 (17) en de eisen uit andere relevante (inter)nationale binnenmilieu-normen (bv. NEN-EN-ISO 7730 (15), ISSO 74 (12) en NEN 5077(18)). Verder is het klasse B niveau (soms ook het klasse A niveau) waar mogelijk bepaald kijkend naar bestaande eisen uit de SDU uitgave AI 24 'Binnenmilieu' (7), de binnenmilieu-eisen zoals vastgelegd in de Arbocatalogus Rijk (19), de BRL2020 (1) en de binnenklimaat-eisen die genoemd worden in de Binnenklimaat Nederland-RVB bestekken (3, 5).

De eisen zijn zowel van toepassing op bestaande bouw als nieuwbouw. In bestaande bouw kan het vanwege eventueel aanwezige belemmeringen soms lastiger zijn om de eisen te halen. In overleg kan ervoor gekozen worden om op onderdelen een lager ambitieniveau te hanteren dan op de andere punten (uiteraard rekening houdend met vigerende wetgeving).

1.2 Waarom dit PvE?

Het binnenmilieu beïnvloedt de prestaties van de gebouwgebruikers. Door te investeren in een gezond en comfortabel binnenmilieu kan het ziekteverzuim verminderd worden en productiviteitsverliezen gereduceerd worden. Het potentiële effect op de productiviteit dat optreedt als het binnenmilieu suboptimaal is, is geïllustreerd in onderstaande Figuur 1 (8). In bijlage A wordt dit verder toegelicht.

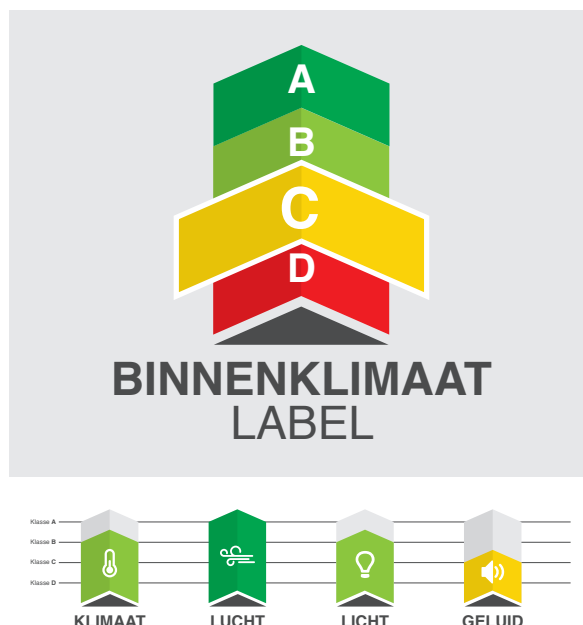
Daarnaast is het binnenmilieu van invloed op de gezondheid van de gebruikers. Voldoende ventilatie is nodig om verontreinigingen af te voeren en goede filtering in de toevoervoorzieningen is van belang om verontreinigingen van buiten, zoals fijnstof, ook buiten te houden. Ook draagt voldoende daglicht en uitzicht bij aan het welzijn van de gebouwgebruikers. In lijn met de ARBO wet (artikel 3) is het ook belangrijk om als werkgever zorg te dragen voor een zo gezond mogelijke werkomgeving. Hier komt nog bij (actueler dan ooit i.v.m. de COVID-19 pandemie) dat een goed binnenmilieu, specifiek goede binnenluchtkwaliteit, ook nog kan helpen om de overdracht van infectieziekten binnen te beperken. Hetgeen o.a. gunstig is kijkend naar het aspect ziekteverzuim.

Figuur 1: Potentieel productiviteitsverlies per binnenmilieu-aspect als sprake is van een suboptimale situatie (bron: rapport 'kentallen binnenmilieu & productiviteit' van bba binnenmilieu (2015))

De eisen zoals geformuleerd in dit PvE kunnen gebruikt worden om te bepalen welk binnenklimaat-label¹ er bij een gebouw of ontwerp hoort (zie het voorbeeld label in Figuur 2).

Ook kunnen de eisen bijdragen aan het behalen van een BREEAM of WELL certificering. In bijlage B wordt hier verder op in gegaan. Er is daar o.a. een overzicht te vinden waarmee uitgelegd is hoe de prestatie-eisen uit het PvE samen hangen met de HEA BREEAM eisen en de WELL eisen t.a.v. lucht, klimaat, licht en geluid.

Figuur 2: Voorbeeld binnenklimaatlabel

1.3 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk 'Toepassen in de praktijk' wordt beschreven hoe men bij een concreet project het ambitieniveau vast kan stellen en waar en wanneer de eisen van toepassing zijn. Ook wordt toegelicht hoe men de kwaliteitsborging gewaarborgd kan worden bij oplevering en in de gebruiksfase. De eisen worden daarna per binnenmilieuthema in de hoofdtabel gepresenteerd. Achtereenvolgens komen de eisen ten aanzien van lucht, klimaat, licht en geluid aan bod. Vervolgens wordt in het hoofdstuk 'Kwaliteitsborging' ingegaan op mogelijkheden om gedurende de gebruiksfase te verifiëren of er aan de eisen voldaan wordt.

¹ www.binnenklimaatlabel.nl

2. Toepassen in de praktijk

2.1 Ambitieniveau bepalen

Het PvE werkt als een menukaart. Als opdrachtgever of bouwteam lid bepaalt u zelf welke eisen er gelden voor uw project. Bepaal in eerste instantie per thema apart welk ambitieniveau geschikt is. U kunt hiervoor het ambitieprofiel uit bijlage C gebruiken. Hierbij dient rekening te worden gehouden met onder meer de kenmerken en wensen van de (toekomstige) gebouwgebruikers, de lokale omgeving, eventuele bouwkundige beperkingen (in het geval van een renovatie) en het budget.

In het algemeen geldt het volgende advies bij het selecteren van het binnenmilieu-ambitieniveau:

- kies in beginsel bij alle 4 de thema's minimaal voor een klasse B-kwaliteit wanneer er sprake is van nieuwbouw of een ingrijpende renovatie;
- kies op één of meerdere aspecten voor klasse A kwaliteit wanneer er sprake is van bijzondere omstandigheden (bv. klasse A op het aspect lucht wanneer het gaat om een kantoorgebouw dat gebruikt gaat worden door relatief veel mensen met een luchtwegaandoening; of klasse A op het aspect geluid in situaties waarbij een groot deel van de dag uiterste concentratie nodig is);
- kies voor alle deelaspecten voor klasse A kwaliteit indien er sprake is van een kantoorgebouw waarbij het expliciet de bedoeling is dat er sprake is van een productiviteit-bevorderend binnenmilieu;
- kies voor klasse C kwaliteit indien er sprake is van een tijdelijke situatie of ruimten die slechts sporadisch gebruikt worden. Hetzelfde geldt indien er sprake is van het herontwikkelen van een monumentaal pand waarin weinig tot geen aanpassingen toegestaan zijn.

2.2 Het waar & wanneer van de eisen

Voor de prestatie-eisen die worden gepresenteerd op de volgende bladzijden geldt dat er niet elk uur van de dag aan de eisen voldaan hoeft te worden. De eisen gelden alleen tijdens gebruikstijd: bij kantoren gaat het dan in de regel alleen om weekdays tussen 8.00 tot en met 18.00 uur (bij afwijkend gebruik dienen deze tijden aangepast te worden; per project zal dit vastgelegd moeten worden).

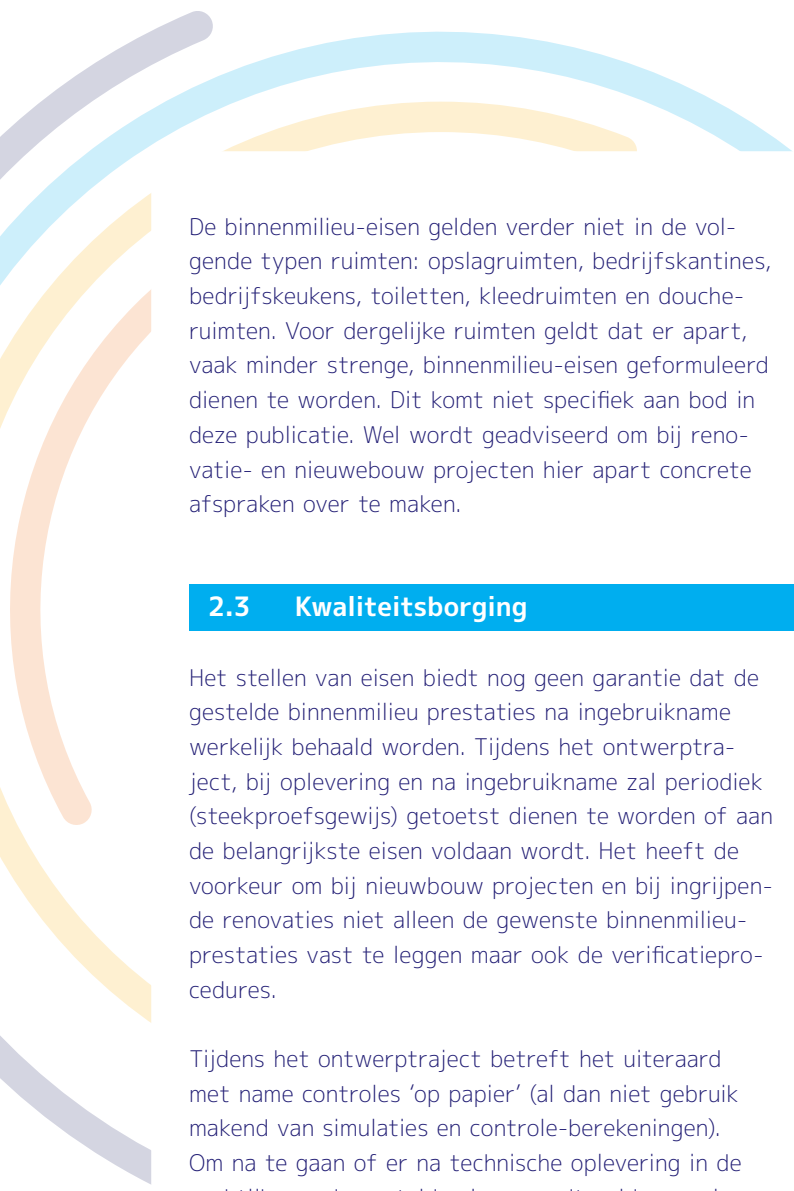
Ook binnen de gebruikstijd geldt dat niet elke minuut aan de eisen voldaan hoeft te worden: de klasse C, B of A eisen dienen 95% van de gebruikstijd behaald te worden om respectievelijk een klasse C, B of A 'stempel' te krijgen. Deze 5% marge is in lijn met de bepalingen in EN 16798-1 (17); e.e.a. is opgenomen anticiperend op storingen of extreme situaties (denk bv. aan het weer) die nu eenmaal in elk gebouw zo en dan voorkomen. De 95% eis voorkomt tevens dat installaties en andere voorzieningen overgedimensioneerd worden (dat is iets dat je o.a. ook uit efficiency en energiebesparingsoogpunt wilt voorkomen).

Daar waar variabele eisen geformuleerd worden, zoals naregeling van de temperatuur of ventilatie (boostknop), geldt dat er vanuit gegaan mag worden

dat er nooit in 100% van de ruimten gelijktijdig een maximum capaciteit vraag is. De capaciteit van het systeem dient zodanig ontworpen te worden dat de aanwezige naregeling in maximaal 25% van de ruimten op de maximale stand staat, waarbij de andere 75% van de ruimten op standaard niveau (conform standaard setpoint instelling) functioneert.

De gepresenteerde eisen gelden specifiek voor ruimten die gebruikt worden voor kantoorwerk of ruimten die bedoeld zijn voor werkzaamheden die vergelijkbaar zijn met kantoorwerk, zoals kamerkantoren, werkplekken gelegen in open kantoorvloeren, vergaderruimten en call centers. De eisen gelden alleen als de bewuste ruimten worden gebruikt als bedoeld (bijvoorbeeld de werkelijke bezettingsgraad die in lijn moet zijn met de bezettingsgraad waar op ontworpen is).

Voor gangen, atria, serres en dergelijke kan men minder strenge eisen aanhouden. Tenzij er in de genoemde verkeersruimten sprake is van kantoorwerkplekken die geregeld door individuele personen langer dan 1 uur aansluitend gebruikt worden. In dat laatste geval gelden wel weer de eisen zoals in dit document gepresenteerd.

De binnenmilieu-eisen gelden verder niet in de volgende typen ruimten: opslagruimten, bedrijfskantines, bedrijfskeukens, toiletten, kleedruimten en douche-ruimten. Voor dergelijke ruimten geldt dat er apart, vaak minder strenge, binnenmilieu-eisen geformuleerd dienen te worden. Dit komt niet specifiek aan bod in deze publicatie. Wel wordt geadviseerd om bij renovatie- en nieuwbouw projecten hier apart concrete afspraken over te maken.

Daar waar er voor een onderdeel bij een hogere klasse (A of B) geen aanvullende eisen van toepassing zijn ten opzichte van de lagere klasse (B of C), wordt dit aangegeven met "<" of "<<" teken. Dit betekent dat er voor klasse B of A minimaal moet worden voldaan aan de eisen zoals weergegeven in één klasse lager (<) of twee klassen lager (<<).

2.3 Kwaliteitsborging

Het stellen van eisen biedt nog geen garantie dat de gestelde binnenmilieu prestaties na ingebruikname werkelijk behaald worden. Tijdens het ontwerptraject, bij oplevering en na ingebruikname zal periodiek (steekproefsgewijs) getoetst dienen te worden of aan de belangrijkste eisen voldaan wordt. Het heeft de voorkeur om bij nieuwbouw projecten en bij ingrijpende renovaties niet alleen de gewenste binnenmilieuprestaties vast te leggen maar ook de verificatieprocedures.

Tijdens het ontwerptraject betreft het uiteraard met name controles 'op papier' (al dan niet gebruik makend van simulaties en controle-berekeningen). Om na te gaan of er na technische oplevering in de praktijk aan de gestelde eisen wordt voldaan, zal men door middel van een steekproef in minimaal 5% van de ruimten de prestaties moeten verifiëren, conform de beschrijving in de hoofdtabel.

In het hoofdstuk "kwaliteitsborging in de gebruiksfase" wordt per ambitieniveau beschreven hoe de prestaties in de gebruiksfase geborgd moeten worden. Bepaal vooraf met het bouwteam op welk niveau er kwaliteitsborging wordt uitgevoerd. Het gekozen niveau voor kwaliteitsborging kan afwijken van de het kwaliteitsniveau van de binnenmilieu-eisen; wanneer er bijvoorbeeld bij een monument gekozen wordt om de klasse C eisen te hanteren kunnen deze conform de klasse A eisen voor kwaliteitsborging gecontroleerd worden.

Het PvE gezonde kantoren is een handreiking om prestatie-eisen vast te leggen op de thema's lucht, klimaat, licht en geluid. Naast de eisen die in dit PvE aan het gebouw en de installaties gesteld worden, dient er ook bij de (her-)inrichting rekening gehouden te worden met de gewenste prestaties. Deze prestaties kunnen van invloed zijn op de keuze van o.a. het kleurgebruik (licht) en de inrichting van open kantoorruimten (geluidsoverlast).

3. De eisen (hoofdtabel)

3.1 Eisen binnenluchtkwaliteit

LUCHT	Klasse C - VOLDOENDE	Klasse B - GOED extra t.o.v. klasse C	Klasse A - ZEER GOED extra t.o.v. klasse B
CO₂ concentratie & Luchtverversing	De CO ₂ -concentratie in verblijfsruimten (in de ademzone) ligt tijdens gebruikstijd op maximaal + 750 ppm boven de buitenluchtconcentratie.	De CO ₂ -concentratie in verblijfsruimten (in de ademzone) ligt tijdens gebruikstijd op maximaal + 450 ppm boven de buitenluchtconcentratie.	De CO ₂ -concentratie in verblijfsruimten (in de ademzone) ligt tijdens gebruikstijd op maximaal + 300 ppm boven de buitenluchtconcentratie.
	Uitgaande van een normaal, gemiddeld metabolisme voor kantoorwerk (1,2 a 1,4 met) en een CO ₂ productie van maximaal 0,005 L/s per persoon geldt dat aan de klasse C eis voldaan kan worden als er 25 m³/h per persoon aan verse lucht toegevoerd wordt.	Uitgaande van een normaal, gemiddeld metabolisme voor kantoorwerk (1,2 a 1,4 met) en een CO ₂ productie van maximaal 0,005 L/s per persoon geldt dat aan de klasse B eis voldaan kan worden als er 40 m³/h per persoon aan verse lucht toegevoerd wordt.	Uitgaande van een normaal, gemiddeld metabolisme voor kantoorwerk (1,2 a 1,4 met) en een CO ₂ productie van maximaal 0,005 L/s per persoon geldt dat aan de klasse A eis voldaan kan worden als er 60 m³/h per persoon aan verse lucht toegevoerd wordt.
	De genoemde verse luchttoevoer per persoon kan omgerekend worden naar benodigde verse luchttoevoer per m ² : ga in een klasse C gebouw in kantoorruimten (op verblijfsruimteniveau) uit van minimaal 3 m³/h/m² (uitgaande van minimaal 8 m ² vloeroppervlak p.p.); in een bijeenkomst ruimte is dit minimaal 8 m ³ /h/m ² (uitgaande van minimaal 3 m ² vloeroppervlak p.p.).	De genoemde verse luchttoevoer per persoon kan omgerekend worden naar benodigde verse luchttoevoer per m ² : ga in een klasse B gebouw in kantoorruimten uit van minimaal 5 m³/h/m² (uitgaande van minimaal 8 m ² vloeroppervlak p.p. op kamerniveau); in een bijeenkomst ruimte is dit minimaal 13 m ³ /h/m ² (uitgaande van minimaal 3 m ² p.p. op kamerniveau).	De genoemde verse luchttoevoer per persoon kan omgerekend worden naar benodigde verse luchttoevoer per m ² : ga in een klasse A gebouw in een kantoorruimte uit van minimaal 7,5 m³/h/m² (uitgaande van minimaal 8 m ² pp op kamerniveau); in een bijeenkomst ruimte is dit minimaal 20 m ³ /h/m ² (uitgaande van minimaal 3 m ² vloeroppervlak p.p. op kamerniveau).
			Verblijfsruimten zijn voorzien van een CO ₂ monitor ('CO ₂ stoplicht') die de momentane CO ₂ waarde met een kleurcodering weergeeft (hanteer hierbij de bovengenoemde klasse A, B en C grenswaarden).
	Toelichting: De Klasse C-eis voor verse luchttoevoer komt min of meer overeen met de wettelijke minimum eis zoals vastgelegd in het Bouwbesluit 2012 (nieuwbouw eis kantoorfunctie: minimaal 6,5 l/s/pp = 23,4 m ³ /h/pp).	Toelichting: <	Toelichting: <<
	De hoeveelheid luchtverversing dient te worden bepaald conform de bepalingen uit de norm NEN-EN 16798-3 en die in NEN1087. Gebruik bij debietmetingen altijd een nuldruk-gecompenseerde lucht-debietmeter.	<	<<

Indien de lokale, momentane CO₂-concentratie onbekend is: ga uit van een buitenconcentratie van 450 ppm. Hierbij is er rekening mee gehouden dat m.n. in binnenstedelijke omgevingen de CO₂-concentratie vaak verhoogd is.

Aanname is dat de ventilatielucht in de verblijfsruimten zó toegevoerd en afgevoerd wordt, dat een goede doorspoeling van de ruimte gegarandeerd is; de ventilatie-efficiëntie (verhouding tussen de hoeveelheid ventilatielucht die de ademzone bereikt en de totale hoeveelheid ingebrachte lucht) is bij voorkeur minimaal 0,8 (zie o.a. ASHRAE 62.1 voor de ventilatie-efficiency van diverse ventilatieconcepten).

LUCHT	Klasse C - VOLDOENDE	Klasse B - GOED extra t.o.v. klasse C	Klasse A - ZEER GOED extra t.o.v. klasse B
Spuiventilatie	Er zijn geen klasse C eisen voor "Spuiventilatie".	Per stramen van 3,60 m is voorzien in minimaal 1 te openen deel .	<
		De afmetingen van het te openen deel zijn dusdanig dat een spuiventilatiecapaciteit van minimaal 100 l/s gegarandeerd is (bepaald conform NEN 1087).	<
		Het te openen deel is voorzien van een uitzetmechanisme waarmee deze in elk geval in één stand is te fixeren.	Het te openen deel is voorzien van een uitzetmechanisme. Verder dient gezorgd te zijn voor meerdere of traploos instelbare fixatiestanden (incl. kierstand).
		In het geval te openen delen niet mogelijk zijn en is voorzien in een zogenaamde 'boostknop' waarmee het mechanische ventilatiesysteem (al dan niet tijdelijk) in een hoogstand te zetten is (met verse luchttoevoer die minimaal 2x hoger is dan standaard) dan kan dat gezien worden als een alternatieve (kwalitatief iets mindere) klasse B oplossing.	Indien klasse A niveau vereist is dan is het niet toegestaan om het 'boostknop-alternatief' in te zetten.
	Toelichting:	Toelichting:	Toelichting:
		Er kan besloten worden om voor kantoren en vergaderruimten afzonderlijke kwaliteitsniveaus te hanteren omdat er bijvoorbeeld veel in pandige vergader-ruimten zijn.	<
Luchtvochtigheid	De relatieve luchtvochtigheid binnen bedraagt maximaal 70% .	<	De relatieve luchtvochtigheid binnen ligt tussen de 30 en 70% .
			De eventueel aanwezige luchtbevochtigings-installatie is 'Legionellaproof' (zie onderaan deze tabel); verder wordt voldaan aan de hygiëne-eisen uit VDI 6022 en wordt het systeem minimaal 2 keer per jaar geïnspecteerd op inwendige vervuiling. Verder dient ontwerp en onderhoud in lijn te zijn met de aanbevelingen uit het Binnenklimaat Nederland bestek ontwerp en realisatie luchtbehandelingssystemen (2020) en het Binnenklimaat Nederland bestek Onderhoud en beheer ventilatie (2019).
	Toelichting:	Toelichting:	Toelichting:
	Bovengenoemde eis geldt specifiek voor de ruimtelucht en niet voor de inblaas-lucht. De genoemde eis impliceert dat niet is voorzien in luchtbevochtiging.	<	Bovengenoemde eis impliceert dat is voorzien in (een beperkte mate) van luchtbevochtiging. Dit heeft met name een positief effect als sprake is van werkzaamheden waarbij meerdere uren per dag intensief beeldschermwerk verricht wordt. Een en ander kan uitgelegd worden op een bevochtigingssetpoint van 35%; een hoger setpoint hanteren heeft geen meerwaarde.

LUCHT	Klasse C - VOLDOENDE	Klasse B - GOED extra t.o.v. klasse C	Klasse A - ZEER GOED extra t.o.v. klasse B
Schimmels & bacteriën	De concentratie voor individuele schimmelsoorten dan wel bacteriesoorten in de luchtbehandelingskast dienen maximaal 100% van de buitenluchtconcentratie te zijn. De lucht welke in de ruimte ingeblazen wordt mag maximaal 100% meer micro-organismen bevatten dan de lucht gemeten in de luchtbehandelingskast (waarbij per soort 10 KVE/m ³ als default waarde voor de buitenlucht aangehouden dient te worden). Is dit wel het geval dan is nader onderzoek nodig en gelden onderstaande kwantitatieve eisen.	<	Voor klasse A gelden dezelfde KVE-eisen als bij klasse B en C. Een aanvullende eis is dat er bij oplevering controlemetingen uitgevoerd dienen te worden.
	De concentraties aan bacteriën en schimmels liggen onder de volgende grenswaarden: groep A (o.a. indicator organismen slecht schoonmaken) < 1000 KVE/m³ voor bacteriën en < 500 KVE/m³ voor gisten en schimmels ; groep B (o.a. indicator organismen voor hygiëne): < 100 KVE/m³ ; groep C (o.a. indicator organismen voor waterschade): < 10 KVE/m³ .	<	<<
	Toelichting:	Toelichting:	Toelichting:
	Bovenstaande eisen gelden niet voor micro-organismen die onderdeel zijn van het menselijk huidmicrobioom (mensgebonden schimmels en bacteriën).	<	<<
	Als er geen klachten zijn (gezondheidsklachten die mogelijk gerelateerd zijn aan blootstelling aan schimmels en bacteriën, of sprake van een hinderlijke geur van mogelijk biologische oorsprong) dan kan er - zonder dat er metingen uitgevoerd worden - standaard vanuit worden gegaan dat aan genoemde eisen voldaan wordt. Als er wel sprake is van deze specifieke klachten dan kan het zinvol zijn om metingen uit te laten voeren.	<	Er dienen bij oplevering controlemetingen uit gevoerd te worden.
	Indien gemeten wordt dan geldt dat er gemeten moet worden in lijn met de bepalingen uit het document "Binnenklimaat Nederland Meetprotocol: Luchtmetingen micro-organismen utiliteitssector". Er dient altijd op dezelfde dag binnen en buiten te worden gemeten. Dit aangezien de momentane buitencondities (bv. in de herfst of bij extreem warm weer) sterk verstorend kunnen werken. Hanteer minimaal 3 metingen per locatie.	<	<<

LUCHT	Klasse C - VOLDOENDE	Klasse B - GOED extra t.o.v. klasse C	Klasse A - ZEER GOED extra t.o.v. klasse B
Vluchtige Organische Stoffen	De formaldehyde (HCOH) concentratie bedraagt maximaal 120 microgram/m³ .	De formaldehyde (HCOH) concentratie bedraagt maximaal 30 microgram/m³ .	<
	De totale vluchtige organische stoffen oftewel TVOC-concentratie bedraagt maximaal 1000 microgram/m³ .	De totale vluchtige organische stoffen oftewel TVOC-concentratie bedraagt maximaal 500 microgram/m³ .	De totale vluchtige organische stoffen oftewel TVOC-concentratie bedraagt maximaal 300 microgram/m³ .
	Toelichting:	Toelichting:	Toelichting:
	In klasse C gebouwen geldt dat geen luchtmetingen nodig zijn om te bewijzen dat aan de klasse C TVOC en HCOH eis voldaan wordt, tenzij er sprake is van geurhinder / een 'chemische lucht' binnen: in dat geval kan het nuttig zijn om wel metingen te doen (zie verder onder 'toelichting' bij Klasse B).	<	<<
		De formaldehyde metingen worden uitgevoerd in lijn met de bepalingen in NEN-ISO 16000-3. De TVOC metingen in lijn met de bepalingen in NEN-ISO 16000-4.	<
		In nieuwbouw- of renovatiesituaties wordt gemeten vóór ingebruikname en na oplevering (er worden binnen geen werkzaamheden meer uitgevoerd). Bij voorkeur wordt er niet gelijk na oplevering gemeten (in verband met uitdamping) maar 2 tot 4 weken na oplevering.	<
	De genoemde bovengrenzen voor de TVOC- en formaldehyde-concentratie gelden voor onbemande, maar wel ingerichte ruimten. E.e.a. uitgaand van normaal ingeschakelde installaties (bv. verwarming en ventilatie).	<	<<
Verbrandingsgas- sen		Indien bewezen kan worden dat het leeuwendeel van de interieurmaterialen (en in elk geval de vloerbedekking, de wandafwerking, de plafondafwerking en de meubels) emissie arm is (bv. beschikt over een Fins M1 label of een Duitse Der Blaue Engel keurmerk) dan kan ervan uitgegaan worden dat automatisch aan de genoemde klasse B eisen voor de TVOC- en formaldehyde concentratie voldaan wordt en is meting niet per se noodzakelijk.	Er dient altijd gemeten te worden; ook als op zich al is aangetoond dat alle toegepaste (interieur)materialen emissie-arm zijn.
	De koolmonoxide concentratie (CO) bedraagt maximaal 10 milligram/m³ .	<	<<
	Toelichting:	Toelichting:	Toelichting:
	De koolmonoxide metingen worden uitgevoerd in lijn met de bepalingen in NEN-EN 14626.	<	<

LUCHT	Klasse C - VOLDOENDE	Klasse B - GOED extra t.o.v. klasse C	Klasse A - ZEER GOED extra t.o.v. klasse B
Fijnstof	De uurgemiddelde $PM_{2,5}$ (fijnstof) concentratie is maximaal 20 microgram/m³ .	De uurgemiddelde $PM_{2,5}$ (fijnstof) concentratie is maximaal 15 microgram/m³ .	De uurgemiddelde $PM_{2,5}$ (fijnstof) concentratie is maximaal 10 microgram/m³ .
	Aanvullende eis ten aanzien van de fijnstof penetratie via de gevel en het ventilatiesysteem (filtersectie): de $PM_{2,5}$ (fijnstof) concentratie binnen bedraagt maximaal 1 keer de momentane buitenconcentratie (uurgemiddelde indoor/outdoor ratio = 1)	Aanvullende eis ten aanzien van de fijnstof penetratie via de gevel en het ventilatiesysteem (filtersectie): de $PM_{2,5}$ (fijnstof) concentratie binnen bedraagt maximaal 0,5 keer de momentane buitenconcentratie (uurgemiddelde indoor/outdoor ratio = 0,5)	Aanvullende eis ten aanzien van de fijnstof penetratie via de gevel en het ventilatiesysteem (filtersectie): de $PM_{2,5}$ (fijnstof) concentratie binnen bedraagt maximaal 0,25 keer de momentane buitenconcentratie (uurgemiddelde indoor/outdoor ratio = 0,25)
	Toelichting:	Toelichting:	Toelichting:
	De genoemde bovengrens voor de fijnstof concentratie geldt bij normaal ingeschakelde installaties (bv. ventilatie en verwarming).	De genoemde eisen kunnen normaliter gehaald worden door filters toe te passen met een minimale kwaliteit van: ePM ₁ ≥ 50% bij ODA1 ePM ₁ ≥ 70% bij ODA2 ePM ₁ ≥ 80% bij ODA3 (Gebaseerd op ISO1689 en de EN16798-3 en conform Binnenklimaat Nederland rapportage (2019) specificatie luchtfilters voor luchtbehandelingssystemen).	De genoemde I/O eisen kunnen gehaald worden door filters toe te passen met een minimale kwaliteit van: ePM ₁ ≥ 70% bij ODA1 ePM ₁ ≥ 80% bij ODA2 ePM ₁ ≥ 90% bij ODA3 (Gebaseerd op ISO1689 en de EN16798-3 en conform Binnenklimaat Nederland) specificatie luchtfilters voor luchtbehandelingssystemen).
	In klasse C gebouwen geldt dat geen luchtmetingen nodig zijn om te bewijzen dat aan de klasse C $PM_{2,5}$ eis voldaan wordt. Tenzij het gebouw gelegen is op een belaste locatie of er vermoedens bestaan ten aanzien van bronnen binnen het gebouw die fijnstof verspreiden.	<	<<
		<	<<
		Wil men bewijzen dat aan de eisen voldaan wordt dan dient men minimaal 1 week aaneengesloten te meten; gedurende de meetperiode is het zo dat: i. de $PM_{2,5}$ buitenconcentratie minimaal 4 uur < 5 microgram/m ³ is, en: ii. deze minimaal 4 uur > 20 microgram/m ³ bedraagt. Is na één week meten niet aan beide voorwaarden voldaan dan zal men langer moeten meten tot alsnog sprake is geweest van genoemde 'gunstige' buitenmeetcondities.	<
		De $PM_{2,5}$ metingen dienen uitgevoerd te worden in lijn met de bepalingen over de meetstrategie in het Binnenklimaat Nederland meetprotocol fijnstof bepaling in Kantoren (2015)	<
		Ten aanzien van de indoor / outdoor ratio berekening geldt het volgende: als tijdens een tijdvak de buitenconcentratie ≤ 5 µg/m ³ neem dan voor de berekening aan dat de buitenconcentratie op dat moment 5 µg/m ³ was.	<
	Er gelden geen eisen voor de PM_{10} concentratie. Dit is weinig zinvol omdat een groot aandeel van deze concentratie wordt veroorzaakt door resuspensie door o.a. loopbewegingen. Ook gelden er geen eisen voor de PM_1 concentratie. Er is nog te weinig wetenschappelijk onderzoek beschikbaar (te weinig bekend over dosis effect relatie PM_1 concentratie - gezondheidseffecten) om concrete eisen te stellen tav PM_1 grenswaarden.	<	<<

LUCHT	Klasse C - VOLDOENDE	Klasse B - GOED extra t.o.v. klasse C	Klasse A - ZEER GOED extra t.o.v. klasse B
Hygiene ventilatiesysteem	Er zijn geen klasse C eisen voor "Hygiene ventilatiesysteem".	De stofdepositie in luchtkanalen en in andere componenten & appendages die deel uitmaken van een eventueel aanwezig mechanisch ventilatiesysteem is dusdanig dat voldaan wordt aan de reinheidseisen uit het LUKA handboek, specifiek lucht-reinheidsklasse M (midden) . Beoordeling van de reinheid van kanalen vindt plaats op basis van een visuele beoordeling (NVRL Keur Reinheid luchtbehandeling- en ventilatiesystemen).	De stofdepositie in luchtkanalen en in andere componenten & appendages die deel uitmaken van een eventueel aanwezig mechanisch ventilatiesysteem is dusdanig dat voldaan wordt aan de reinheidseisen uit het LUKA handboek, specifiek lucht-reinheidsklasse H (hoog) . Beoordeling van de reinheid van kanalen vindt plaats op basis van een visuele beoordeling (NVRL Keur Reinheid luchtbehandeling- en ventilatiesystemen).
		Luchttoevoerkanalen en luchtbehandelingskasten moet zo rein mogelijk worden gehouden tijdens de uitvoeringsfase. Zorg o.a. dat luchtkanalen afgedopt aangeleverd worden.	<
		Verder dienen de luchtbehandelingskasten, luchtkanalen en andere ventilatiesysteemcomponenten uitgevoerd en onderhouden te worden in lijn met de bepalingen uit het Binnenklimaat Nederland bestek Onderhoud en Beheer Luchtbehandelings-systemen Kantoor.	<
		Eventueel aanwezige centrale recirculatiekleppen en warmtewielen staan zo afgesteld dat recirculatie op gebouwniveau oftewel het opnieuw inbrengen van verontreinigde retourlucht tijdens gebruikstijd zo goed als uitgesloten is (met maximaal 5% kortsluiting van retourlucht).	De eventueel aanwezige centrale installatie voor warmteterugwinning is zo vormgegeven en wordt zo geregeld en onderhouden dat centrale recirculatie wordt vermeden (100% scheiding tussen retour en toevoerlucht, ook 's nachts). Dit betekent dat er bijvoorbeeld een twin coil systeem, platenwisselaar of goed ingesteld warmtewiel toegepast kan worden.
	Toelichting:	Toelichting:	Toelichting:
		Decentrale recirculatie op kamerniveau (denk bv. aan een plafondinductiesysteem of split-units) is wel toegestaan.	Ook systemen die werken met decentrale recirculatie worden vermeden.
Tabaksrook	In het gebouw wordt niet gerookt (ook niet in rookruimten) en dit is zichtbaar aangegeven. Roken is tevens verboden bv bij de ingang en op het omliggende eigen terrein.	<	<<

LUCHT	Klasse C - VOLDOENDE	Klasse B - GOED extra t.o.v. klasse C	Klasse A - ZEER GOED extra t.o.v. klasse B
Asbest	In het gebouw zijn geen asbesthoudende materialen aanwezig die in een dusdanige staat zijn c.q. die op een dusdanige wijze in contact staan met de binnenlucht dat blootstelling aan een verhoogde concentratie aan asbestvezels mogelijk is.	In het gebouw zijn geen asbesthoudende materialen aanwezig.	<
	Toelichting: Indien onbekend is of wel of niet sprake is van asbesthoudende materialen in het gebouw: laat een asbest inventarisatie uit voeren. Betreft het een gebouw dat na 1995 is opgeleverd dan is een en ander niet nodig en kan er sowieso vanuit worden gegaan dat er geen asbest aanwezig is.	Toelichting: <	Toelichting: <<
	De klasse C eisen gelden alleen voor bestaande gebouwen; indien sprake is van nieuwbouw dan is het sowieso verboden om asbesthoudende materialen toe te passen.	<	<<
Legionella	Installaties voor warm en koud tapwater zijn uitgevoerd & worden beheerd conform de bepalingen in ISSO-publicatie 55.2 en 55.3 (Legionellabestrijding).	<	<<

3.2 Eisen thermisch binnenklimaat

KLIMAAT	Klasse C - VOLDOENDE	Klasse B - GOED extra t.o.v. klasse C	Klasse A - ZEER GOED extra t.o.v. klasse B
Winter-comfort	De operationele temperatuur in de leefzone (combinatie van de luchttemperatuur en stralingstemperatuur) bedraagt in het stookseizoen minimaal 19 °C .	De operationele temperatuur in de leefzone (combinatie van de luchttemperatuur en stralingstemperatuur) bedraagt in het stookseizoen minimaal 20 °C .	De operationele temperatuur in de leefzone (combinatie van de luchttemperatuur en stralingstemperatuur) bedraagt in het stookseizoen minimaal 21 °C .
		Actieve componenten voor verwarming zijn in het stookseizoen op vertrekniveau handmatig na te regelen met minimaal +/- 2 °C rond een standaardsetpoint van 21 °C.	<
		Bovengenoemde eis betreffende handmatige naregeling van de temperatuur is met voldoende 'snelheid' te beïnvloeden: temperatuureffect minimaal 1 °C per half uur na verstelling.	<
			Daar waar sprake is van open kantoor-ruimten met meer dan 10 werkplekken is handmatige naregeling mogelijk mbv een microklimatiseringssysteem (denk bv aan een verwarmde stoel, een verwarmingsmatje of stralingspaneel onder het bureau of een in het bureaublad geïntegreerd verwarmingssysteem).
	Toelichting:	Toelichting:	Toelichting:
	De operationele temperatuur betreft het gemiddelde van de luchttemperatuur en de gemiddelde stralingstemperatuur. Indien sprake is van werkplekken die op 1,5 m of meer van de gevel af geplaatst zijn en goede geïsoleerde gevels, vloeren en daken (niveau Bouwbesluit 2012 of beter) dan kan men de aanname doen dat de operationele temperatuur gelijk is aan de luchttemperatuur gemeten ter plaatse van de werkplekken.	<	<<
	De operationele temperatuur wordt vastgesteld conform de bepalingen in NEN-EN-ISO 7726 en NEN-EN-ISO 7730.	<	<<
	Bovengenoemde eisen voor de binnentemperatuur zijn van toepassing tenzij de daggemiddelde buitentemperatuur lager is dan -5 °C. Met 'daggemiddelde buitentemperatuur' wordt hier bedoeld: (dagmaximum + dagminimum) / 2.	<	<<
	De leefzone is het gedeelte van een verblijfsgebied waarbij de ruimte gelegen binnen 0,6 m van een uitwendige scheidingsconstructie, binnen 0,2 m van een inwendige scheidingsconstructie en hoger gelegen dan 1,8 m boven de vloer buiten beschouwing blijft.	<	<<
		Er is een robuuste mogelijkheid voor het handmatig naregelen van de temperatuur; bij voorkeur mogelijk via een logische bedienunit die eenvoudig te bereiken is en die goed in het zicht is geplaatst.	<
		De temperatuursensor in de bedienunit heeft een aantoonbare nauwkeurigheid van +/- 1 °C.	<
		De temperatuur mag bij aanwarmbedrijf en/of verstellen van het temperatuursetpoint niet meer dan 2°C boven het gewenste en ingestelde setpoint uitkomen ten gevolge van de verwarmingsinstallatie.	<

KLIMAAT	Klasse C - VOLDOENDE	Klasse B - GOED extra t.o.v. klasse C	Klasse A - ZEER GOED extra t.o.v. klasse B
Zomer-comfort gebouwen met actieve koeling ('beta-gebouwen')	Buiten het stookseizoen, is de operationele temperatuur binnen maximaal 27 °C .	Buiten het stookseizoen, is de operationele temperatuur binnen maximaal 26 °C .	Buiten het stookseizoen, is de operationele temperatuur binnen maximaal 25 °C .
			Aanwezige componenten voor koeling zijn op vertrekniveau handmatig na te regelen met een bandbreedte van minimaal 2 °C rond een standaardset-point van 24,5 °C. Met de bedienunit is de temperatuur met voldoende 'snelheid' te beïnvloeden: temperatuureffect minimaal 1 °C per half uur na verstelling.
	Toelichting: Bovengenoemde eisen voor de binnentemperatuur zijn van toepassing tenzij de daggemiddelde buitentemperatuur hoger is dan 25 °C. Met 'daggemiddelde buitentemperatuur' wordt hier bedoeld: (dagmaximum + dagminimum) / 2. Op dit aspect zijn de toelichtingen zoals hieronder beschreven bij "zomercomfort passieve koeling" van toepassing.	Toelichting: < <	Toelichting: << <<
Zomer-comfort gebouwen met passieve koeling ('alpha-gebouwen')	De operationele temperatuur binnen voldoet aan de klasse C adaptieve bovengrenzen voor alpha-gebouwen zoals beschreven in ISSO 74 (2014). Voorwaarde hierbij is dat het gebouw is voorzien van te openen delen (minimaal 1 per gevelstramien van 3,6 m) terwijl er wordt afgezien van een (te) strict kledingprotocol.	De operationele temperatuur binnen voldoet aan de klasse B adaptieve bovengrenzen voor alpha-gebouwen zoals beschreven in ISSO 74 (2014). Voorwaarde hierbij is dat het gebouw is voorzien van te openen delen (minimaal 1 per gevelstramien van 3,6 m) terwijl er wordt afgezien van een (te) strict kledingprotocol.	<
			Er is voorzien in aanvullende mogelijkheden voor indirecte handmatige naregeling van de temperatuur in de zomer (los van via het gebruik van de te openen ramen); denk aan buitenzonwering die handmatig ingesteld/ overruled kan worden en/of aan voorzieningen waarmee plaatselijk, tijdelijk een verhoging van de luchtsnelheid is te realiseren (bv. tafelventilatoren of plafondventilatoren).
	Toelichting: Kies voor de eisen "zomer comfort gebouwen met actieve koeling" indien voorzien is in actieve koeling zoals koel-inductieunits, koelplafonds en splitunits. Kies voor de eisen "zomer comfort met passieve koeling" indien er geen actieve (zichtbare) koeling aanwezig is maar wel voorzien is in te openen ramen; betonkernactivering kan hierbij overigens tot de categorie passieve koeling gerekend worden (onderscheid in overeenstemming met ISSO 74).	Toelichting: <	Toelichting: <<

KLIMAAT	Klasse C - VOLDOENDE	Klasse B - GOED extra t.o.v. klasse C	Klasse A - ZEER GOED extra t.o.v. klasse B
	Indien er sprake is van een inschatting van het oververhittingsrisico m.b.v. een temperatuuroverschrijdingsberekeningen dan dient, met het oog op klimaatverandering, gerekend te worden met referentiejaar NEN5060-1% 2018. In uitzonderlijke gevallen kan afgesproken worden om met het referentiejaar NEN5060-5% 2018 te rekenen. Hierbij dient er rekening mee gehouden te worden dat als voor het jaar NEN5060-5% 2018 gekozen wordt het aantal uren per jaar dat het in de praktijk warm is flink hoger zal liggen.	<	Indien er sprake is van een inschatting van het oververhittingsrisico m.b.v. een temperatuuroverschrijdingsberekeningen dan dient, met het oog op klimaatverandering, gerekend te worden met referentiejaar NEN5060-1% 2018.
Tocht	De combinatie van luchtsnelheid, luchttemperatuur en turbulentie-intensiteit is dusdanig dat een DR-index (Draught Rate) van max. 30% gegarandeerd is.	De combinatie van luchtsnelheid, luchttemperatuur en turbulentie-intensiteit is dusdanig dat een DR-index (Draught Rate) van max. 20% gegarandeerd is.	<
	Toelichting: De DR-index (Draught Rate) staat voor het verwachte percentage ontevreden ten gevolge van tocht bij gesloten deuren en ramen.	Toelichting: <	<<
	De genoemde tochtinder parameters worden vastgesteld conform de bepalingen in NEN-EN-ISO 7726.	<	<<
	Het tocht risico wordt bepaald op nekhoogte bij zitten (1,1 m) en enkelhoogte (0,1 m), e.e.a. met gesloten ramen en deuren en in de leefzone (zoals gedefinieerd in de toelichting bij wintercomfort).	<	<<
	De genoemde DR 30% eis komt bij normale winter-temperaturen binnen overeen met een maximale luchtsnelheid van 0,20 m/s; in het tussenseizoen is dit max. 0,25 m/s en in de zomer max. 0,30 m/s. E.e.a. uitgaande van een luchttemperatuur van resp. 20, 23 en 26 °C en een turbulentie-intensiteit van 40 a 60%.	De genoemde DR 20% eis komt bij normale winter-temperaturen binnen overeen met een maximale luchtsnelheid van 0,15 m/s; in het tussenseizoen is dit max. 0,20 m/s en in de zomer max. 0,25 m/s. E.e.a. uitgaande van een luchttemperatuur van resp. 20, 23 en 26 °C en een turbulentie-intensiteit van 40 a 60%.	<
	Indien sprake is van verhoogde luchtsnelheden die veroorzaakt zijn door acties van gebouwgebruikers (denk aan de inzet van ventilatoren e.d.) dan spreekt men van een 'bries-effect' en gelden de genoemde tochteisen niet.	<	<<
Lokale behaag- lijkheid (overig)	Vloeren zijn dusdanig geïsoleerd, afgewerkt en/of verwarmd dat de vloertemperatuur minimaal 17 °C is.	Vloeren zijn dusdanig geïsoleerd, afgewerkt en/of verwarmd dat de vloertemperatuur minimaal 19 °C is.	<
	De verticale temperatuurgradiënt (verschil tussen lucht-temperatuur op nek- en enkelhoogte) is < 4 K/m .	De verticale temperatuurgradiënt (verschil tussen lucht-temperatuur op nek- en enkelhoogte) is < 3 K/m .	<

KLIMAAT	Klasse C - VOLDOENDE	Klasse B - GOED extra t.o.v. klasse C	Klasse A - ZEER GOED extra t.o.v. klasse B
	<p>De stralingstemperatuurasymmetrie (verschil in stralingstemperatuur tegenoverliggende vlakken) is:</p> <ul style="list-style-type: none"> - bij een verwarmd plafond (bv klimaatplafond, bka) < 7 K; - bij een koude wand / raam < 13 K; - bij een gekoeld plafond (bv klimaatplafond, bka) < 18 K; - bij een verwarmde wand / aangestraald geveldeel < 35 K. 	<p>De stralingstemperatuurasymmetrie (verschil in stralingstemperatuur tegenoverliggende vlakken) is:</p> <ul style="list-style-type: none"> - bij een verwarmd plafond (bv klimaatplafond, bka) < 5 K; - bij een koude wand / raam < 10 K; - bij een gekoeld plafond (bv klimaatplafond, bka) < 14 K; - bij een verwarmde wand / aangestraald geveldeel < 23 K. 	<
	<p>Toelichting:</p> <p>Lokaal thermisch (dis)comfort wordt vastgesteld conform de bepalingen in NEN-EN-ISO 7726 en NEN-EN-ISO 7730.</p>	<	<<
	<p>De verticale temperatuurgradient wordt bepaald op respectievelijk nekhoogte bij zitten (1,1 m) en enkelhoogte (0,1 m), e.e.a. met gesloten ramen en deuren in de leefzone (zoals gedefinieerd in de toelichting bij wintercomfort).</p>	<	<<

3.3 Eisen licht

LICHT	Klasse C - VOLDOENDE	Klasse B - GOED extra t.o.v. klasse C	Klasse A - ZEER GOED extra t.o.v. klasse B
Daglicht & uitzicht	De daglichtfactor DT in de ruimten is minimaal 1,5% in meer dan 50% van de verblijfsruimte (of het deel van de ruimte waar de werkplekken opgesteld staan).	De daglichtfactor DT in de ruimten is minimaal 2,1% in meer dan 50% van de verblijfsruimte (of het deel van de ruimte waar de werkplekken opgesteld staan).	De daglichtfactor DT in de ruimten is minimaal 3,5% in meer dan 50% van de verblijfsruimte (of het deel van de ruimte waar de werkplekken opgesteld staan).
	De lichttoetredingsfactor (LTA-waarde (TV of LT)) van de beglazing bedraagt minimaal 0,50 .	De lichttoetredingsfactor (LTA-waarde (TV of LT)) van de beglazing bedraagt minimaal 0,60 .	<<
	Qua uitzicht wordt aan minimaal één van de volgende drie voorwaarden voldaan: zicht op i. groen of water, ii. de hemelkoepel, iii. verder weg gelegen objecten / de horizon.	Qua uitzicht wordt aan minimaal twee van de volgende drie voorwaarden voldaan: zicht op i. groen of water, ii. de hemelkoepel, iii. verder weg gelegen objecten.	Qua uitzicht wordt aan alle drie de volgende voorwaarden voldaan: zicht op i. groen of water, ii. de hemelkoepel, iii. verder weg gelegen objecten.
		De hoogte van de borstwering (daar waar het glas begint) is maximaal 1,0 meter .	De hoogte van de borstwering (daar waar het glas begint) is maximaal 0,85 meter .
	Toelichting:	Toelichting:	Toelichting:
	De daglichtfactor dient te worden conform de bepalingen in NEN-EN 17037.	<	<<
	In de praktijk betekent dit dat de verlichtingssterkte bij bewolkte hemel minimaal 200 lux is gedurende minimaal 50% van de tijd in 50% ruimte.	In de praktijk betekent dit dat de verlichtingssterkte bij bewolkte hemel minimaal 300 lux is gedurende minimaal 50% van de tijd in 50% ruimte.	In de praktijk betekent dit dat de verlichtingssterkte bij bewolkte hemel minimaal 500 lux is gedurende minimaal 50% van de tijd in 50% ruimte. Evtueel mag met de uitgebreide methode (conform NPR 4057:2021) ook het effect zon en orientatie worden meegenomen, mits gebouwgebonden zonwering dan ook wordt meegenomen.
	Aanvullend kunnen de criteria voor zicht aanbevelingsniveau "minimum" uit NEN-EN 17037 gehanteerd worden.	Aanvullend kunnen de criteria voor zicht aanbevelingsniveau "gemiddeld" uit NEN-EN 17037 gehanteerd worden.	Aanvullend kunnen de criteria voor zicht aanbevelingsniveau "hoog" uit NEN-EN 17037 gehanteerd worden.
Helderheidswering	Uitzicht op een binnentuin, binnengebied of atrium kan ook worden geclassificeerd als 'klasse C uitzicht'.	<	<<
	Er is voorzien in instelbare helderheidswering waarmee de luminantieverhoudingen ('contrasten') in het gezichtsveld zijn te beperken (bv. bij laagstaande zon) tot 1:30:100 (luminantie taak : directe omgeving : periferie).	Er is voorzien in instelbare helderheidswering waarmee de luminantieverhoudingen ('contrasten') in het gezichtsveld zijn te beperken (bv. bij laagstaande zon) tot 1:10:30 (luminantie taak : directe omgeving : periferie).	<
	De kans op verblinding bij daglicht (DGP) is <0,45 conform NEN-EN 17037.	De kans op verblinding bij daglicht (DGP) is <0,40 conform NEN-EN 17037.	De kans op verblinding bij daglicht (DGP) is <0,35 conform NEN-EN 17037.
	Toelichting:	Toelichting:	Toelichting:
	In de praktijk betekent dit dat de lichtdoorlatendheid van de helderheidswering dusdanig is dat voldaan wordt aan de klasse 2 glare control eisen uit NEN-EN 14501.	In de praktijk betekent dit dat de lichtdoorlatendheid van de helderheidswering dusdanig is dat voldaan wordt aan de klasse 3 glare control eisen uit NEN-EN 14501.	<
Helderheidswering	De samenstelling van de helderheidswering is bij voorkeur dusdanig dat bij gesloten helderheidswering enig uitzicht naar buiten mogelijk blijft.	<	<<

LICHT	Klasse C - VOLDOENDE	Klasse B - GOED extra t.o.v. klasse C	Klasse A - ZEER GOED extra t.o.v. klasse B
Kunst-licht	De horizontale verlichtingsterkte van de kunstverlichting is minimaal 500 lux op het werkblad en voldoet aan de eisen vermeld in NEN 12464-1.	<	Aanvullend t.o.v. de klasse B en C eis is voorzien in lokale verlichting (bv. bureaulampen) waarmee plaatselijk / tijdelijk een horizontale verlichtingssterkte van minimaal 1000 lux op het werkblad te creëren is.
		De verlichtingsterkte ten gevolge van de kunstverlichting is minimaal 50 lux op de wanden en 30 lux op het plafond met een minimale verlichting gelijkmatigheidsindex van 0,10 (e.e.a. conform NEN 12464-1).	<
	De UGRL (waarde voor de beperking van de 'verblindingshinder' tgv zijdelings uitstralende verlichtingsarmaturen) bedraagt maximaal 19 .	<	<<
	De kleurweergaveindex (Ra) van de verlichting is minimaal 80 .	<	De kleurweergaveindex (Ra) van de verlichting is minimaal 90 , of (optie 2) minimaal 80 met een R9 van minmaal 50%.
	LED verlichting heeft een flickerfrequentie van minimaal 100Hz met een met een flickerpercentage <8% conform IEEE standard 1789 of (alternatief) heeft een flickerwaarde $PstLM \leq 1,0$ conform de bepalingen in NEMA 77-2017 en een stroboscopisch effect: $SVM \leq 1,6$ conform de bepalingen in NEMA 77-2017.	LED verlichting heeft een flickerfrequentie van minimaal 100Hz met een met een flickerpercentage <3% conform IEEE standard 1789 of (alternatief) heeft een flickerwaarde $PstLM \leq 1,0$ conform de bepalingen in NEMA 77-2017 en een stroboscopisch effect: $SVM \leq 1,6$ conform de bepalingen in NEMA 77-2017.	LED verlichting heeft flickerfrequentie van minimaal 1250Hz of is voorzien van een AC-driver (gelijkstroom). Alternatief is een flickerwaarde $PstLM \leq 1,0$ conform de bepalingen in NEMA 77-2017 en een stroboscopisch effect: $SVM \leq 1,6$ conform de bepalingen in NEMA 77-2017.
		De verlichting is per vertrek of per zone (in het geval van een open kantoorruimte) handmatig aan en uit te zetten.	De verlichting is per vertrek of per zone (in het geval van een open kantoorruimte) handmatig dimbaar.
	Toelichting: De verlichting-gelijkmatigheidsindex (Uo) in het taakgebied bedraagt minimaal 0,60 . Hierbij mag alleen een randzone gehanteerd worden als is uitgesloten dat de randzone als taakgebied zal worden gebruikt.	Toelichting: De verlichting-gelijkmatigheidsindex (Uo) in het taakgebied bedraagt minimaal 0,75 . Hierbij mag alleen een randzone gehanteerd worden als is uitgesloten dat de randzone als taakgebied zal worden gebruikt.	Toelichting: De verlichting-gelijkmatigheidsindex (Uo) in het taakgebied bedraagt minimaal 0,75 . Hierbij mag alleen een randzone gehanteerd worden als is uitgesloten dat de randzone als taakgebied zal worden gebruikt. De eis is van toepassing bij niet-ingeschakelde aanvullende lokale verlichting.
	Om bovengenoemde eisen in de praktijk te halen worden de reflectiefactoren aanbevolen voor wanden en grote elementen zoals kasten en bureaubladen tussen 0,2 en 0,7 moeten liggen (conform 12464).	<	<<
	De flicker waarde PstLM wordt bepaald volgens IEC TR 61547-1:2017. Het stroboscopisch effect: SVM wordt bepaald volgens IEC TR 61548:2018.	<	<<
	Bij LED verlichting: kies voor (voldoende) diffuse optieken.	<	Aanvullend op klasse B en C: eventueel aanwezige bureaulampen zijn ergonomisch verantwoord (denk bv. aan voorkomen verblindingshinder bij derden).
			Het toepassen van handmatig dimbare verlichting is met name functioneel is ruimten waar presentaties gegeven wordt of in een ruimte die gebruikt wordt voor video conferencing.
			Indien op alle werkplekken sprake is van aanvullende verlichting (bureaulampen) dan kan ervoor gekozen worden om de algemene verlichting in te stellen op 300 lux in plaats van op 500 lux (gemeten bij niet-ingeschakelde lokale verlichting).
			Aanvullend kan kunstlicht toegepast worden gericht op niet-beeldvormende effecten met een verticale verlichtingssterkte op het oog van minimaal 218 M-EDI, bepaald conform CIE-S-026.

3.4 Eisen geluid

GELUID	Klasse C - VOLDOENDE	Klasse B - GOED extra t.o.v. klasse C	Klasse A - ZEER GOED extra t.o.v. klasse B
Geluidwe- ring van de gevel	De karakteristieke geluidswering van de gevel (GA;k) is gelijk aan het verschil tussen de geluidbelasting op de gevel en 40 dB . De geluidswering bedraagt minimaal 20 dB.	De karakteristieke geluidswering van de gevel (GA;k) is gelijk aan het verschil tussen de geluidbelasting op de gevel en 35 dB . De geluidswering bedraagt minimaal 20 dB.	De karakteristieke geluidswering van de gevel (GA;k) is gelijk aan het verschil tussen de geluidbelasting op de gevel en 30 dB . De geluidswering bedraagt minimaal 20 dB.
	Toelichting:	Toelichting:	Toelichting:
	De geluidswering van de gevel dient te worden bepaald conform de bepalingen in NEN 5077. De geluidswering dient te worden bepaald bij gesloten ramen, uitgaande van de beoogde hoeveelheid luchtverversing.	<	<<
	Voor de geluidbelasting wordt uitgegaan van de werkelijke equivalente geluidbelasting afkomstig van alle relevante bronnen buiten (verkeer, industrie e.d.).	<	<<
Isolatie wanden en vloeren	De luchtgeluidisolatie (DnT;A) tussen verblijfsruimten onderling bedraagt ten minste 39 dB .	De luchtgeluidisolatie (DnT;A) tussen verblijfsruimten onderling bedraagt ten minste 42 dB .	De luchtgeluidisolatie (DnT;A) tussen verblijfsruimten onderling bedraagt ten minste 45 dB .
	De luchtgeluidisolatie (DnT;A) van een open kantoor naar een verblijfsruimte bedraagt ten minste 27 dB . Dit geldt mede rekening houdend met een eventuele deur.	De luchtgeluidisolatie (DnT;A) van een open kantoor naar een verblijfsruimte bedraagt ten minste 33 dB . Dit geldt mede rekening houdend met een eventuele deur.	<
	De luchtgeluidisolatie (DnT;A) van een verblijfsruimte naar een verkeersgebied bedraagt ten minste 27 dB . Dit geldt mede rekening houdend met een eventuele deur.	De luchtgeluidisolatie (DnT;A) van een verblijfsruimte naar een verkeersgebied bedraagt ten minste 33 dB . Dit geldt mede rekening houdend met een eventuele deur.	<
	Het contactgeluidniveau (LnT;A) tussen naast elkaar gelegen en boven elkaar gelegen ruimten bedraagt ten hoogste 57 dB .	<	<<
	Toelichting:	Toelichting:	Toelichting:
	In de praktijk resulteren de klasse C geluidisolatie-eisen in een redelijke speechprivacy (geluid in buurvertrek hoorbaar maar niet verstaanbaar bij normaal stemvolume).	In de praktijk resulteren de klasse B geluidisolatie-eisen in een verhoogde speechprivacy (onhoorbaar bij normaal stemvolume).	In de praktijk resulteren de klasse A geluidisolatie-eisen in hoge speechprivacy (onhoorbaar bij normaal en verhoogd stemvolume).
	Het gewogen luchtgeluidniveauverschil DnT;A en het gewogen contactgeluidniveau LnT;A dient te worden bepaald conform de bepalingen in NEN 5077.	Het gewogen luchtgeluidniveauverschil DnT;A en het gewogen contactgeluidniveau LnT;A dient te worden bepaald conform de bepalingen in NEN 5077. Let bij lichtgewichtvloeren (zoals staalbetonplaten en clt) ook op laagfrequent geluid.	<<
	Indien gemeten wordt in een verkeersruimte of een open kantoor, dient het geluidsniveau bepaald te worden op 1 meter van de scheidingswand (in afwijking van de norm (NEN5077).	<	<<
	De genoemde contactgeluidisolatie-eis geldt voor het hele vloerpakket inclusief vloerafwerking.	<	<<

GELUID	Klasse C - VOLDOENDE	Klasse B - GOED extra t.o.v. klasse C	Klasse A - ZEER GOED extra t.o.v. klasse B
Installatiegeluid	Het geluidniveau in kantoorruimten en overleg ruimten t.g.v. installaties (LI;A) is maximaal 40 dB .	Het geluidniveau in kantoorruimten en overleg ruimten t.g.v. installaties (LI;A) is maximaal 35 dB .	Het geluidniveau in kantoorruimten en overleg ruimten t.g.v. installaties (LI;A) is maximaal 30 dB .
		Daar waar sprake is van open kantoorvloeren is een iets verhoogd achtergrondniveau vaak juist gunstig (maskering spraakgeluid derden); de klasse B eis aldaar bedraagt 40 dB in plaats van de hier boven genoemde 35 dB.	<
	Toelichting: Het installatiegeluidniveau LI;A dient te worden bepaald conform de bepalingen in NEN 5077. Let bij lichtgewichtconstructies ook op laagfrequent geluid.	Toelichting: <	Toelichting: <<
	Onder installaties wordt in deze context o.a. verstaan: installaties voor luchtverversing, installaties voor verwarming en koeling, installaties voor warmte- en koudeopwekking.	<	<<
Apparaatuur	Er zijn geen klasse C eisen voor "Apparaatuur".	Plaats printers, copiers, koffieautomaten en andere geluidproducerende apparatuur buiten werkruimten / zones waar geconcentreerd gewerkt wordt.	Selecteer printers, copiers, koffieautomaten en andere geluidproducerende apparatuur op een laag (geluid) bronvermogen en plaats e.e.a. zoveel mogelijk buiten werkruimten / zones waar geconcentreerd gewerkt wordt.
Ruimteakoestiek	De gemiddelde nagalmtijd (T30) in ingerichte verblijfsruimten bedraagt maximaal 0,8 s .	De gemiddelde nagalmtijd (T30) in de ingerichte ruimten bedraagt maximaal 0,6 s .	De gemiddelde nagalmtijd (T30) in de ingerichte ruimten bedraagt maximaal 0,5 s .
	Open kantoorvloeren zijn zo ingericht en afgewerkt dat de geluidsverzwakking in de ruimte bij afstandsverdobbeling (DL2,S in dB) minimaal 4 dB bedraagt.	Open kantoorvloeren zijn zo ingericht en afgewerkt dat de geluidsverzwakking in de ruimte bij afstandsverdobbeling (DL2,S in dB) minimaal 5 dB bedraagt.	Open kantoorvloeren zijn zo ingericht en afgewerkt dat de geluidsverzwakking in de ruimte bij afstandsverdobbeling (DL2,S in dB) minimaal 6 dB bedraagt.
	Toelichting: De nagalmtijd (T30) dient te worden bepaald conform de bepalingen in NEN 5077. Ga hierbij uit van volledige ingerichte ruimten waarin geen personen aanwezig zijn.	Toelichting: <	Toelichting: <<
	De gemiddelde nagalmtijd die hier bedoeld wordt betreft de gemiddelde waarde van de nagalmtijd in de octaafbanden 250 t/m 2000 Hz.	<	<<
	Eventueel kan bij ruimten met een ongewone vorm, grote luchtvolumes of bijzondere toepassingen een afwijkende nagalmtijd-eis aangehouden worden afhankelijk van specifieke spraakverstaanbaarheidseisen die gesteld worden. Onder ander bij cockpits / belplekken worden bij voorkeur lagere waarden aangehouden dan hierboven genoemd.	<	<<
	Indien sprake is van atria of serres dan dient men daarvoor apart nagalmtijd eisen te hanteren die o.a. afgestemd zijn op het volume van de desbetreffende ruimte.	<	<<
	De geluidsverzwakking per afstandsverdobbeling / de DL2,S waarde dient te worden bepaald conform de bepalingen in ISO 3382-3. Uitgangspunt hierbij is een Lp,A,S,4m waarde van maximaal 48 dB.	<	<<
	Aan de hierboven genoemde DL2,S eis wordt normaliter voldaan als minimaal 75% van het plafond geluidsabsorberend uit is gevoerd met een absorptiecoëfficiënt $\alpha(w)$ van minimaal 0,7.	De hierboven genoemde klasse B DL2,S eis is normaliter alleen haalbaar als 100% van het plafond geluidsabsorberend is uitgevoerd; vaak zijn aanvullend ook nog geluidsabsorberende schermen tussen werkplekken en/of werkgroepen nodig.	<

4. Kwaliteitsborging in de gebruiksfase

Bij nieuwbouw projecten en bij ingrijpende renovaties heeft het de voorkeur om niet alleen de gewenste binnenmilieu-prestaties vast te leggen maar ook de verificatieprocedures. Het laatste verwijst naar de wijze waarop de prestaties geverifieerd worden bij oplevering en eventueel ook gedurende de gebruiksfase. Soms kan dat middels inspecties dan wel simulaties of controle-berekeningen, soms zijn (duur) metingen nodig (al dan niet gebruik makend van binnenmilieu-sensornetwerken) en in bepaalde gevallen kan men ook middels enquêtes (systematisch verzamelde feedback van eindgebruikers) bepalen of de bedoelde kwaliteit daadwerkelijk gehaald wordt.

Kwaliteitsborging gedurende de gebruiksfase staat of valt met adequaat beheer en onderhoud. Meer concrete aanbevelingen ten aanzien van duurzaam beheer en gezondheidsbevorderend onderhoud zijn o.a. te vinden in ISSO publicatie 100 (11) en in de bijbehorende ISSO publicaties 101 tot en met 107. Zie in dit verband ook de aanbevelingen ten aanzien van kwaliteitsborging en commissioning zoals vastgelegd in het Binnenklimaat Nederland - RVB bestek 'realisatie luchtbehandelingssystemen' (5). Verder is het van belang dat installaties gelijk bij oplevering goed ingeregeld worden, zie wat dat betreft o.a. de aan-

bevelingen zoals vermeld in ISSO publicatie 52 (10). In het "Verificatieprotocol binnenmilieulabel kantoren" opgesteld in het kader van het technologiecluster "Smart sensing kantoren" door TNO samen met Binnenklimaat Nederland (6) en "Protocol quickscan binnenmilieu kantoren" (13) staan methoden beschreven om de in de praktijk behaalde kwaliteit in relatie tot de prestatiecriteria te toetsen.

In onderstaande tabel is per binnenmilieu aspect toegelicht wat men kan doen gedurende de gebruiksfase om de prestaties te waarborgen.

Kwaliteitsborging gebruiksfase

Algemeen - van toepassing voor elke klasse

Er wordt periodiek, systematisch onderhoud gepleegd aan de klimaatinstallaties. Het gaat hierbij om zowel technisch als hygiënisch onderhoud. E.e.a. in lijn met de bepalingen & inspectie- dan wel schoonmaak-frequenties zoals genoemd in: ISSO publicatie 100-107, ISSO/SBR-publicatie 802 en Binnenklimaat Nederland RVB bestekdocument "Onderhoud en Beheer Luchtbehandelingssystemen Kantoren". Dit betekent o.a. dat er jaarlijks een visuele controle en technisch onderhoud plaats vindt van de luchtbehandelingskast(en) en dat er minimaal 1 keer per 5 jaar een visuele inspectie plaats dient te vinden van de reinheid van de luchttoevoerkanaal(en).

Er wordt periodiek, systematisch onderhoud gepleegd aan de verlichtingsinstallaties, een en ander in lijn met de standaard aanbevelingen van Nederlandse Stichting voor Verlichtingskunde (NSVV).

Als er sprake is van specifieke gezondheidsklachten die mogelijk gerelateerd zijn aan blootstelling aan schimmels en bacteriën, of sprake van een hinderlijke geur van mogelijk biologische oorsprong, ga dan na wat de oorzaak is. Hierbij kan het zinvol zijn om metingen uit te laten voeren in lijn met de bepalingen uit het document "Binnenklimaat Nederland Meetprotocol: Luchtmetingen micro-organismen utiliteitssector". Er dient altijd op dezelfde dag binnen en buiten te gebeuren zodat ook de zogenaamde indoor/ouddoor ratio bepaald kan worden. Dit aangezien de momentane buitencondities (bv. in de herfst of bij extreem warm weer) sterk verstrend kunnen werken. Hanteer minimaal 3 metingen per locatie.

Klasse C - VOLDOENDE

Er vindt jaarlijks een controle van het waterleidingnet plaats conform NEN1006 (keurkeurcontrole en algehele technische staat). Aanvullende legionella watermonsters geven direct inzicht in de huidige situatie (uitvoeren conform de bepalingen in ISSO-publicatie 55.2 en 55.3 (Legionellabestrijding)).

Klasse B - GOED

Er vindt jaarlijks een controle van het waterleidingnet plaats conform NEN1006 (keurkeplecontrole en algehele technische staat). Tevens dienen er legionella watermonsters genomen te worden conform de bepalingen in ISSO-publicatie 55.2 en 55.3 (Legionellabestrijding).

Het GebouwBeheerSysteem (GBS) is voorzien van een 'history functionaliteit', GBS meetgegevens worden minimaal gedurende 12 maanden bewaard.

1 jaar na oplevering en daarna minimaal 1 keer per 3 jaar wordt er een enquête afgenomen ter bepaling van de gebruikerstevredenheid aangaande de diverse binnenmilieu-aspecten. Hierbij wordt gewerkt met 5- of 7-puntsschalen met als extreme scores (zeer) ontevreden en (zeer) tevreden. Indien er aspecten gevonden worden waarvoor geldt dat minder dan 70% er tevreden over is dan zal voor die specifieke deel-aspecten een verbeterplan voorgesteld dienen te worden.

1 jaar na oplevering en daarna minimaal 1 keer in de 3 jaar wordt (gedurende zowel de zomer- als de winterperiode) middels handmatige metingen of mbv loggers (meetduur: minimaal 1 week) bepaald of tijdens werktijd (nog) aan de eis behorende bij de volgende aspecten voldaan wordt: CO₂-concentratie, PM_{2,5}, relatieve luchtvochtigheid en temperatuur. Voor het bepalen van de meetpunten, de nauwkeurigheid van de sensoren en het meetprotocol wordt verwezen naar het "Verificatie protocol binnenmilieu label kantoren". Indien er aspecten gevonden worden waarvoor geldt dat er meer dan 95% van de tijd niet aan de eisen wordt voldaan, zal daar een verbeterplan voor opgesteld dienen te worden.

Aspecten op de thema's licht en geluid en overige aspecten op de thema's lucht (bijv organische stoffen en micro-organismen) en temperatuur (bijv tocht en oppervlakte temperaturen) worden niet standaard objectief gekwantificeerd door middel van periodieke (bijvoorbeeld 3 jaarlijkse) metingen. Uitzondering is wanneer er sprake is van specifieke klachten die mogelijk gerelateerd zijn aan deze prestaties. Controle metingen dienen te voldoen aan de eisen zoals gesteld in de hoofdtabel.

Minimaal 1 keer per 6 jaar dient de inwendige reinheid van de luchtkanalen en bijbehorende componenten & appendages steekproefsgewijs gecontroleerd en aangetoond te worden met een Luka Reinheidsrapport (ingevuld testformulier). Indien niet aan de eisen voldaan wordt, dienen de kanalen gereinigd te worden.

Klasse A - ZEER GOED

Er vindt jaarlijks een controle van het waterleidingnet plaats conform NEN1006 (keurkeplecontrole en algehele technische staat). Tevens dienen er legionella watermonsters genomen te worden. Tevens dienen er legionella watermonsters genomen te worden conform de bepalingen in ISSO-publicatie 55.2 en 55.3 (Legionellabestrijding).

Het GebouwBeheerSysteem (GBS) is voorzien van een 'history functionaliteit', GBS meetgegevens worden minimaal gedurende 12 maanden bewaard.

1 jaar na oplevering en daarna minimaal 1 keer per 3 jaar wordt er een enquête afgenomen ter bepaling van de gebruikerstevredenheid aangaande de diverse binnenmilieu-aspecten. Hierbij wordt gewerkt met 5- of 7-puntsschalen met als extreme scores (zeer) ontevreden en (zeer) tevreden. Indien er aspecten gevonden worden waarvoor geldt dat minder dan 70% er tevreden over is dan zal voor die specifieke deel-aspecten een verbeterplan voorgesteld dienen te worden.

Er is voorzien in een online monitoringsplatform dat inzichtelijk maakt in hoeverre KPI's op binnenluchtkwaliteit gebied behaald worden (CO₂-concentratie, PM_{2,5}, relatieve luchtvochtigheid en temperatuur). Voor het bepalen van de meetpunten, de nauwkeurigheid van de sensoren en het meetprotocol wordt verwezen naar het "Verificatie protocol binnenmilieu label kantoren". De nauwkeurigheid van de sensoren dient minimaal 1 keer in de 3 jaar gecontroleerd te worden. Indien er aspecten gevonden worden waarvoor geldt dat er meer dan 95% van de tijd niet aan de eisen wordt voldaan, zal daar een verbeterplan voor opgesteld dienen te worden. Indien aanleg van een monitoringssysteem niet mogelijk is dan is een alternatieve klasse A oplossing: de bij klasse B vermelde (handmatige) metingen jaarlijks uitvoeren.

Er vindt een jaarlijkse controlemeting plaats (steekproefsgewijs) van de concentraties schimmels en bacteriën. De metingen worden uitgevoerd in lijn met de bepalingen uit "Binnenklimaat Nederland Meetprotocol: Luchtmetingen micro-organismen utiliteitssector". Metingen vinden minimaal plaats op de meetpunten zoals vermeld in dit protocol. Er dient altijd op dezelfde dag binnen en buiten te gebeuren zodat ook de zogenaamde indoor/outdoor ratio bepaald kan worden. Dit aangezien de momentane buitencondities (bv. in de herfst of bij extreem warm weer) sterk verstorend kunnen werken. Hanteer minimaal 3 metingen per locatie.

Aspecten op de thema's licht en geluid en overige aspecten op de thema's lucht (bijv organische stoffen en micro-organismen) en temperatuur (bijv tocht en oppervlakte temperaturen) worden niet standaard objectief gekwantificeerd door middel van periodieke (bijvoorbeeld 3 jaarlijkse) metingen. Uitzondering is wanneer er sprake is van specifieke klachten die mogelijk gerelateerd zijn aan deze prestaties. Controle metingen dienen te voldoen aan de eisen zoals gesteld in de hoofdtabel.

Minimaal 1 keer per 6 jaar dient de inwendige reinheid van de luchtkanalen en bijbehorende componenten & appendages steekproefsgewijs gecontroleerd en aangetoond te worden met een Luka Reinheidsrapport (ingevuld testformulier). Indien niet aan de eisen voldaan wordt, dienen de kanalen gereinigd te worden.

Aspecten op de thema's licht en geluid en overige aspecten op de thema's lucht (bijv organische stoffen en micro-organismen) en temperatuur (bijv tocht en oppervlakte temperaturen) worden niet standaard objectief gekwantificeerd door middel van periodieke (bijvoorbeeld 3 jaarlijkse) metingen. Uitzondering is wanneer er sprake is van specifieke klachten die mogelijk gerelateerd zijn aan deze prestaties. Controle metingen dienen te voldoen aan de eisen zoals gesteld in de hoofdtabel (metingen bij oplevering).

Aspecten op de thema's licht en geluid en overige aspecten op de thema's lucht (bijv organische stoffen en micro-organismen) en temperatuur (bijv tocht en oppervlakte temperaturen) worden niet standaard objectief gekwantificeerd door middel van periodieke (bijvoorbeeld 3 jaarlijkse) metingen. Uitzondering is wanneer er sprake is van specifieke klachten die mogelijk gerelateerd zijn aan deze prestaties. Controle metingen dienen te voldoen aan de eisen zoals gesteld in de hoofdtabel.

5. Literatuur

1. DGBC, 2020. BREEAM-NL Nieuwbouw 2020 Beoordelingsrichtlijn V1.0. BREEAM NL.
2. Binnenklimaat Nederland Meetprotocol, 2014. Luchtmetingen micro-organismen utiliteitssector.
3. Binnenklimaat Nederland, 2019. Bestek onderhoud en beheer ventilatie: Binnenklimaat techniek.
4. Binnenklimaat Nederland, 2019 Specificatie luchtfilters voor luchtbehandelingssystemen.
5. Binnenklimaat Nederland, 2020. Bestek ontwerp en realisatie luchtbehandelingssystemen.
6. Binnenklimaat Nederland, 2020. Verificatie protocol binnenmilieu label kantoren, Versie mei 2020.
7. Boerstra AC & van Dijken FD (ed.), 2013. Arbo-Informatieblad 24: Binnenmilieu. Den Haag: SDU uitgevers.
8. Boerstra AC & van Dijken FD, 2015. Kentallen binnenmilieu & productiviteit ten behoeve van de EET value case tool. Den Haag: Platform 31.
9. ISSO, 2007. Energie Prestatie Advies Utiliteitsgebouwen, publicaties 75 Rotterdam: ISSO Kennisinstituut Bouw- en Installatietechniek.
10. ISSO, 2009. Luchtzijdig inregelen van klimaatinstallaties, publicatie 52. Rotterdam: ISSO Kennisinstituut Bouw- en Installatietechniek.
11. ISSO, 2010. Duurzaam Beheer en Onderhoud van gebouwen, publicatie 100. Rotterdam: ISSO Kennisinstituut Bouw- en Installatietechniek.
12. ISSO, 2014. Thermische behaaglijkheid, publicatie 74. Rotterdam: ISSO Kennisinstituut Bouw- en Installatietechniek.
13. Jacobs P, Cornelissen E & de Kluizenaar Y, 2017. Protocol quickscan kantoren. Binnenklimaat Nederland.
14. Jacobs P & Voogt, M. 2014 Publicatie meetprotocol fijnstof bepaling in kantoren, TNO Technologiecluster Fijnstof karakterisering in gebouwen. Binnenklimaat Nederland.
15. NEN, 2005. Klimaatomstandigheden - Analytische bepaling en interpretatie van thermische behaaglijkheid door berekeningen van de PMV en PPD-waarden en lokale thermische behaaglijkheid. NEN-EN-ISO 7730. Delft: NEN.
16. NEN, 2018. Binnenlucht: Strategie voor het meten van deeltjes in de lucht. NEN-ISO 16000-34. Delft: NEN.
17. NEN, 2019. Energieprestatie van gebouwen - Deel 1: Binnenmilieu gerelateerde input parameters voor ontwerp en beoordeling van energieprestatie van gebouwen voor de kwaliteit van binnenlucht, het thermisch comfort, de verlichting en akoestiek. NEN-EN 16798-1. Delft: NEN.
18. NEN, 2019. Geluidwering in gebouwen - Bepalingsmethoden voor de grootheden voor geluidwering van uitwendige scheidingsconstructies, luchtgeluidisolatie, contactgeluidisolatie en geluidniveaus veroorzaakt door installaties. NEN 5077. Delft: NEN.
19. Arbocatalogus Rijk (rijksoverheid) 2020.
20. RVO, 2018. Energiebesparingsverkenner Kantoren (online tool). Utrecht: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.

Bijlage A: relatie binnenmilieu-eis met productiviteit & ziekteverzuim

In onderstaande tabel is weergegeven welke effect het kiezen voor klasse B of A niveau heeft op de productiviteit en het ziekteverzuim van de kantoorwerkers. Het klasse C effect is hierbij op 0 gesteld (= referentieniveau). Indien sprake is van een beperkt positief effect dan is dit aangegeven met '+'; is sprake van een meer significant positief effect dan is dit aangegeven met '++'.

In de laatste kolom is hier en daar verwezen naar een referentiedocument waarin meer kwalitatief

ingegaan wordt op de effecten. Bedoeld wordt daar het document 'Kentallen binnenmilieu & productiviteit' dat door BBA Binnenmilieu in 2015 in opdracht van Platform 31 / Kantoor vol Energie is opgesteld (8).

Daar waar gewerkt wordt met een plusteken dat tussen haakjes staat ('+') geldt dat sprake is van een inschatting door de auteurs van dit document (expert judgement insteek) en dus niet van een wetenschappelijk bewezen effect.

Aspect	Deelaspect	Klasse	Productiviteit effect	Ziekteverzuim effect	Opmerking
LUCHT	CO ₂ concentratie & luchtverversing	A	++	++	In het referentiedocument wordt gesproken over een productiviteitsboost (indien voor het klasse A niveau gekozen wordt) van 4% veroorzaakt door de combinatiemaatregel: basisventilatie systeem met klasse A capaciteit plus aanvullend ook (voldoende) spui ventilatie mogelijkheden
		B	+	+	
		C	0	0	
	Spui ventilatie	A	+	+	
		B	+	+	
		C	0	0	
	Luchtvochtigheid	A	(-/+)	(+)	Is er sprake van een goed onderhouden bevochtigingsinstallatie dan kan het effect (licht) positief zijn qua ziekteverzuim kijkend naar de overdracht van luchtweginfecties; is er sprake van een microbiologisch vervuild systeem dan is het effect juist negatief.
		B	0	0	
		C	0	0	
	Schimmels & bacteriën	A	0	0	
		B	0	0	
		C	0	0	
	Vluchtige organische stoffen	A	+	0	In het referentiedocument wordt in dit verband gesproken over een productiviteitsboost (indien voor het klasse A niveau gekozen wordt) van 3%
		B	+	0	
		C	0	0	
	Verbrandingsgassen	A	0	0	
		B	0	0	
		C	0	0	
	Fijn stof	A	(+)	(+)	Met name mensen met luchtwegaandoeningen en personen met een hart/ vaatziekte zullen waarschijnlijk een positief effect ondervinden
		B	0	0	
		C	0	0	
	Hygiëne ventilatiesysteem	A	(+)	0	
		B	0	0	
		C	0	0	
	Tabaksrook	A	(+)	(+)	Met name mensen met luchtwegaandoeningen en personen met een hart/ vaatziekte zullen waarschijnlijk een positief effect ondervinden
		B	(+)	(+)	
		C	0	0	

Aspect	Deelaspect	Klasse	Productiviteit effect	Ziekteverzuim effect	Opmerking
LUCHT	Asbest	A	0	0	
		B	0	0	
		C	0	0	
	Legionella	A	0	0	
		B	0	0	
		C	0	0	
KLIMAAT	Wintercomfort	A	++	0	In het referentiedocument wordt in dit verband gesproken over een productiviteitsboost (indien voor het klasse A niveau gekozen wordt) van 2,5%
		B	+	0	
		C	0	0	
	Zomercomfort	A	++	0	In het referentiedocument wordt in dit verband gesproken over een productiviteitsboost (indien voor het klasse A niveau gekozen wordt) van 2,5%
		B	+	0	
		C	0	0	
	Tocht	A	(+)	0	
		B	(+)	0	
		C	0	0	
	Lokale behaaglijkheid (overig)	A	(+)	0	
		B	(+)	0	
		C	0	0	
LICHT	Kunstlicht	A	++	0	In het referentiedocument wordt in dit verband gesproken over een productiviteitsboost (indien voor het klasse A niveau gekozen wordt) van 3%
		B	+	0	
		C	0	0	
	Daglicht & uitzicht	A	(+)	0	
		B	(+)	0	
		C	0	0	
	Helderheids-Wering	A	++	0	In het referentiedocument wordt in dit verband gesproken over een productiviteitsboost (indien voor het klasse A niveau gekozen wordt) van 5%
		B	+	0	
		C	0	0	
GELUID	Geluidwering gevel	A	++	0	In het referentiedocument wordt in dit verband (combinatie van achtergrondgeluid t.g.v. geluid van buiten + installatiegeluid) gesproken over een productiviteitsboost (indien voor het klasse A niveau gekozen wordt) van 2,5%
		B	+	0	
		C	0	0	
	Installatie-geluid	A	++	0	
		B	+	0	
		C	0	0	
	Geluidisolatie wanden & vloeren	A	0	0	
		B	0	0	
		C	0	0	
	Apparatuur	A	(+)	0	
		B	(+)	0	
		C	0	0	
	Ruimte-akoestiek	A	++	0	In het referentiedocument wordt in dit verband (combinatie akoestiek - layout - hinderlijk spraakgeluid) gesproken over een productiviteitsboost (indien voor het klasse A niveau gekozen wordt) van 7%
		B	+	0	
		C	0	0	

Bijlage B: link binnenmilieu-eisen met WELL en BREEAM-NL

In onderstaande tabel is weergegeven welke samenhang er is tussen de in dit document gepresenteerde eisen en de 'features' die gehanteerd worden in de WELL standard en de 'credits' van BREEAM-NL. De tabel kunt u als volgt lezen: als eis A/B/C van PvE Gezonde Kantoren wordt behaald, dan draagt dit bij aan het behalen van feature / credit X. Merk op dat het niet wil zeggen dat de volledige credit / Feature wordt behaald met het behalen van de eisen van PvE Gezonde Kantoren noch dat met het behalen van de credit / feature automatisch wordt voldaan aan PvE Gezonde Kantoren.

Voor een verdere toelichting op de WELL features, zie: www.wellcertified.com. Als WELL referentie is in dit verband de volgende versie als referentie gehanteerd: WELL V2 2020 Q2.

Voor een verdere toelichting op de BREEAM-NL credits, zie: www.breeam.nl. Wat BREEAM-NL betreft zijn de eisen uit het schema '**Nieuwbouw en Renovatie 2014**' versie 2.0 en het schema '**Nieuwbouw 2020**' versie 1.0 als uitgangspunt genomen op het moment dat onderstaande tabel is opgesteld. Laatst genoemde schema is opgenomen, aangezien op het moment van schrijven nog geen nieuwe richtlijn is gepubliceerd voor (grootschalige) renovatieprojecten.

Aspect	Deelaspect	Klasse	WELL feature	Feature #	BREEAM-NL			
					BRL 2014	credit #	BRL 2020	credit #
LUCHT	CO ₂ concentratie & luchtverversing	A	✓	A03	✓	HEA 8	✓	HEA 02
		B	✓		✓		-	
		C	✓		-		-	
	Spuiventilatie	A	✓	A07	✓	HEA 7	✓	HEA 02
		B	✓		✓		✓	
		C	-		-		-	
	Luchtvochtigheid	A	-		-		-	
		B	-		-		-	
		C	-		-		-	
	Schimmels & bacteriën	A	-		-		-	
		B	-		-		-	
		C	-		-		-	
	Vluchtige organische stoffen	A	✓	A01	✓	HEA 9	✓	HEA 02
		B	-		-		✓	
		C	-		-		-	
	Verbrandingsgassen	A	✓	A01	-		-	HEA 02
		B	✓		-		-	
		C	✓		-		-	
	Fijn stof	A	✓	A01	-		✓	HEA 02
		B	✓		-		✓	
		C	-		-		-	
	Hygiëne ventilatiesysteem	A	✓	A04	-		-	
		B	✓		-		-	
		C	-		-		-	
	Tabaksrook	A	✓	A02	-		-	
		B	✓		-		-	
		C	✓		-		-	

Aspect	Deelaspect	Klasse	WELL feature	Feature #	BREEAM-NL			
					BRL 2014	credit #	BRL 2020	credit #
LUCHT	Asbest	A	✓	X01	-		-	
		B	✓		-		-	
		C	✓		-		-	
	Legionella	A	✓	W03	-	WAT 4	-	WAT 04
		B	✓		-		-	
		C	✓		-		-	
KLIMAAT	Wintercomfort	A	✓	T01	✓	HEA 10 HEA 11	✓	HEA 04
		B	✓		✓		✓	
		C	-		-		-	
	Zomercomfort	A	✓	T01	✓	HEA 10 HEA 11	✓	HEA 04
		B	✓		✓		✓	
		C	-		-		-	
	Tocht	A	-		-		-	
		B	-		-		-	
		C	-		-		-	
	Lokale behaaglijkheid (overig)	A	-		-		-	
		B	-		-		-	
		C	-		-		-	
LICHT	Kunstlicht	A	✓	L02 & L04, L08.2	✓	HEA 4 HEA 5 HEA 6	✓	HEA 01
		B	✓		✓		✓	
		C	-		-		-	
	Daglicht & uitzicht	A	✓	L01	✓	HEA 1 HEA 2	-	HEA 01
		B	✓		✓		-	
		C	✓		-		-	
	Helderheids-Wering	A	✓	L05.2	✓	HEA 3	✓	HEA 01
		B	✓		✓		✓	
		C	✓		-		-	
GELUID	Geluidwering gevel	A	✓	S02	✓	HEA 13	✓	HEA 05
		B	✓		-		✓	
		C	-		-		-	
	Geluidisolatie wanden & vloeren	A	-		✓	HEA 13	✓	HEA 05
		B	-		✓		✓	
		C	-		-		-	
	Installatie-geluid	A	✓	S02	✓	HEA 13	✓	HEA 05
		B	✓		✓		✓	
		C	-		-		-	
	Apparatuur	A	-		-		-	
		B	-		-		-	
		C	-		-		-	
	Ruimte-akoestiek	A	✓	S04	-		✓	HEA 05
		B	✓		-		✓	
		C	-		-		-	

Bijlage C: formulier ambitieprofiel bepaling

Met onderstaande tabel kan men - voordat er een PvE op maat opgesteld wordt - bepalen welk ambitieprofiel gewenst is. Betrokkenen kunnen dit individueel doen. Of men bepaalt dit gezamenlijk bijvoorbeeld met alle leden van het ontwerpteam en vertegenwoordigers die namens de opdrachtgever dan wel de eindgebruikers aanschuiven.

Zodra de ambities bepaald zijn en duidelijk is welke klasse men na streeft dan kan met behulp van de hoofdtabel uit dit document het PvE verder ingevuld worden.

In het geval van een renovatie, kan onderstaande tabel daarnaast gebruikt worden om de startsituatie in kaart te brengen. Indien in de startsituatie op een onderdeel niet voldaan wordt aan minimaal de klasse

C eisen, scoort het gebouw op dat onderdeel een onvoldoende (Klasse D).

Kies waar mogelijk voor één ambitieniveau (bv. Klasse B) per thema (bv. Lucht); onderling kunnen de ambitieniveaus per categorie wel verschillen (bv. Lucht klasse B niveau en Geluid klasse A niveau).

In sommige gevallen (zeker daar waar het een renovatie-traject betreft, er bouwkundige randvoorwaarden gelden waar weinig aan te doen is) zal het zo zijn dat op een deel-aspect (bv daglichttoetreding als het om het thema 'licht' gaat) bv. klasse B niveau niet haalbaar is. Zet in zo'n geval alle aspecten op klasse B niveau met dan 1 uitzondering (in dit geval: aspect daglicht op klasse C niveau).

Invulblad BINNENMILIEUPROFIEL Programma van Eisen Gezonde Kantoren

Organisatie		
Naam kantoorgebouw		
Vestigingsadres		
Datum		

LUCHT	Klasse D ONVOLDOENDE	Klasse C VOLDOENDE	Klasse B GOED	Klasse A ZEER GOED
CO ₂ & luchtverversing				
Spuiventilatie				
Luchtvochtigheid				
Schimmels & bacteriën				
Vluchtige organische stoffen				
Verbrandingsgassen				
Fijnstof				
Hygiene ventilatiesysteem				
Tabaksrook				
Asbest				
Legionella				
Lucht OVERALL				

KLIMAAT	Klasse D ONVOLDOENDE	Klasse C VOLDOENDE	Klasse B GOED	Klasse A ZEER GOED
Wintercomfort				
Zomercomfort				
Tocht				
Lokale behaaglijkheid (overig)				
Klimaat OVERALL				

LICHT	Klasse D ONVOLDOENDE	Klasse C VOLDOENDE	Klasse B GOED	Klasse A ZEER GOED
Daglicht & uitzicht				
Helderheidswering				
Kunstlicht				
Licht OVERALL				

GELUID	Klasse D ONVOLDOENDE	Klasse C VOLDOENDE	Klasse B GOED	Klasse A ZEER GOED
Geluidswering van de gevel				
Isolatie wanden en vloeren				
Installatiegeluid				
Apparatuur				
Ruimte-akoestiek				
Geluid OVERALL				

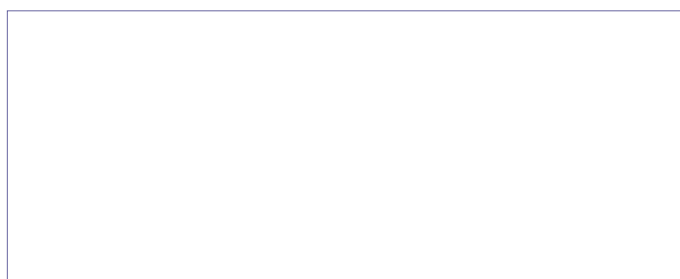
Notities:

[illegible]

Deze publicatie wordt u aangeboden door:

Deze publicatie is ontwikkeld door:
www.binnenklimaattechniek.nl

Heeft u een opmerking of een vraag?
Wij helpen u graag via **www.pvegezondekantoren.nl**

© TVVL | januari 2021